

ESITTÄVÄ

HYVINVOINTIA TUKEVA

OPETTAVA JA KASVATTAVA

YHTEYS MENNEISYYDEN
JUURIIN

ARVOJEN KOHTAAMISPAIKKA

Jenni Einola

Museo – köydenvetoa tiedon ja elämyksien välillä
Pohdintaa Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksistä
Suomen kansallismuseon ja Helsingin kaupunginmuseon
museokävijöiden ja museoammattilaisten näkökulmista

Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Humanistinen tiedekunta
Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Museologia
kevät 2015

FOORUMI

VAPAA-AIKAA
JA ELÄMYKSIÄ

DOKUMENTOIVA
JA TUTKIVA

KULTTUURIPERINNÖN
SÄILYTTÄJÄ

TALOUDESSA VAIKUTTAJA

Tiedekunta Humanistinen tiedekunta	Laitos Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Jenni Einola	
Työn nimi Museo – köydenvetoa tiedon ja elämyksien välillä Pohdintaa Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksistä Suomen kansallismuseon ja Helsingin kaupunginmuseon museokävijöiden ja museoammattilaisten näkökulmista.	
Oppiaine Museologia	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika toukokuu 2015	Sivumäärä + liitteet 126 + 18
<p>Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksiä nykypäivänä pyrkimällä myös hieman ennustamaan tulevaisuudennäkymiä Suomen kansallismuseon ja Helsingin kaupunginmuseon museokävijöiden ja museoammattilaisten antamien näkökulmien kautta. Pro gradu -tutkielmani on esiselvitys laajemmille tutkimuksille sekä empiirisen aineiston hankinnan kokeilu, joiden pohjalta on mahdollista tulevaisuudessa tehdä kattavat tutkimukset Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksistä. Tutkielmani otosmuseoiden avulla halutaan vastata kysymyksiin:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Minkälaisia merkityksiä Suomen kulttuurihistoriallisille museoille annetaan nykypäivänä, ja minkälaisia odotuksia museoiden tulevaisuuteen liittyy? 2. Mitkä tekijät vaikuttavat Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksiin? <p>Tutkielmani perustuu pääosin Peter van Menschin museologian teoriaan, jossa tutkimuskohteita tarkastellaan neljän perusparametrin avulla: objekti kontekstin kanssa, kulttuuriperinnön säilyttämiseen vaadittavat toiminnot, kulttuuriperinnön säilyttämisestä vastaavat laitokset (esim. museo) ja yhteisö tai yhteiskunta. Jyväskylän yliopisto mukaillee tätä määritelmää lisäämällä käsitteiden ympärille ajan ja kulttuurin ulottuvuudet. Tutkielman taustalla vaikuttaa myös jossain määrin Lauri Rauhalan kehittämä eksistentiaalinen fenomenologia.</p> <p>Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jota on lähestytty tapaustutkimuksen kautta. Tutkimusaineisto on kerätty vuonna 2015 museokävijöiltä lomakehaastatteluilla ja museoammattilaisilta teemahaastattelujen avulla. Museokävijöitä osallistui tutkimukseen yhteensä 24 ja museoammattilaisia yhteensä 10. Tutkimusaineisto on analysoitu hyödyntäen, erityisesti fenomenologisissa tutkimuksissa käytettyä, Amedeo Giorgan menetelmää, jossa yksilön merkitysrakenteiden muodostamisen kautta muodostetaan yleiset merkitysrakenteet. Analysoinnissa on hyödynnetty myös teemoittelua. Suomen kansallismuseota ja Helsingin kaupunginmuseota on myös jonkin verran vertailtu keskenään.</p> <p>Tutkimusaineistoni kautta voidaan todeta, että tutkimuksessani mukana olleille museokävijöille museo on merkityksellinen erityisesti museon yhteytenä menneeseen ja nykyaikaan – ihmisyyteen. Museolla on merkitystä myös esimerkiksi kulttuuriperinnön säilyttäjänä sekä tiedon välittäjänä ja esittäjänä. Museokävijät käyvät museoissa erityisesti esimerkiksi kiinnostuksesta erilaisiin näyttelyihin mutta myös yleisestä halusta viettää vapaa-aikaa. Museokäyntiä saattavat rajoittaa kiinnostuksen puute, ajan rajallisuus ja saavutettavuuden haasteet esimerkiksi sijainnin ja kustannusten suhteen. Museoammattilaiset ovat sitä mieltä, että museolla on ensisijainen merkitys kulttuuriperinnön säilyttämisessä ja esittämisessä. Museon merkityksiin vaikuttavat erityisesti museon ulkopuoliset ja sisäiset ajatukset sekä resurssit. Museoammattilaisten mukaan museoiden merkittävyyden ja arvostamisen lisäämiseksi museoiden tulee sisältöpäin muuttua – rakenteiden, mielikuvien ja toimintojen suhteen. Kun sisäiset rakenteet ovat kunnossa, voidaan esimerkiksi saavutettavuutta parantamalla ja osallistumista sekä osallistamista lisäämällä luoda merkittävyyttä ja vaikuttavuutta tulevaisuudessa. Uusiutumalla, museobrändäyksellä, voidaan vaikuttaa ihmisten mielikuviiin museoista ja muokata myös kokonaisvaltaisesti museon toimintaa. Museokävijät toivovat, että tulevaisuuden museo lisää mahdollisuuksia kokea elämyksiä eri aistien avulla. Toisaalta monet pelkäävät, että uudistumisen myötä museot muuttuvat puuhailupaikoiksi, jolloin tapahtumien järjestämisestä tulee olennaisin osa museota ja museon keskeiset merkitykset kulttuuriperinnön säilyttäjänä unohtuvat.</p>	
Asiasanat museo, kulttuurihistoriallinen, merkitys, kulttuuriperintö, museokävijä, museoammattilainen, museobrändäys	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston kirjasto	
Muita tietoja -	

Faculty Humanities	Department Art and Culture Studies
Author Jenni Einola	
Title Museum – tug of war between knowledge and experiences Discussion about meanings of the Finnish museums of cultural history bringing out by aspects of the museum visitors and the museum professionals of The National Museum of Finland and Helsinki City Museum.	
Subject Museology	Level Master's Thesis
Month and year May 2015	Number of pages + appendices 126 + 18
<p>The topic of the thesis is to find out meanings of the Finnish museums of cultural history bringing out by aspects of the museum visitors and the museum professionals of The National Museum of Finland and Helsinki City Museum. The objective of the thesis is also slightly to predict the future of museums. The thesis is a pre-research for the comprehensive researches in the future.</p> <p>The main research questions are:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. What kind of meanings are given to the Finnish museums of cultural history nowadays and what kind of expectations are related to the future of museums? 2. What kind of things have an influence on meanings of the Finnish museums of cultural history? <p>The thesis is based on the context of Peter van Mensch's museological theory which is comprised of the parameters: object with context, functions of preserving culture heritage, institutes of preserving culture heritage (museums) and society. University of Jyväskylä also includes time and culture around these parameters. Existential phenomenology of Lauri Rauhala has had also some influence on the thesis.</p> <p>The research methods are mainly qualitative. The thesis is approached by a case study. The research data is gathered by interviewing 24 museum visitors and 10 museum professionals in 2015. The research data is analysed using a method, used especially in researches of phenomenology, developed by Amedeo Giorgi. In this method general structures of meanings are created from individual structures of meanings. Results are clarified with themes. The National Museum of Finland and Helsinki City Museum are also compared to each other.</p> <p>The results of the thesis show that museums are significant for the museum visitors because of the connection to the past and the future – to humanity. Preserving culture heritage and passing on and presenting knowledge are also experienced meaningful. The museum visitors go to the museums because of interest in exhibitions but also general desire to have free time. The lack of interest, limits of time and challenges of accessibility might have influence on desire to go to museums. The museum professionals think that preserving culture heritage and passing on and presenting the knowledge are the most important meanings of the museums of cultural history. People's thoughts in and out museums as well as resources have influence on the meanings of museums. According to the museum professionals museums should change structures, images and functions to gain more appreciation and meaningfulness. When structures are well you are able to develop accessibility, attendance and give opportunities to the museum visitors take part in activities, which increase meaningfulness and effectiveness in the future. The museum branding reshapes visions about museums but also improves functions comprehensively. The museum visitors also hope that museums give opportunities to have experiences with all senses. On the other hand they fear that museums change into places full of events and dalliance where the essential meanings are forgotten.</p>	
Keywords museum, cultural history, meaning, culture heritage, museum visitor, museum professional, museum branding	
Depository Jyväskylä University Library	
Additional information -	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet	6
1.2 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto	12
1.3 Mitä on museologia?	17
2 MUSEON HISTORIAA	20
2.1 Keräilystä muistiorganisaatioksi	20
2.1.1 Suomalaisen museon juuret	22
2.1.2 Museo siellä, toinen täällä	26
2.2 Suomen museoiden kivijalka	32
2.2.1 Antikviteetti-lakaateista	
Museovirastoksi	32
2.2.2 Kansallisaatteista	
Suomen kansallismuseoksi	34
2.3 Helsingin kaupunginmuseo	
– katoamassa olleen kaupunkikulttuurin hyväksi	37
2.4 Suomen museoliitto	
– Suomen museokentän tukena ja kehittäjänä	40
3 MUSEON MERKITYKSIIN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ	43
3.1 Ihmisen fyysisyys ja henkisyys	
aatteiden ja arvojen muokkaajina	43
3.2 Toiveet, tavoitteet ja trendit	46
3.3 Taloudelliset tilanteet	48
3.3.1 Raha puhuu vai puhuuko?	48
3.3.2 Kokemuksen arvo	52
3.4 Saavutettavuus	53
3.4.1 Mitä museokävijä tarvitsee?	54
3.4.2 Kulttuuri – jokaisen oikeus	56
4 MUSEON MERKITYKSIÄ ETSIMÄSSÄ	59
4.1 Suomen kansallismuseon ja Helsingin	
kaupunginmuseon nykytilanne	59
4.2 Museokävijät merkitysten antajina	61
4.2.1 Lomakehaastattelujen toteutus	61
4.2.2 Miksi mennään museoon?	68
4.2.3 Museon merkitys nykypäivänä	76
4.2.4 Tulevaisuuden museo	
– toiveet ja pelot	79
4.3 Museoalan ammattilaiset merkitysten antajina	82
4.3.1 Teemahaastattelujen toteutus	82
4.3.2 Museon merkitys nykypäivänä	83
4.3.3 Museon merkityksiin	
vaikuttavia tekijöitä	87
4.3.4 Tulevaisuuden museo	
– toiveet ja uhkat museokentällä	90
4.3.5 Museo pukeutuu brändiin	98

5 PÄÄTÄNTÄ	102
5.1 Tutkimuksen eettisyys	102
5.2 Tutkimuksen luotettavuus	103
5.3 Museo – moninaisten merkitysten nykyhetki ja tulevaisuus	106
TUTKIMUSAINEISTO	113
LÄHTEET	115
LIITTEET	
Liite 1: Suomen museoliiton tekemät kävijätutkimukset vuosina 1982–2011.	
Liite 2: Suomen museohierarkia.	
Liite 3: Lomakehaastattelupohja museokävijöille.	
Liite 4: Teemahaastatteluaiheet museoammattilaisille.	
Liite 5: Museokävijöiden antamia syitä museokäynnille.	
Liite 6: Museokävijöiden antamia syitä käymättömyydelle museoissa.	
Liite 7: Museon merkitys museokävijöiden mukaan.	
Liite 8: Tulevaisuuden museo – museokävijöiden antamia näkökulmia.	
Liite 9: Museon merkitys museoammattilaisten mukaan.	
Liite 10: Museon merkityksiin vaikuttavia tekijöitä museoammattilaisten mukaan.	
Liite 11: Tulevaisuuden museo – museoammattilaisten antamia näkökulmia.	
Liite 12: Brändäyksen merkitys museoammattilaisten näkökulmista.	

Kannen kuva: Museon merkitykset ovat kuin palapelin palasia, jotka yhdessä muodostavat toimivan ja moninaisen kokonaisuuden. Kuvan oikeudet tekijällä.

1 JOHDANTO

Ihminen on jo pitkään kerännyt ja säilyttänyt ympärillään olevaa aineellista ja aineetonta perintöä. Ihmisen kehittyminen ajattelevaiseksi ja muistavaksi *kulttuuriolenoksi* loi perustan nykyisen museon synnylle.¹ Museot ovat olleet ajan kuluessa erilaisten muutosten vaikutusten alaisina, ja nykypäivänä museoihin kohdistuu aina vain enemmän vaatimuksia niiden olemassaololle. Ei vain riitä, että museo tallentaa, säilyttää, tutkii ja antaa tietoa vaan sen pitää olla vielä jotakin muuta. On tarpeellista pohtia, mikä museon merkitys on nykypäivänä ja tulevaisuudessa, jotta sen toimintaa on mahdollista ylläpitää ja kehittää. On oleellista myös pohtia, miten ihmisten ajatukset ja sitä kautta myös resurssit vaikuttavat museoiden tulevaisuuteen. Tosin muutokset ovat jatkuvaa aaltoilevaa liikettä eikä koskaan pysty täysin ennustamaan niiden liikehdintää ja niihin vaikuttavia tekijöitä.

Oma kiinnostukseni aiheeseen pohjautuu koulutukseeni konservaattorina sekä monenlaista museotyötä tehneenä. Valmistuin konservaattoriksi EVTEK Muotoiluinstituutista / EVTEK-ammattikorkeakoulusta² vuonna 2005, ja erikoistuin opinnoissani kulttuurihistoriallisten interiöörien konservointiin. Koulutukseni on poikkitieteellinen – karkeasti sanottuna sekoitus tiedettä ja taidetta. Keskeistä opinnoissani olivat erityisesti eri materiaalien tuntemus, moninaiset kädentaidot sekä dokumentoinnin monet keinot. Valmistumisen jälkeen olen tehnyt monipuolisesti museoalan töitä ja nähnyt toimintaa hyvin erilaisista näkökulmista.

Pro gradu -tutkielmani liittyy omalla tavallaan vuonna 2005 aloitettuun valtakunnalliseen museohistoriahankkeeseen, jonka ansiosta kirjoitettiin teos *Suomen museohistoria*³, joka julkaistiin vuonna 2010. Hankkeeseen liittyvät projektit jatkuvat kuitenkin yhä. Hankkeesta ovat olleet vastuussa Suomen museoliitto, Museovirasto, Luonnontieteellinen keskusmuseo, Valtion taidemuseo eli nykyinen Suomen

¹ Vilkuna 2007a, 12–13.

² Nykyinen Metropolia Ammattikorkeakoulu.

³ Pettersson & Kinanen 2010a.

Kansallisgalleria (Kuvataiteen keskusarkisto ja Kehys) sekä Helsingin, Jyväskylän ja Turun yliopistojen museologian oppiaineet.⁴

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksiä nykypäivänä pyrkimällä myös hieman ennustamaan tulevaisuudennäkymiä. Aihe on laaja ja monisyinen, joten pro gradu -tutkielmani on esiselvitys laajemmille tutkimuksille sekä empiirisen aineiston hankinnan kokeilu, joiden pohjalta on mahdollista tulevaisuudessa tehdä kattavat tutkimukset Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksistä eri näkökulmia hyödyntäen. Tutkimusaiheeni tarkastellaan Suomen kansallismuseon ja Helsingin kaupunginmuseon antamien näkökulmien kautta. Tutkielmassani on mukana Suomen kansallismuseon Helsingin toimipisteen, Kansallismuseon, museokävijöitä ja Kansallismuseon organisaation osastoista, Kokoelmat ja Museopalvelut, vakinaisia museoalan edustajia. Helsingin kaupunginmuseosta on mukana Sofiankatu 4 toimipisteen museokävijöitä ja museon toimintayksiköistä, Yleisöpalvelut ja Esinekokoelmat, vakinaisia museoalan edustajia. Molemmilla museoilla on ollut käynnissä myös uudistuminen, mikä on antanut oman lisänsä tutkielmalleni. Suomessa päättäjät ja poliitikot tuottavat museoille myös erilaisia merkityksiä, jotka aineellistuvat resursseina mutta olen kuitenkin rajannut heidät tutkimukseni ulkopuolelle. Tutkielmani otosmuseoiden avulla halutaan vastata kysymyksiin:

1. Minkälaisia merkityksiä Suomen kulttuurihistoriallisille museoille annetaan nykypäivänä, ja minkälaisia odotuksia museoiden tulevaisuuteen liittyy?
2. Mitkä tekijät vaikuttavat Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksiin?

Museon merkityksiä on tutkittu monen eri tahon kautta. Vuoden 2007 alussa Suomen museoliitto järjesti suuren joukon museoalan ammattilaisia yhteen verkossa pohtimaan museon tulevaisuutta. Museoammattilaiset uskoivat museon merkityksen kasvavan mutta samalla myös pelättiin viihteellisyyden syövän osan keskeisistä merkityksistä.⁵ Suomen museoliitto on tutkinut myös Suomen museokävijöitä valtakunnallisesti vuodesta 1982 lähtien. Ensimmäisen kävijätutkimuksen mukaan museon keskeisin

⁴ Suomen museoliitto 2014a: verkkodokumentti.

⁵ Suomen museoliitto 2007: verkkodokumentti.

merkitys oli säilyttää ja välittää kulttuuriperintöä. Museolla oli myös merkitystä tietoa välittävänä, opettavana ja kasvattavana instituutiona sekä virikkeitä tarjoavana vapaa-ajan viettopaikkana.⁶ Vuonna 1991 toteutetun kävijätutkimuksen mukaan museolla oli keskeinen merkitys kulttuuriperinnön säilyttäjänä mutta opetuksellisen roolin merkitys oli kasvanut edelliseen tutkimukseen verrattuna ja museon merkitys vapaa-ajan viettopaikkana oli vastaavasti laskenut. Tutkimuksen mukaan museolta ensisijaisesti odotettiin elämyksiä, kokemuksia ja esteettistä nautintoa tiedon sijaan.⁷ Vuoden 2002 tutkimuksen mukaan museon keskeinen merkitys muodostui yhä kulttuuriperinnön säilyttämisestä. Museosta saatiin ensisijaisesti tietoa, mutta myös elämyksiä ja kokemuksia.⁸ Suomen museoliiton viimeisin ja laajin valtakunnallinen kävijätutkimus toteutettiin vuonna 2011. Viimeisimmän tutkimuksen mukaan museokäynniltä odotettiin ensisijaisesti elämystä, toiseksi tietoa ja kolmanneksi viihtymistä. Tutkimuksen mukaan museon merkitys kulttuuriperinnön säilyttäjänä ja välittäjänä oli yhä keskeinen.⁹ Kävijätutkimusten pääpiirteitä ja tuloksia on esitelty tarkemmin liitteessä 1.

Edellä mainitun perusteella voidaan todeta, että museon merkitys kulttuuriperinnön säilyttäjänä ja välittäjänä on säilynyt ajan kuluessa mutta museokävijöiden toiveet museokäynnille ovat vaihdelleet – pääpainon muuttuessa erityisesti tiedon ja elämysten välillä. Oma tutkielmani on eräänlaista jatkumoa erityisesti juuri Suomen museoliiton vuonna 2007 ja vuonna 2011 tehdyille tutkimuksille. Olen jonkin verran vertaillutkin oman tutkimukseni tuloksia Suomen museoliiton tutkimusten tuloksiin. On kuitenkin huomioitava, että tämän esiselvityksen sisältämä tutkimus ei ole suoraan vertailukelpoinen esimerkiksi juuri Suomen museoliiton laajojen kävijätutkimusten kanssa, sillä niissä on ollut mukana suuri määrä erityyppisiä museoita ja museokävijöitä. Suomen kansallismuseo ja Helsingin kaupunginmuseo ovat myös tehneet erityyppisiä tutkimuksia ihmisten ajatuksista museota kohtaan, mutta olen rajannut ne oman tutkielmani ulkopuolelle.

⁶ Leimu 1984; ks. myös Suomen museoliitto 2014b: verkkodokumentti.

⁷ Saresto 1992; ks. myös Suomen museoliitto 2014b: verkkodokumentti.

⁸ Taivassalo 2003; ks. myös Suomen museoliitto 2014b: verkkodokumentti.

⁹ Taivassalo & Levä 2012: verkkodokumentti; Joensuu & Viik-Kajander 2012: verkkodokumentti.

Seuraavaksi käsittelemme tutkielmani viitekehystä vielä tarkemmin ja tuon esille tutkielmani keskeisiä käsitteitä, aineistoa ja menetelmiä. Museologiasta kerrotaan lyhyesti omassa alaluvussaan. Olen jakanut tutkielmani niin, että johdanto-osuuden jälkeen kuljetan kahden teoreettisen pääluvun kautta lukijan tutkimusaineistoni käsittelylukuun, minkä tarkoituksena on pohjustaa tutkimusaihetta ja tuoda myös esille ennakkokäsityksiäni aiheesta yhdessä tutkielmani käsitteiden määritelmien kanssa johdanto-osuudessa. Toisessa pääluvussa kerrotaan tiivistetysti museon historiasta Suomessa ja maailmalla, tarkemmin myös tutkimuksen kohteina olevien Suomen kansallismuseon ja Helsingin kaupunginmuseon historiasta sekä Suomen museoliiton vaiheista ja merkityksestä museokentällä. Kolmannessa pääluvussa käsittelemme yleisesti joitakin museoiden merkityksiin mahdollisesti vaikuttavia tekijöitä. Neljännessä luvussa on tämän tutkielman empiirisen aineiston käsittelyosuus, jossa oman tutkimusaineistoni kautta saatuja tuloksia, yhteydessä muihin tutkimuksiin ja ajatuksiin, käsitellään. Viimeisessä luvussa kootaan yhteen ajatuksia tutkimusaiheestani ja saaduista tuloksista.

1.1 Teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet

Tutkielmani perustuu pääosin Peter van Menschin museologian teoriaan. Tutkimukset tehdään neljän perusparametrin eli -käsitteen avulla. Museologian peruskäsitteet ovat:

- 1) objekti kontekstin kanssa
- 2) kulttuuriperinnön säilyttämiseen vaadittavat toiminnot (tallennus, tutkimus, säilyttäminen, esittäminen)
- 3) parametrin 2 toiminnoista vastaavat laitokset esim. museo
- 4) yhteisö tai yhteiskunta.¹⁰

Jyväskylän yliopisto mukailee tätä määritelmää lisäämällä käsitteiden ympärille ajan ja kulttuurin ulottuvuudet.¹¹ Tässä tutkielmassa tullaan sivuamaan kaikkia perusparametreja. Peruskäsitteistä erityisesti itse museo on oleellisesti mukana tutkielmassa mutta siihen on kiinteästi yhteydessä yhteisö ja yhteiskunta sekä toiminnot, joita museolta vaaditaan tai odotetaan. Konservattorin näkökulmasta en myöskään pysty hylkäämään objektia, joka ainakin vielä on keskeinen osa kulttuurihistoriallista museota – museon toiminta on lähtöisin objekteista ja niiden muodostamista

¹⁰ van Mensch 1992: verkkodokumentti.

¹¹ Vilkuna 2007b, 51.

kokoelmista. Kulttuuri ja aika kuuluvat myös oleellisesti museon ympärille. Eri kulttuurit ja aika väistämättä muokkaavat käsityksiämme esimerkiksi juuri museosta, jonka merkitykset vaihtelevat ihmisten henkilökohtaisten kokemusten kautta.

Tutkielman taustalla vaikuttaa osittain myös psykologi, filosofian tohtori Lauri Rauhalan kehittämä eksistentiaalisen fenomenologian filosofia, joka perustuu Edmund Husserlin (1859–1938) fenomenologiaan ja Martin Heideggerin (1889–1976) hermeneuttiseen fenomenologiaan.¹² Fenomenologinen tutkimus on kiinnostunut erityisesti jonkin ilmiön kuvaamisesta ja selittämisestä. Hermeneutiikassa ollaan kiinnostuneita ilmiön ymmärtämisestä ja selittämisestä.¹³ Tiivistetysti sanottuna tutkielmassani on kuvaileva, selittävä ja ymmärtävä ote tutkimusaiheeseen.

Tutkielman käsitteitä

Merkitys

Tutkielmani keskeisin käsite on merkitys, jolla tarkoitan ihmisen henkilökohtaista kokemusta. Tutkielman taustalla on ajatus siitä, että ihminen on ainutlaatuinen mutta myös yhteisöllinen kulttuuriolento, jonka eri asioille antamat merkitykset ovat aina suhteessa aikaan, fyysiseen ympäristöön ja siinä oleviin muihin ihmisiin. Ihminen ei siis synny automaattisesti todellisuuden merkitykset sisäistettyinä, vaan todellisuus ja merkitykset muovautuvat erilaisten kokemusten kautta.

Oman tutkielmani määritelmä merkityksestä ja kokemuksesta perustuvat erityisesti Lauri Rauhalan määritelmiin. Rauhalan mukaan ihmisen kokemus ”on mielellisiä edustuksia todellisuudesta ja omasta orgaanisesta tapahtumisesta”.¹⁴ Rauhalan mukaan kokemukset eivät ole vain esimerkiksi kielellistä vaan niihin sisältyy myös muun muassa intuitiota ja tunteita. Kokemus voidaan jakaa psyykkiseen kokemukseen, joka on keskeisesti liitoksissa orgaaniseen elämään ja jossa sisäiset tuntemukset korostuvat. Psyykkisellä tasolla ihminen ei kykene tiedostamaan itseään. Henkinen puoli voi taas tutkia oman tajunnan sisällä psyykkistä puolta ja käsitteistää sen kokemusaineiksia, joista muodostuu muille jaettavaa merkityssisältöä. Henkinen puoli myös ymmärtää

¹² Metsämuuronen 2006, 92–93, 160–161.

¹³ Metsämuuronen 2006, 64.

¹⁴ Rauhala 1993, 64.

ihmisen elämän monikerroksisuuden hahmottamalla, että ihminen elää yhdessä vuorovaikutteisessa suhteessa muiden ihmisten kanssa. Kokemukset ja merkitykset ovat tietynlaiset vain tietyistä maailmankuvasta tarkasteltuna – toisessa yhteydessä merkitys saa aina uuden merkityksen.¹⁵ Rauhalalle ihminen on tajunnallinen (erotettavissa psyykkinen ja henkinen toimitaso), kehollinen ja situationaalinen olento, joka toimii edellä mainituiden olemassaolon perusmuotojen kautta.¹⁶

”Persoonaa on ainutkertainen. Häntä ei voida tutkia eikä käsitellä esineenä eikä välineenä. Hänen olemassaolollaan tunnustetaan integriteetti eli hänen yksilöllisyytensä ja yksityisyytensä loukkaamattomuus. Hän on vapaa valitsemaan ja juuri siksi vastuullinen. Hän on henkinen olento, tai toisella tavalla ilmaisten, hän tulee persoonaksi lähinnä juuri siksi, että hänessä toimii henkinen kapasiteetti.”¹⁷

Juhani Aaltola on tutkinut merkityksen käsitettä erityisesti ihmistutkimuksen ja kasvatustoiminnan näkökulmasta. Hänen mukaansa ihmisen todellisuus ja antamat merkitykset asioille syntyvät toiminnasta ja sosiaalisista yhteyksistä (traditioista), jotka yhdessä synnyttävät kokemuksia. Aaltola myös tuo esiin sen, että kieli on väline merkitysten tuomiseksi esille.¹⁸ Sekä Rauhalan että Aaltolan ajatuksissa merkitys syntyy ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa tiettyssä ajassa, paikassa ja kulttuurissa. Tulkitaksemme ihmisten antamia merkityksiä ja jossain määrin myös ymmärtämään niitä, meidän tulee olla sisällä samassa kulttuurissa, jonka merkityksiä yritämme tulkita.

Kulttuuri / kulttuuriperintö

Pro gradu -tutkielmassani käytän myös käsitettä kulttuuri, joka on ”ihmisyhteisön kaikkien opittujen tietojen ja taitojen kokonaisuus”.¹⁹ Kulttuuri voi olla aineetonta tai aineellista. Jyväskylän yliopiston museologian professori Janne Vilkkuna on todennut, että jako aineettomaan ja aineelliseen kulttuuriin on keinotekoinen, sillä aineellisen kulttuurin taustalla on aina myös henkinen puoli. Kulttuuri voi olla hyvää tai vastaavasti huonoa. Kulttuuri ei ota kantaa sen tuotteiden laatuun, vaan kaikki on kulttuuria.

¹⁵ Rauhala 1993, 64–69, 93–94, 97–98.

¹⁶ Rauhala 1993, 108–111.

¹⁷ Rauhala 2009, 189.

¹⁸ Aaltola 1992, 96–99.

¹⁹ Vilkkuna 2007a, 13.

Kulttuuriperintö taas ottaa kantaa laatuun. Jostakin tulee kulttuuriperintöä, kun yksilö ja yhteisö käsittävät ja tulkitsevat jonkun merkittäväksi kollektiivisesti.²⁰

Objekti / kokoelma

Kun jokin koetaan merkitykselliseksi, sitä halutaan myös vaalia ja säilyttää. Susan Pearce on tutkinut museoita, objekteja, kokoelmia ja niiden merkityksiä. Nykyiset museot syntyivät monien vaiheiden jälkeen säilyttämään merkitykselliseksi määritettyä kulttuuriperintöä, jonka todistusaineistona erilaiset objektit toimivat. Objektit yhdessä muodostavat kokoelmia, jotka syntyvät suhteessa ihmisten antamiin merkityksiin. Objektit määrittelevät fyysistä ympäristöämme, ja niiden kautta voidaan hahmottaa elämää:

“The quality of material discrimination, presumably a combination of eye, sometimes hands, and culture stored in the memory, is immensely significant in the construction of the social world.”²¹

Objekti voidaan tarkemmin määritellä myös museo-objektiksi, joka on aito dokumentti menneestä. Museo-objektilla on esimerkiksi esteettistä, historiallista tai tieteellistä arvoa. On kuitenkin huomioitava, että objektin merkitys muuttuu, kun se siirtyy ns. todellisesta elämästä museoelämään museo-objektina, jolloin sille voidaan antaa hyvinkin erilaisia merkityksiä esimerkiksi näyttelyiden kautta. Museot itse muokkaavat objektiensa merkityksiä – suhteessa tutkittuun tietoon ja siitä tehtyihin tulkintoihin.²² Tutkielmassani kokoelmista tai objekteista puhuessani tarkoitan juuri niiden merkitystä menneisyyden todistuskappaleina ja todellisuutta rakentavina käsitteinä.

Museo / kulttuurihistoriallinen museo

Vaikka museo onkin tässä tutkielmassa tutkimuksen kohteena, se on samalla myös käsite, jonka moninaisuutta haluan tuoda esille. Museo-sanan juuret ovat Kreikassa. Sana *museum* merkitsi aikoinaan antiikin muusille, tieteiden ja taiteiden jumalattarille, omistettua paikkaa. Museo monesti yhdistettiin myös kouluun tai tutkimuslaitokseen.²³ Museon merkitykset ovatkin vaihtuneet eri aikoina ja eri kulttuuriympäristöissä.

²⁰ Vilkuna 2007a, 13–15.

²¹ Pearce 1998, 22.

²² Pearce 1998, 4–7, 17, 21–22, 24, 36–37, 89, 118–143.

²³ Kostet 2000, 13.

Museon merkityksiä voi tarkastella hyvin erilaisista näkökulmista. Museo on kokoelmia kartuttava ja säilyttävä esinesuoja. Museo on tutkimuslaitos. Museo on esittävä näyttelytila. Museo on kasvattava koulutuslaitos. Museo on taloudellinen toimija. Museo on kulttuuristen ja sosiaalisten arvojen kohtaamispaikka. Museo on foorumi.²⁴ Voisikin sanoa, että museolla on yhtä monta merkitystä kuin on ihmisiäkin.

Kansainvälinen museoneuvosto ICOM (International Council of Museums) on perustamisajoistaan, vuodesta 1946, lähtien määritellyt museota. Alun perin ICOM määritteli museot erilaisiksi kokoelmiksi, jotka olivat avoinna yleisölle.

Vuosikymmenten aikana museot ovat muuttuneet, määritelmien mukaan, yhteisöjään ja yhteiskuntaa palveleviksi toimijoiksi ottaen laajemmin huomioon ihmistä ja ympäristöä moninaisuudessaan. Museo ei ole vain pysyviä kokoelmia vaan paljon muutakin.²⁵

ICOM määrittelee nykyisin (vuodesta 2007 lähtien) museon seuraavasti:

*”Museo on voittoa tuottamaton pysyvä instituutio, joka toimii yhteiskunnan ja sen kehityksen hyväksi; on avoinna yleisölle; hankkii, säilyttää, tutkii, julkaisee ja esittelee – tutkimusta, kasvatusta ja mielihyvää varten – aineellista ja aineetonta todistusaineistoa ihmisistä ja heidän ympäristöstään.”*²⁶

Suomen museolaissa²⁷ museota määritellään seuraavasti:

*1 § (11.11.2005/877): ”Museotoiminnan tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa väestön ymmärrystä kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään. Museoiden tulee edistää kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevan tiedon saatavuutta tallentamalla ja säilyttämällä aineellista ja visuaalista kulttuuriperintöä tuleville sukupolville, harjoittamalla siihen liittyvää tutkimusta, opetusta ja tiedonvälitystä sekä näyttely- ja julkaisutoimintaa.”*²⁸

Molemmissa määritelmissä museon tehtävänä on siis tallentaa, säilyttää, tutkia ja esittää yhteistä kulttuuriperintöämme. Määritelmissä tulevat esille myös museon merkitys opettavana ja kasvattavana instituutiona. ICOMin määritelmässä tulee myös esille museon merkitys mielihyvän tuottajana, mikä jossain määrin myös on luettavissa Suomen museolaista. Kun ihminen on tietoinen itsestään ja omista juuristaan, voi hän paremmin elää tässä hetkessä suunnitellen myös tulevaisuuttaan.

²⁴ Kostet 2000, 13–26.

²⁵ ICOM - International Council of Museums 2009: verkkodokumentti; ks. myös Exhibitionist 2011, 6–7: verkkodokumentti.

²⁶ ICOM - Suomen komitea ry 2014: verkkodokumentti.

²⁷ Laki on kuitenkin vanhentunut verrattuna ICOMin määritelmään, johon on sisällytetty aineeton kulttuuriperintö.

²⁸ Museolaki 3.8.1992/729: verkkodokumentti.

Edellä mainittujen määritelmien lisäksi on hyvä mainita myös Kenneth Hudsonin (1916–1999) ajatus *suuresta museosta* (*The Great European Museum*), joka osaltaan myös vaikuttaa omiin näkemyksiini museosta:

”Eurooppa on yksi suuri museo, jossa jokainen rakennus, jokainen pelto ja joki ja rautatie sisältää vihjeitä kyseisen maan menneisyydestä, kunhan katsojalla on tarvittava tieto siitä, mitä hän katsoo. Siellä täällä suuressa museossa on laitoksia, joita kutsumme museoiksi. Niiden päätehtävä on auttaa ihmistä ymmärtämään suurta museota. Ne saavat oikeutuksensa siitä, että ne katsovat ulospäin, eivät sisäänpäin.”²⁹

Hudsonin mukaan ihmisen tulisi vapauttaa itsensä mieltään vangitsevista kahleista, jotta voisi nähdä ja kokea ympäristöään ja myös ymmärtää sitä. Aikuisen tulisi yrittää palauttaa itselleen kadotettua lapsenomaista intoa kiinnostua ympärillään olevasta maailmasta. Tieto lisää ymmärrystä ja ymmärrys lisää arvostusta, jossa museot voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa ja muuttaakin käsityksiä. Hudson esitti myös kritiikkiä museoiden toiminnalle, joka on verrattavissa monessa mielessä myös televisioon tai sanomalehteen, joiden esittämät asiat ovat vain raapaisu kaikesta sisällöstä, jota maailmamme sisältää. Kenen tietoa esitämme? Mikä on tarpeeksi arvostettua, jotta se voidaan nostaa esille? Hyvä museo olisikin sekoitus päätä ja sydäntä, oppinutta ja runoilijaa.³⁰

Museoita voidaan määritellä myös esimerkiksi alueellisuuden, ajallisuuden ja aiheen mukaan. Voisi yleisesti sanoa, että kaikki museot ovat historiallisia museoita mutta lähemmin tarkasteltuna voidaan todeta, että Suomessa museot voidaan karkeasti jakaa kulttuurihistoriallisiin ja luonnontieteellisiin museoihin sekä taidemuseoihin. Kulttuurihistoriallisten museoiden tavoitteena on kerätä ja säilyttää koko ihmisen kulttuurihistoriallisen perinnön osa-alueita joltakin tietyltä maantieteellisesti määritetyltä alueelta.³¹ Kulttuurihistorialliset museot kokoelmillaan ja niistä tuotetulla tutkimustiedolla havainnollistavat menneisyyttä ja liittävät menneen myös nykypäivään toimimalla monipuolisena kulttuurikeskuksena sekä yhteiskuntamme muistina.³²

Oman tutkielmani lähtökohdat ja eräänlaiset ennakkokäsitykset museosta perustuvat edellä mainittuihin määritelmiin. Museotoiminnan keskiössä on siis objekteja sisältävät

²⁹ Vilkuna 2007a, 38; Hudson 1993, 51–60: verkkodokumentti.

³⁰ Hudson 1993, 51–60: verkkodokumentti.

³¹ Heinonen & Lahti 1988, 89–102.

³² Pylkkänen 1975: 13–14.

kokoelmat, joiden kautta museo toimii monella eri tavalla. Olen käyttänyt käsitettä museo toisessa ja kolmannessa pääluvussa laajemminkin. Varsinaisen empiirisen tutkimukseni käsittelyluvussa käytän myös pelkästään käsitettä museo, jolla kuitenkin viitataan Suomen kulttuurihistoriallisiin museoihin, minkä tarkoituksena on lisätä tutkielmani luettavuutta. Tosin tutkimukseni tulokset voivat kuitenkin liittyä yhtä lailla muihinkin museotyyppeihin.

Uudistuminen / brändäys / museobrändäys

Useimmiten, kun puhutaan brändistä, viitataan mielikuviin ja mielipiteisiin. Mielikuvat muokkautuvat sekä sisäisten että ulkoisten tekijöiden kautta.³³ Brändäyksellä yleisesti siis viitataan mielikuvien muokkaamiseen. Tutkielmassani käytän käsitettä brändäys, jolla en tarkoita vain pinnallista mielikuvan tai imagon muokkaamista vaan laajemminkin uudistumista – museobrändäystä, joka voi sisältää ulkoisen muutoksen lisäksi myös esimerkiksi sisäisiä muutoksia toiminnoissa ja aatteissa – kokonaisvaltaista, syvällisempää muutosta.

1.2 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto

Pro gradu -tutkielmani on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Pertti Alasuutari on määritellyt laadullisen tutkimuksen prosessiksi, jonka aineistojen analysoinnissa on kysymys merkityksen käsitteestä ja merkityksellisen toiminnan tutkimisesta.³⁴ Kvalitatiivista tutkimusta on yleisesti kuitenkin vaikea täysin määritellä, koska sillä ei ole varsinaista omaa teoriaa, paradigmaa eikä metodeita, jotka kuuluisivat vain laadulliseen tutkimukseen.³⁵ Tutkielmani tutkimusaihetta on lähestytty tapaustutkimuksena, jossa yleisesti määriteltynä tutkitaan yhtä tai useampaa tapausta, jonka kautta pyritään ymmärtämään ilmiöitä kokonaisvaltaisesti pyrkien osittain myös tekemään yleistyksiä.³⁶ Tässä tutkielmassa ei ole kuitenkaan tavoitteena saada yleistettävää tietoa, vaan esiselvittää tutkimusaihetta mahdollisimman monipuolisesti, tietyin rajauksin, otosmuseoiden kautta.

³³ Pohjola 2003, 21–22.

³⁴ Alasuutari, 1994, 21.

³⁵ Metsämuuronen 2006, 83.

³⁶ Eskola & Saarela-Kinnunen 2001, 158–168; Metsämuuronen 2006, 90–92.

Suomessa on valtava määrä kulttuurihistoriallisia museoita. Tähän tutkielmaan ei kuitenkaan ole ollut mahdollisuutta ottaa mukaan kaikkia, joten niiden joukosta on valittu kaksi museota. Tutkielmassani keskitytään Suomen kansallismuseoon ja Helsingin kaupunginmuseoon, joiden kautta Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksiä tarkastellaan. Molemmat museot ovat keskeisessä asemassa kulttuurihistoriallisten museoiden maailmassa – Suomen kansallismuseo valtakunnallisena keskusmuseona ja Helsingin kaupunginmuseo alueellisena maakuntamuseona. Molemmissa museoissa on ollut käynnissä uudistuminen, mikä on antanut myös oman lisänsä tutkielmalleni. Museoiden maantieteellinen sijainti pääkaupunkiseudulla on vaikuttanut myös museoiden valintaan, mikä helpotti tutkimuksen tekemistä käytännössä. Saatavuuden lisäksi museoiden valinnassa on käytetty toisin sanoen sopivuuteen ja harkinnanvaraisuuteen perustuvaa valintaa. Sopivuuteen perustuvaa valintaa käytetään, kun informanteilla on sellaisia tietoja, jotka ovat olennaisia tutkittavan aiheen kannalta. Harkinnanvaraisessa valinnassa valitaan tiedonantajia, joilla on esimerkiksi tietynlainen asema ja asiantuntemus.³⁷

Itse museothan eivät varsinaisesti puhu, joten museoiden sisältä on valittu ihmisiä, joiden kautta aineistoa on hankittu. Kuten jo olen edellä todennut, tutkimusaineistoa on saatu Suomen kansallismuseon Helsingin toimipisteen, Kansallismuseon, museokävijöiltä ja Kansallismuseon organisaation osastojen, Kokoelmat ja Museopalvelut, vakituisilta museoalan edustajilta sekä Helsingin kaupunginmuseon Sofiankatu 4 toimipisteen museokävijöiltä ja museon toimintayksiköiden, Yleisöpalvelut ja Esinekokoelmat, vakituisilta museoalan edustajilta.

Museokävijöiltä on saatu tietoa lomakehaastatteluilla, joissa olen hyödyntänyt sekä strukturoitua että puolistrukturoitua menetelmää eli kysymysten muotoilu ja järjestys on ollut kaikille sama mutta kysymykset ovat olleet avoimia, joihin haastateltava on voinut vastata haluamallaan tavalla.³⁸ Tein lomakehaastattelut kasvotusten museokävijöiden kanssa, mikä mahdollisti tarpeen mukaan kysyä tarkennusta vastauksiin ja samalla varmistin myös, että saan jokaiseen kysymykseen vastauksen. Varasin lomakehaastatteluiden toteuttamiseen aikaa kaksi päivää. Helsingin kaupunginmuseossa

³⁷ Metsämuuronen 2006, 45; Kajaanin ammattikorkeakoulu 2014: verkkodokumentti.

³⁸ Ks. Eskola ja Vastamäki 2001, 24–42.

(Sofiankatu 4) lomakehaastattelut tehtiin 5.2.2015 ja Suomen kansallismuseossa (Helsingin toimipiste) 6.2.2015. Molemmissa museoissa haastateltiin 12 museokävijää eli lomakehaastatteluja tehtiin yhteensä 24 kappaletta. Suomen kansallismuseossa oli vuonna 2013 näyttelykävijöitä yhteensä 115 470.³⁹ Vastaavasti Helsingin kaupunginmuseon Sofiankatu 4:n toimipisteessä vieraili yhteensä 44 088 museokävijää.⁴⁰ Onkin huomioitava, että tutkimukseni lomakehaastateltavien määrä ei ole tilastollisesti riittävä eikä näin ollen lomakehaastattelujen perusteella voi tehdä laajempia yleistyksiä ja päätelmiä Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksistä, mikä tulee olemaan tulevien tutkimusten tavoitteena.

Molempien museoiden museokävijät muodostavat suuren joukon informantteja, joiden määriä ei pystytä määrittelemään. Tutkimukseen valitut museokävijät ovat myös rajautuneet vielä tarkemmin juuri niihin kävijöihin, jotka museoissa vierailivat lomakehaastattelupäivinä. Lomakehaastattelut on toteutettu Suomen kansallismuseossa ajankohtana, jolloin museossa on viikoittainen ilmainen sisäänpääsy, minkä tarkoituksena on ollut laajentaa mahdollisuuksia saada haastateltavaksi myös museokävijöitä, jotka eivät ole syystä tai toisesta halukkaita maksamaan pääsylippua mutta kiinnostusta museossa käymiseen kuitenkin löytyy. Helsingin kaupunginmuseossa on aina ilmainen sisäänpääsy, joten lomakehaastatteluiden tekemiselle ei ollut edellä mainitun kaltaista tarvetta tehdä haastattelut juuri tietynä päivänä. Museokävijöiden valinnassa on hyödynnetty saatavuuteen, sopivuuteen ja harkinnanvaraisuuteen liittyvää valintaa. Haastateltaviksi on valittu joukko erilaisia museokävijöitä, jotta on saatu mahdollisimman monipuolisesti näkemyksiä tutkittavasta aiheesta. Tavoitteena on ollut kuitenkin keskittyä suomalaisiin museokävijöihin, jotta museon merkitykset tulevat esiin erityisesti suomalaisesta kulttuuriympäristöstä. Tutkimukseeni osallistui kuitenkin neljä ulkomaalaista turistia, joiden vastauksien avulla sain yleisesti hieman laajennettua näkökulmia museota kohtaan. Koska lomakehaastattelut on tehty museoissa, tutkielmassani ei tule ilmi esimerkiksi museoissa käymättömien näkökantoja. Suomen museoliitto onkin tutkinut myös niitä ihmisiä, jotka museoihin eivät syystä tai toisesta tule. Museoissa käymättömät muodostavat mielenkiintoisen tulevaisuuden jatkotutkimusaiheen. Minkälaisin keinon museoissa

³⁹ Museovirasto 2015c: verkkodokumentti.

⁴⁰ Helsingin kaupunginmuseo 2013, 17: verkkodokumentti.

käymättömät saadaan museokävijöiksi vai saavatko museoissa käymättömät museokokemuksia kenties muualta?

Helsingin kaupunginmuseolla oli vuonna 2013 71 vakinaista työntekijää, joista 39 työntekijää työskenteli toimintayksiköissä Yleisöpalvelut ja Esinekokoelmat.⁴¹ Kansallismuseossa vakituista henkilöstöä oli vuonna 2013 yhteensä 92.⁴² Museoiden työntekijöiden määrä on myös kohtuullisen suuri, joten vain osa valittiin haastateltaviksi. Tässä tutkielmassa esille tulevat museoammattilaisten näkökulmat eivät välttämättä tuo esiin kaikkia näkökulmia tutkimusaiheesta, joten tutkimuksen tuloksista ei voi tehdä päätelmiä, että esille tulevat aiheet kertovat kokonaisuudessaan Kansallismuseon ja Helsingin kaupunginmuseon ammattilaisten näkemykset.

Museoalan vakinaisille ammatilaisille on tehty teemahaastatteluja, joiden kautta on saatu tutkimusaineistoa. Teemahaastattelut koostuvat nimensä mukaisesti eri teemoista, jotka käydään aina kaikkien haastateltavien kanssa läpi mutta käsiteltävien asioiden järjestys ja laajuus vaihtelevat eri haastateltavien mukaan.⁴³ Tätä tutkimusta varten on haastateltu yhteensä 10 museoammattilaista. Haastattelut on toteutettu molemmissa museoissa tammi- ja helmikuussa vuonna 2015. Molemmista museoista on valittu teemahaastatteluihin vakituisia museoalan työntekijöitä, joilla kaikilla on eri näkökulmia museotyöhön. Osa tutkimukseen valituista museoammattilaisista on minulle tuttuja aikaisemman työkokemukseni kautta. Museoammattilaisten valinnassa on hyödynnetty saatavuuteen, sopivuuteen ja harkinnanvaraisuuteen liittyvää valintaa. Eri alojen ammatilaisia on valittu yhtä paljon molemmista museoista haastateltaviksi. Tutkielmassa keskitytään vain museoiden kokoelmatyössä ja museo- tai yleisöpalveluiden piirissä työskenteleviin museoalan ammatilaisiin. Tutkimuksesta on rajattu pois esimerkiksi resurssien jakajat ja päätösasioita valmistelevat virkamiehet tai toimenhaltijat.

Tutkielmani keskeisenä aineistona ovat Suomen kansallismuseossa ja Helsingin kaupunginmuseossa toteutettujen teema- ja lomakehaastattelujen kautta saadut aineistot. Tutkielmani kokonaisaineisto on analysoitu Amedeo Giorgin kehittämän, erityisesti

⁴¹ Helsingin kaupunginmuseo 2013, 27: verkkodokumentti.

⁴² Museoviraston henkilöstötilinpäätös 2013, 8: verkkodokumentti.

⁴³ Eskola ja Vastamäki 2001, 24–42.

fenomenologiseen tutkimukseen kehitetyn, menetelmän mukaan.

Analyysimenetelmässä yksilön merkitysrakenteiden muodostamisen kautta muodostetaan yleiset merkitysrakenteet.⁴⁴ Menetelmän etuna on mahdollisuus hyödyntää aineistoa mahdollisimman kattavasti ja objektiivisesti. Luotua aineistoa on selkeytetty myös yleisesti teemoittelulla. Koska kyseessä on kahta museota koskeva tapaustutkimus, museoita ja niistä saatuja aineistoja on myös osittain vertailtu keskenään. Vaikka ihmisten henkilökohtaiset näkökulmat ovat tutkielmani aineiston keskiössä, en kuitenkaan ole tutkinut varsinaisesti ihmisiä vaan ilmiötä. Tässä tutkielmassa ollaankin kiinnostuneita yleisellä tasolla ajatuksista, joita kulttuurihistorialliseen museoon liitetään. Tutkielmassani ei oteta kantaa siihen, minkälaisia merkityksiä eri taustaiset ihmiset antavat. Tosin tutkielmassani on nähtävissä yhtäläisyyksiä ja joitakin eroja museokävijöiden ja museoammattilaisten näkökannoissa.

Olen lähestynyt tutkielmani aineistoa avoimesti, vaikka toisaalta ajatuksiini ja toimintoihin ovat tiedostamattaankin saattaneet vaikuttaa aiempi tieto ja kokemus. Olenkin tutkielmani käsitteitä esiteltäessä samalla myös tuonut esille ennakkokäsityksiäni museosta, jonka esimerkiksi lakiin säädettyjä merkityksiä en ole voinut täysin sivuuttaa ja onkin ollut oletettavaa, että ainakin museoalan ammattilaisten näkemyksissä lain määrätykset myös jossain määrin näkyvät. Tavoitteenani on ollut kuitenkin tuoda haastateltavien esille tuomat asiat mahdollisimman puhtaasti juuri sellaisinaan kuin ne on tuotu esille välttäen tulkitsematta aineistoa liikaa, jotta tutkimusaihetta voidaan kuvata ja selittää mahdollisimman objektiivisesti. Pro gradu -tutkielmani tarkoituksena on myös ylläpitää keskustelua museon merkityksistä ja tarpeista auttaa ja kehittää museoita jatkuvasti yhteiskunnan muuttuessa sekä lisätä näkemyksiämme ilmiöstä. Tutkielmani kautta ymmärrys suomalaisen kulttuurihistoriallisen museon merkityksistä lisääntyy Kansallismuseon ja Helsingin kaupunginmuseon kautta saatujen näkemysten ansiosta. Monessa mielessä merkitykset voivat liittyä myös muihinkin museotyyppeihin.

⁴⁴ Virtanen 2006, 175–180.

1.3 Mitä on museologia?

Museologian perusta on luotu vähintäänkin jo 1500–1600-luvuilla, jolloin pohdittiin keinoja kartuttaa, tallentaa, säilyttää ja esittää kokoelmia, joita vallanpitäjät olivat hankkineet. Aluksi museologia oli vain ns. vanhaa museologiaa eli museografiaa, jonka tarkoituksena oli vastata kysymykseen: Miten museotyötä konkreettisesti tehdään? Suomessakin museografian käytänteistä oltiin tietoisia jo varhaisessa vaiheessa. Suomen museoliitto järjesti muun muassa koulutuksia, joissa käsiteltiin museologiaa käytännöllisistä näkökulmista 1920–1940-luvuilla.⁴⁵ Ajatukset nykyaikaisesta museologiasta syntyivät varsinaisesti toisen maailmansodan jälkeen, kun Tšekkoslovakian (nykyinen Tšekin tasavalta) Brnon Moravian museon johtaja Jan Jelinek perusti vuonna 1962 museoon museologian osaston ja vuonna 1963 Brnon yliopistolle museologian laitoksen. Jan Jelinek oli myös mukana perustamassa vuonna 1976 kansainvälistä museologia-komiteaa, ICOFOMia (International Committee for Museology), jonka ensimmäisenä puheenjohtajana Jelinek toimi. Nyt viimeistään heräsivät ajatukset teoreettisesta museologiasta sekä sen saamisesta viralliseksi yliopistotasoiseksi oppiaineeksi.⁴⁶

Kroatialainen museologi Tomislav Šola on yhtenä merkittävistä henkilöistä määritellyt museologiaa. Hän onkin määritellyt museologian *heritologiaksi*, jonka tarkoituksena on selittää perinneinstituutioiden käsitettä, toimintoja, tarkoitusta ja yhteiskunnallista roolia. Alankomaiden Reinwardt Akatemian museologit Peter van Mensch, Piet Pouw ja Frans Schouten määrittivät vuonna 1983 Tomislav Šolan ajatuksiin tukeutuen museologian käsitteen, jonka perussisältönä oli kulttuuri- ja luonnonperintö eikä niinkään museo. Museo-objektin arvo määriteltiin tästä eteenpäin erityisesti kontekstietojen perusteella. Brasilialainen museonjohtaja ja museologi Maria de Lourdes Hortakin on määritellyt museologiaa antamalla erityisen merkityksen juuri aineettomalle kulttuuriperinnölle.⁴⁷ Kaikille edellä mainituille määrittelyille yhteistä on museologian moninaisuus. Museologialla pyritään ymmärtämään sekä käytännön että teoreettisen ajatuksen kautta kulttuuri- ja luonnonperintöä suhteessa ympäröivään maailmaan.

⁴⁵ Vilkuna 2010b, 332.

⁴⁶ Vilkuna 2010b, 333.

⁴⁷ Vilkuna 2010b, 333.

Hiljalleen museologia siirtyi eri maissa koulujen opetusohjelmiin eri opetustasoissa yksittäisistä kursseista MA-tutkintoon asti. Olennaisinta oli jo alkuun pohtia, oliko museologia tutkintoon sisältyvä oppiaine vai ei. Suomessa ensimmäinen museografian yliopistotasoinen kurssi järjestettiin vuonna 1964 kansatieteen opiskelijoille Helsingin yliopistossa. Kurssitoiminta laajeni myös muihin tiedelaitoksiin, ja vuonna 1974 museografian kurssi pidettiin Jyväskylän yliopistossa. Monien työryhmien selvitysten jälkeen museologia sai jalansijaa yliopisto-opetuksessa. Museologian perusopinnot aloitettiin Turun yliopistossa lukuvuonna 1982–1983, minkä jälkeen lukuvuonna 1984–1985 museologian approbatur voitiin lisätä tutkintoon ylimääräisenä sivuaineena.⁴⁸

Jyväskylän yliopistossa lukuvuonna 1980–1981 perustettiin kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen koulutusohjelmiin sisältyvä museoalan aineyhdistelmä. Virallinen museologian arvosanaopetus alkoi vuonna 1983. Jyväskylässä museologian opinnot oli mahdollisuutta sisällyttää filosofian kandidaatin tutkintoon. Helsingissä museologian yliopisto-opetus aloitettiin vuonna 1992, Oulussa vuonna 1996 ja Tampereella vuonna 2002. Oikeudet aineopintoihin saatiin Jyväskylässä vuonna 1993, Turussa vuonna 1997 ja Helsingissä vuonna 2005. Jyväskylän yliopiston tuli määrittellä vuonna 1999 museologian oppiaine pääaineoikeuden saamiseksi. Määrittelyyn vaikuttivat Jyväskylässä luennoineet museologit Zbynek Stránský, Per-Uno Ågren (1929–2008), Tomislav Šola ja Peter van Mensch. Susan M. Pearce, Eilean Hooper-Greenhill ja Kenneth Hudson (1916–1999) ovat myös omalla näkemyksellään vaikuttaneet museologian määrittelyyn.⁴⁹ Jyväskylän yliopisto määrittelee museologian oppiaineen seuraavasti:

”Museologia (heritologia) on tiede, joka tarkastelee sitä, kuinka yksilö ja yhteisö hahmottaa ja hallitsee ajallista ja alueellista ympäristöään [Käsittää sekä aineellisen että aineettoman eli henkisen ympäristön] ottamalla haltuunsa [Valikoiden ja rajaten osia todellisuudesta ja ottamalla ne haltuunsa kulttuuriseksi todellisuudeksi] menneisyyden ja nykyisyyden todistuskappaleita.”⁵⁰

⁴⁸ Vilkuna 2010b, 334–339.

⁴⁹ Vilkuna 2010b, 336, 339–340, 343–344.

⁵⁰ Vilkuna 2010b, 343.

Varsinaista kansainvälistä auktorisoitua museologian määritelmää ei ole. Lähinnä tämän tyyppistä kansainvälistä määrittystä on ICOMin antama määritelmä museologialle:

*"[...] museology is concerned with the theoretical approach to any individual or collective human activity related to the preservation, interpretation and communication of our cultural and natural heritage, and with the social context in which a specific man/object relationship takes place. Although the field of museology is much broader than the study of the museum itself, its main focus remains the functions, the activities and the role in society of the museum as a repository of collective memory."*⁵¹

Vuodesta 2001 lähtien Jyväskylän yliopisto sai opetusministeriöltä oikeudet museologian syventäviin opintoihin, mikä tarkoitti sitä, että museologiaa voi opiskella maisteriksi ja tohtoriksi asti. Museologian opinnot Jyväskylän yliopistossa merkitsivät myös konservaattorien profession kehittämistä. Konservattoreilla (AMK) on mahdollista kouluttautua maisteriksi pääaineena museologia, minkä jälkeen on mahdollisuus myös jatko-opinnoille. Konservattorien opistoasteinen koulutus aloitettiin vuonna 1984 Vantaan käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen Muotoiluinstituutissa. Nykyisin edellä mainitut opinnot suoritetaan Metropolia Ammattikorkeakoulussa.⁵²

Museologian merkitystä on vahvistettu koulutusta järjestämällä, alan kirjallisuutta julkaisemalla sekä verkostoitumalla. Museologian merkitystä on vahvistettu myös lain ja asetusten keinoin. Vuonna 2005 Suomen museolain päivityksen yhteydessä asetuksiin lisättiin museoiden valtiosuuden saamisen edellytyksiin, että museoalan ammattilaisilla tulee olla myös museologian opintoja, mikä teki Suomesta ensimmäisen maan, joka on virallistanut museologian museoalalle pätevöittävänä oppiaineena. Muutokset lakiin ja asetuksiin tulivat voimaan vuonna 2006 tammikuussa.⁵³ Vuonna 2013 tehtiin asetustäydennys, jolloin epämääräinen muoto perusopintoja muutettiin kokonaisiksi perusopinnoiksi.⁵⁴

⁵¹ ICOM –International Council of Museums 2014: verkkodokumentti.

⁵² Vilkuna 2010b, 340–341.

⁵³ Vilkuna 2010b, 344–346.

⁵⁴ Museolakiasetus 456/2013: verkkodokumentti.

2 MUSEON HISTORIAA

Suomen museohistorian tallennusprojekti aloitettiin vuonna 2005. Samaan aikaan avattiin myös sähköinen museohistoriatietokanta, jonne on mahdollista lisätä artikkeleita, haastatteluja, opinnäytetöitä jne. Viittauksia tarpeelle kirjoittaa Suomen museohistoria oli näkynyt jo pitkään muun muassa opinnäytetöiden aiheissa sekä museohistorian eri osa-alueisiin liittyvissä katsauksissa.⁵⁵ ”Suomalaiset museot ovat kulttuuriperinnön, tieteiden ja taiteiden historian ilmentäjiä, jotka tarjoavat yleisölle lähes rajattomat mahdollisuudet tiedollisiin ja kokemuksellisiin matkoihin.”⁵⁶ Museot tarjoavat paljon tietoa niiden kokoelmista mutta itse museoista ja niiden toiminnosta tietomäärä on huomattavasti vähäisempi, joten museohistorian tallennusprojekti oli välttämätön näiden tietojen keräämiseksi ja kokoamiseksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.⁵⁷

Seuraavissa luvuissa käsitellään lyhyesti museon syntyhistoriaa ja merkityksiä maailmalla ja Suomessa sekä tarkemmin vielä Suomen kansallismuseon ja Helsingin kaupungin museon historiaa omissa alaluvuissaan sekä lopuksi vielä Suomen museoliiton merkitystä suomalaisten museoiden kehittämisessä. Lähteenä on käytetty pääosin jo aiemmin mainitsemaani teosta *Suomen museohistoria*, jonka kansiin on sisällytetty valtava määrä tietoa erityisesti juuri Suomen museoiden synnystä ja niiden moninaisista vaiheista.

2.1 Keräilystä muistiorganisaatioksi

Jotta oli mahdollista ylipäänsä synnyttää ajatus museosta, tarvittiin kyky hahmottaa mennyttä, nykyhetkeä ja tulevaa. Ihmisen fyysinen ja henkinen kehittyminen ajattelevaiseksi ja muistavaksi olennoksi mahdollisti museon sekä muiden muistiorganisaatioiden luomisen niiden nykyisiin muotoihin. Ihminen kommunikoinnin kautta, erityisesti yhteisen kielen kehittymisen ansiosta, siirsi perinteitä ja niihin

⁵⁵ Pettersson & Kinanen 2010b, 10–11.

⁵⁶ Pettersson & Kinanen 2010b, 11.

⁵⁷ Pettersson & Kinanen 2010b, 10–12.

sisältyvää esineistöä eteenpäin tuleville sukupolville, minkä myötä museoihin on jäänyt jäljelle todistuskappaleita menneistä ajoista.⁵⁸

Museoilla on pitkä historia, jonka perustaa voidaan määritellä syntyneen jo ennen ajanlaskun alkua. Ihmisen tarve kerätä asioita on ollut jo pitkään läsnä. Keskiajalle saakka ihmisten keräämiä kokoelmia säilytettiin erilaisilla pyhillä paikoilla – kirkkojen holvien alla sekä temppelien pylväiköissä.⁵⁹ Keskiajalla kirkko oli yhteiskunnassa keskeisessä asemassa. Kirkot toimivat sanan ja kuvan viestijöinä kirkollisia perinteitä ja arvoja noudattaen. Kirkoissa säilytettiin maagisia esineitä ja luonnon harvinaisuuksia. Kirkon kokoelmiin kerättiin ristiretkien kautta hankittua aineistoa ja pyhäinjäännöksiä, joiden vuoksi ihmiset alkoivat tehdä pyhiinvaellusmatkoja. Renessanssin aikakausi toi muutoksia ihmisten aatteisiin maailmankuvasta ja ihmisestä, mikä näkyi myös keräilytoiminnassa. Euroopassa yksityiset henkilöt keräsivät omiin kokoelmiinsa taidetta ja fragmentteja luonnosta. Aikakautena perustettiin eri aiheita esitteleviä kabinetteja eli näytteillepanohuoneita sekä gallerioita taiteen esittämiseen. Renessanssin ajan yksityiset kokoelmat toimivat varallisuuden ja arvon todistuskappaleina. Varsinainen keräilyinnostus levisi maailman eri kolkkiin erityisesti 1600-luvulla.⁶⁰

Museoiden perustamishistorian taustalla ovatkin juuri yksityisten henkilöiden keräilykokoelmat, yliopistojen kokoelmat sekä varakkaiden vallanpitäjien kokoelmat, jotka olivat aluksi vain yksityisessä käytössä. Valistuksen ajalla aatteet korostivat järjen ja tiedon merkitystä. Ihmisoikeusasiat tulivat myös keskeisiksi. Museoiden nykyisten merkitysten perustat ovatkin juuri 1700-luvulla, jolloin heräsi ajatus museoista kaikelle kansalle. Puhutaan myös klassisen modernin museon ajanjaksosta, joka jatkui 1950-luvulle. Tälle ajalle tyypillistä oli, että aatteiden, kaupankäynnin, teollisuuden ja kaupungistumisen kehittymisen myötä erilaiset kokoelmat nähtiin ihmisen ja esineen välisinä suhteina. Museoiden kokoelmia järjestettiin tieteenaloittain, ja museoiden tehtävinä oli kokoelmien ylläpidon lisäksi opastaa ja kasvattaa kansalaisia.⁶¹ Euroopassa perustettiin museoita, joiden kokoelmat tulivat kaikkien nähtäville: Ashmolean

⁵⁸ Vilkuna 2007a, 12–13.

⁵⁹ Rönkkö 2010, 229.

⁶⁰ Kostet 2010a, 17–19.

⁶¹ Kostet 2010a, 17–19.

Museum, Oxford, 1683; Galleria degli Uffizi, Firenze, 1739; British Museum, Lontoo, 1753; Louvre, Pariisi, 1793. Kuninkaat, ruhtinaat ja muut yksityisten kokoelmien keräilijät ja omistajat halusivat lahjoittaa kokoelmansa yhteiseen hyvään valistuksen ajan henkeä noudattaen.⁶² Museoissa pyrittiin aluksi saamaan kaiken kattavat kokoelmat (ensyklopedia) tai keskityttiin tiettyyn laajempaan kokonaisuuteen kuten esimerkiksi luonnonhistoriaan. Museot halusivat luoda ihmisille kuvan maailman monimuotoisuudesta. Kokoelmien sisältöön vaikuttivat eri aikojen ihanteet ja ideologiat. Vaikka kokoelmat tulivatkin kaikkien nähtäville, yläluokat ja oppineet olivat aluksi aineiston pääasiallisia käyttäjiä, mikä toisaalta loi perustaa myös nykyisen museoprofession synnylle.⁶³

Museoiden perustamisinto vain kiihtyi 1800-luvulla. Kansakuntien identiteettien muodostuessa museoiden merkitys korostui erityisesti juuri kansan identiteetin vahvistajana ja ylläpitäjänä. Museo nähtiin koko kansan yhteisenä omaisuutena. Museoita perustettiin erityisesti tuomaan esille kansojen ainutlaatuisuutta muiden kansojen joukossa. Kansallisen kulttuurin säilyttämisessä vahvasti mukana ollut kielentutkija ja keräilijä Artur Hazeliuksen (1833–1901) ansiosta vuonna 1873 perustettu museo Nordiska museet Ruotsissa oli yksi näistä museoista, jotka perustettiin säilyttämään katoamassa olevaa kansankulttuuria. Hazeliuksen ajatuksilla ja toiminnalla oli vaikutusta myös Suomen museokentän kehittymiseen.⁶⁴

2.1.1 Suomalaisen museon juuret

Suomessa yliopiston perustaminen sekä varakkaimpien innostus keräilyä kohtaan synnyttivät muun muassa muotokuva-, raha-, ase- ja luonnontieteellisiä kokoelmia 1600-luvulla.⁶⁵ Isonkyrön kirkkoherran poikaa Elias Brenneriä (1647–1717) pidetään Suomen ensimmäisenä tunnettuna keräilijänä, jonka erityisenä kiinnostuksen kohteena olivat juuri rahat ja mitalit. Monilla yksityisillä kokoelmilla oli suuri vaikutus nykyisten kokoelmien synnyssä mutta merkittävimpänä taustatekijänä olivat vuonna 1640

⁶² Pettersson & Kinanen 2010b, 9–13.

⁶³ Pettersson & Kinanen 2010b, 9–13.

⁶⁴ Kostet 2010a, 19–20, 24–25.

⁶⁵ Rönkkö 2010, 229.

perustettu Turun akatemia ja sen kokoelmat. Tosin Turun akatemiankin kokoelmat saivat alkunsa juuri yksityisestä innostuksesta kokoelmien keräämiseen. Vuoden 1827 Turun palon jälkeen kokoelmien jäänteet siirrettiin yliopiston mukana Helsinkiin, minkä seurauksena syntyivät, venäläistämisen aikana, Helsingin Keisarillisen Aleksanterin yliopisto ja sen kokoelmat. Yliopisto toimi maan tärkeimpänä moninaisten kokoelmien ylläpitäjänä 1800-luvun loppupuolelle asti.⁶⁶ Suomessa 1700–1800-luvuilla luotiin perusta suomalaisen museon synnylle ottaen vaikutteita muualta – esimerkiksi juuri Ruotsista. Kansallisromantiikka ja nationalismi suuntasivat katset kansan omaan kieleen ja kulttuuriin, omiin juuriin, minkä seurauksena ihmiset olivat kiinnostuneita sekä aineellisista oman kulttuurin todistuskappaleista että aineettomasta kulttuuriperinnöstä. Tiedemies ja filosofi Johan Vilhelm Snellman (1806–1881) oli mukana kehittämässä suomalaista identiteettiä muun muassa herättämällä keskustelua kansan keskuudessa ja tekemällä tutkimusmatkoja Eurooppaan. Matkoillaan Snellman tutustui muun muassa saksalaisen filosofin Friedrich Hegelin (1770–1831) oppeihin sekä museoihin, joista hän teki tarkkoja muistiinpanoja. Snellmanin lisäksi monet muutkin tutkijat olivat mukana kansallisen perustan luomisessa. Zacharias Topelius vanhempi (1781–1831) sekä Elias Lönnrot (1802–1884) keräsivät kansanrunoutta, jonka pohjalta Lönnrot loi *Kalevalan*. Topelius nuorempi (1818–1898) oli mukana erityisesti Suomen historian kertomisessa.⁶⁷

Suomen organisaatorakenteiden ja kansallisen identiteetin perustan luomista varten perustettiin vuonna 1831 Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Seuraavaksi muodostuivat vuonna 1870 Suomen Muinaismuistoyhdistys, vuonna 1874 Kansanvalistusseura ja vuonna 1875 Suomen Historiallinen Seura. Jakob Edvard August Grönbladin (1814–1864) ja hänen seuraajansa Karl August Bomanssonin (1827–1906) järjestämät ja säilyttämät materiaalit loivat pohjan Valtionarkistolle⁶⁸ eli nykyiselle Kansallisarkistolle.⁶⁹ Suomen ensimmäinen muinaismuistojen säilymistä valvonut

⁶⁶ Kostet 2010b, 267–269.

⁶⁷ Kostet 2010a, 20–25.

⁶⁸ Suomi sai oman keskushallinnon Venäjän vallan aikana Suomen ollessa suuriruhtinaskuntana. Kansallisarkisto kehittyi vuonna 1816 perustetusta Senaatin arkistosta, johon siirrettiin muun muassa Suomea koskevat asiakirjat Ruotsista. Senaatin arkistosta muodostui keskusarkisto, joka avattiin yleisölle vuonna 1859. Vuonna 1869 keskusarkisto nimettiin Valtionarkistoksi. Nimi muutettiin vuonna 1994 Kansallisarkistoksi. (Arkistolaitos 2014: verkkodokumentti.)

⁶⁹ Kostet 2010a, 24.

valtiollinen toimielin Arkeologinen toimisto (nykyinen Museovirasto) perustettiin vuonna 1884.⁷⁰ Moninaisten kokoelmien keräily ja tutkimusten myötä sekä useiden aktiivisten henkilöiden ja yhteisöjen toiminnan tuloksena syntyi vuonna 1893 kauan suunnitteilla ollut Valtion historiallinen museo, joka nimettiin uudelleen vuonna 1917 Suomen kansallismuseoksi.⁷¹

Skandinaavinen museoliitto perustettiin vuonna 1915, jonka jäseninä toimivat Norja, Ruotsi ja Tanska. Suomen museoammattilaiset kutsuttiin toimintaan mukaan vuonna 1923, ja samana vuonna perustettiin myös Suomen museoliitto.⁷² Suomen Kotiseutuliiton perustaminen sotavuosien jälkeen vuonna 1949 vaikutti myös omalta osaltaan museotoiminnan kehittymiseen, mikä näkyi muun muassa runsaana kotiseutumuseoiden perustamisena kotiseutuyhdistysten toimesta.⁷³ Kansainvälinen museoneuvosto ICOM (International Council of Museums) perustettiin UNESCON (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) alaisuuteen vuonna 1946. Suomen osasto hyväksyttiin yhdistysrekisteriin vuonna 1976.⁷⁴

Museoalan kehittämisessä olivat mukana opetusministeriön kulttuuripolitiikasta vastaava opetusministeri (heinäkuusta 1970 lähtien nimikkeellä kulttuuriministeri) sekä kansliapäälliköt, museoista vastaavat osastot ja toimistot, joiden toimijoiden valmistelemaat asiat toimitettiin valtioneuvostoon ja eduskuntaan käsiteltäviksi. Merkittäviä toimijoita olivat muun muassa Kalevi Kivistö, Jaakko Numminen, Markku Linna ja Kari Poutasuo. Opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeosasto huolehti museoasioista lukuun ottamatta taidemuseoita, jotka hoidettiin taideosastossa 1990-luvun alkuun asti. Ministeriön organisaatiouudistusten myötä vuonna 1990 taidekorkeakoulut siirrettiin korkeakoulu- ja tiedeosastolle ja vastaavasti museoasiat siirtyivät kulttuuriosastolle, minkä seurauksena museoasioihin pystyttiin vaikuttamaan paremmin.⁷⁵

⁷⁰ Museovirasto 2011: verkkodokumentti.

⁷¹ Kostet 2010a, 25.

⁷² Vilkuna 2010a, 31.

⁷³ Vilkuna 2010a, 33.

⁷⁴ Vilkuna 2010a, 31–32.

⁷⁵ Vilkuna 2010a, 27.

Museoalan toiminnan ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi oli tarpeen luoda museohierarkia sekä valtionapujärjestelmä.⁷⁶ Vuonna 1929 asetettiin Suomen ensimmäinen kirjastolaki eli Kansankirjastolaki (valtionavustuslaki), jonka tarkoituksena oli luoda mahdollisuudet kunnalliselle kirjastotoimelle ja sen kehittymiselle. Kunnat saivat kirjastotoimen hoitamiseen valtionavustusta. Kaikilla kaupungeilla ja lähes kaikilla kunnilla oli oma kirjasto 1950-luvun vaihteessa. Kirjastolakia uudistettiin vuonna 1961, minkä seurauksena kunnalliset julkiset kirjastot pääsivät mukaan valtionosuuden piiriin. Kirjastolaki näytti esimerkkiä, josta voitiin ottaa mallia myös museoalan kehittämisessä.⁷⁷ Moninaisen kulttuuriperinnön suojelemiseksi oli annettu vuonna 1883 muinaismuistoasetus, joka koski kiinteitä muinaisjäännöksiä ja irtaimia esineitä. Suojelulainsäädäntöä kehitettiin vuonna 1963, kun säädettiin muinaismuistolaki. Seuraavana vuonna asetettiin myös laki kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten suojelusta. Vasta vuonna 1978 säädettiin laki kulttuurihistoriallisten esineiden suojelusta ja maastaviennin rajoituksista.⁷⁸ Vuonna 1967 säädettiin myös taiteen edistämislaki, jonka tarkoituksena oli saada kulttuuripalvelut kaikkien saataville.⁷⁹ Vuonna 1988 säädettiin pitkään odotettu museolaki, joka käsitteli valtionosuuksia ja -avustuksia. Seuraavana vuonna asetettiin myös museoasetus, joka määritteli muun muassa maakunta-, aluetaide- ja valtakunnallisten museoiden tehtävät. Valtionosuuksia ja -avustuksia käsittelevät laki ja asetus tulivat aluksi vain alueellisten museoiden tueksi, mikä muuttui kuitenkin vuonna 1992, kun valtionosuusjärjestelmän ja samassa yhteydessä museolain ja -asetuksen uusimisen myötä valtionosuutta jaettiin kaikille ammatillisesti hoidetuille museoille.⁸⁰ Viimeisin museolakiuudistus tehtiin vuonna 2005. Lakia tarkennettiin vielä vuoden 2013 asetuksella.⁸¹

Suomessa 1980- ja 1990-luvuilla perustettiin 20 kulttuurihistoriallista maakuntamuseota ja 16 aluetaidemuseota. 2000-luvulla nimettiin vielä kaksi maakuntamuseota. Valtakunnallinen Luonnontieteellinen keskusmuseo perustettiin vuonna 1988, kun Helsingin yliopiston eläin-, kasvi-, geologian ja paleontologian museot ja

⁷⁶ Vilkuna 2010a, 27.

⁷⁷ Vilkuna 2010a, 29, 34.

⁷⁸ Vilkuna 2010a, 33.

⁷⁹ Vilkuna 2010a, 36.

⁸⁰ Vilkuna 2010a, 40–41.

⁸¹ Museolaki 3.8.1992/729: verkkodokumentti; Museolakiasetus 456/2013: verkkodokumentti.

radiohiililaboratorio yhdistettiin. Valtion taidemuseo, joka muodostui Suomen taiteen museosta, ulkomaisen taiteen museosta, nykytaiteen museosta sekä kuvataiteen keskusarkistosta ja hallinto-osastosta, aloitti toimintansa opetusministeriön alaisena valtion laitoksena vuonna 1990. Suomen kansallismuseo aloitti toimintansa valtakunnallisena kulttuurihistoriallisena museona vuonna 1992. Seuraavana vuonna nimettiin ensimmäiset viisi valtakunnallista erikoismuseota, joita nimettiin kaiken kaikkiaan lopulta 17 kappaletta. Näin oli museohierarkia syntynyt.⁸² Suomen museohierarkia ja siihen nimetyt museot löytyvät liitteestä 2.

2.1.2 Museo siellä, toinen täällä

Taidemuseot

Suomalaisten kulttuurielämä oli muutosten tuulissa 1800-luvulla, jolloin kaupunkilaiset perustivat lukuseuroja, seurusteluklubeja sekä erilaisia yhdistyksiä, joiden haluttiin tukevan halua huvituksille ja itsensä sivistämiselle. Musiikki, teatteri ja kirjallisuus olivat keskeisiä kulttuuriharrastuksen muotoja mutta kuvataiteella ei ollut vielä selkeää roolia, mikä johtui osittain siitä, että ei ollut minkäänlaisia taidekokoelmia, joita olisi voinut käydä katsomassa. Taidekoulujakaan ei ollut. Suomen taideharrastustoiminta sai pohjaa alleen, kun vuonna 1846 perustettiin Suomen Taideyhdistys ja vuonna 1875 Suomen Taideteollisuusyhdistys. Kuvataiteen merkityksen kasvu oli seurausta muun muassa teollisuuden kehittymisestä sekä esteettisyyden korostamisesta. Merkittävimpiä vaikuttajia taiteen ja taideteollisuuden aseman luomisessa oli professori Carl Gustaf Estlander (1834–1910).⁸³

Suomen Taideyhdistyksen ja Suomen Taideteollisuusyhdistyksen kokoelmat avattiin yleisölle vuonna 1888 Ateneum-rakennuksessa, jossa yhdistysten kokoelmat ja koulut aloittivat toimintansa eri puolilla rakennusta. Ateneumin länsipäädyssä sijaitsi Taideyhdistyksen piirustuskoulu ja itäpäädyssä Taideteollisuusyhdistyksen Veistokoulu. Koulujen välillä oli jännitteitä, mitkä johtuivat muun muassa tilojen puutteesta sekä siitä, että kuvataiteilijaopiskelijat eivät halunneet tulla yhdistetyksi käsityöläisiksi

⁸² Vilkuna 2010a, 36–39, 41–42.

⁸³ Pettersson 2010, 168–169.

leimattujen Taideteollisuusyhdistyksen opiskelijoiden kanssa. Vuonna 1912 Taideteollisuusyhdistys muutti pois Ateneumista.⁸⁴ Monien muuttojen jälkeen Suomen Taideteollisuusyhdistyksen toiminnan myötä avattiin vuonna 1979 Taideteollisuusmuseo eli nykyinen Designmuseo (vuodesta 2002 eteenpäin). Taideteollisuusyhdistys luovutti museon sitä varten perustetulle Taideteollisuusmuseon säätiölle. Täysin Suomen Taideteollisuusyhdistyksen kokoelmat siirrettiin säätiölle vasta vuonna 2005.⁸⁵

Suomen Taideyhdistys muutti toimintaansa vuonna 1922, jolloin yhdistyksen johtokunnan tilalle perustettiin luottamusneuvosto Suomen Taideakatemia. Suomen Taideyhdistys luopui vuonna 1938 kokoelmistaan ja koulusta, minkä seurauksena perustettiin Suomen Taideakatemian säätiö, jonka säännöt Oikeusministeriö vahvisti vuonna 1939. Suomen Taideakatemian taidekokoelmista alettiin käyttämään nimeä Ateneumin taidemuseo vuonna 1958. Heikko taloudellinen tila vaati muutoksia, minkä seurauksena vuonna 1990 säätiön toiminnot ja kokoelmat valtiollistettiin, jonka myötä nykyiset Suomen taiteen museo Ateneum, Sinebrychoffin ulkomaisen taiteen museo, nykytaiteen museo Kiasma ja kuvataiteen keskusarkisto aloittivat toimintansa.⁸⁶ Edellä mainitut museot muodostivat Opetusministeriön alaisen Valtion taidemuseon, joka vuonna 2014 muutettiin Suomen Kansallisgalleriaksi, joka on itsenäinen julkisoikeudellinen säätiö.⁸⁷

Luonnontieteelliset museot

Luonnontieteellisen museon käsite on moninainen, ja museoksi voidaan käsittää esimerkiksi kasvitieteelliset puutarhat, luontokeskukset tai vaikka luonnonsuojelualueet. Suomessa luonnontieteellisten museoiden syntymisen taustalla oli Turun Akatemia, jossa tutkittiin, tallennettiin ja säilytettiin luonnontieteellisiä dokumentteja 1600-luvulla. Professorit Elias Til-Landz (1640–1693), ensimmäisen suomenkielisen kasvikirjan *Catalogus Plantarum* tekijä ja Turun kasvitieteellisen puutarhan perustaja, ja professori

⁸⁴ Pettersson 2010, 178–184.

⁸⁵ Pettersson 2010, 188–190.

⁸⁶ Pettersson 2010, 184–186, 190.

⁸⁷ Suomen Kansallisgalleria 2014: verkkodokumentti.

Peter Hahn (n.1650–1719) olivat merkittäviä tekijöitä luonnontieteellisen tutkimuksen kehittämisessä. Carolus Linnaeus (1707–1778), vuodesta 1761 Carl von Linné, teki kansainvälisesti tunnettua tutkimustyötä kasvien ja eläinten luokittelusta teoksissa *Species Plantarum* ja *Systema Naturae* 1700-luvulla.⁸⁸ Suomen siirryttyä Venäjän vallan alle Turun akatemia muutettiin Keisarilliseksi Turun akatemiaksi. Akatemiaan perustettiin luonnonhistorian apulaisen ja museoinspektorin virat, joiden tarkoituksena oli huolehtia luonnontieteellisestä museosta eli aikakautena nimetystä Keisarillisen Yliopiston Museosta.⁸⁹ Vuoden 1827 Turun palolla oli tuhoisat seuraukset akatemian kokoelmille, joista iso osa tuhoutui. Kasvitieteellinen puutarha siirrettiin palon seurauksena Helsingin Kaisaniemeen vuonna 1829. Societas pro Fauna et Flora Fennica -seura antoi yliopistolle kerätyt luonnontieteelliset kokoelmat, jotka olivat perustana nykyisille eläin- ja kasvitieteen sekä geologian kansalliskokoelmille. Kokoelmien sijoituspaikka vaihteli yliopiston tiedekuntien alaisuudessa kunnes varsinainen luonnontieteellinen keskusmuseo perustettiin vuonna 1988 yhdistämällä Helsingin yliopiston eläin-, kasvi-, geologian ja paleontologian museot ja radiohiililaboratorio. Helsingin yliopiston luonnontieteellisten museoiden kokoelmat muutettiin kansalliskokoelmiksi.⁹⁰

Yliopistomuseoiden lisäksi Suomeen perustettiin myös runsaasti kuntien ja yhdistysten perustamia biologisia museoita, joiden toiminta keskittyi pääsin näyttelytoimintaan. Yliopistomuseoissa toiminta oli vastaavasti erityisesti tutkimuspainotteista. Edellä mainittujen museoiden lisäksi Suomeen perustettiin myös suuri joukko erikoismuseoita, jotka keskittyivät tietyn luonnontieteen osa-alueen tallentamiseen, tutkimiseen ja esittämiseen. Yleisesti voidaan sanoa, että kaikki luonnontieteelliset kokoelmat syntyivät aiheeseen omistautuneiden yksityisten keräilijöiden tai paikallisten luonnontieteellisten yhdistysten keräämistä kokoelmista.⁹¹

⁸⁸ Terhivuo 2010, 193.

⁸⁹ Terhivuo 2010, 194.

⁹⁰ Terhivuo 2010, 195–198; Vilkuna 2010a, 39.

⁹¹ Terhivuo 2010, 199, 205, 209.

Paikallismuseot

Museoita on nimetty ja määritelty erilaisiin luokkiin aikojen kuluessa. Yksi tyypillisimmistä suomalaisista museoista on paikallismuseo, joita syntyi aluksi kaupunkien tai erityisesti museota varten perustettujen yhdistysten toiminnan ansiosta. Kaikkia Helsingin ulkopuolella sijaitsevia museoita kutsuttiin 1900-luvun alkupuolella maaseutumuseoiksi. Eräänlaisia paikallismuseoita tai tarkemmin sanottuna kotiseutumuseoita olivat tyypillisesti alkuaikoina talomuseot (interiöörikeskeisiä) sekä tarpeettomiin viljamakasiineihin rakennetut museot (esinekeskeisiä). Suurin osa esineistöstä kotiseutumuseoissa eli pitäjänmuseoissa oli maatalousaiheista. Suomen ensimmäisenä paikallismuseona pidetään vuonna 1862 piirilääkäri Carl Robert Ehrström (1803–1881) perustamaa Raahen museota. Paikallismuseot keräsivät muun muassa alueeseensa liittyvää esineistöä, asiakirjoja ja kirjallisuutta.⁹² Museot saivat kieltolain voimaantuloon, vuoteen 1919, asti tuloja viinavoittovaroista. Myöhemmin tukea saatiin muun muassa Suomen museoliiton jakamista veikkausvoittovaroista saaduista valtionavustuksista vuosina 1966–1974, jonka jälkeen tukia jaettiin Museoviraston toimesta.⁹³

Erilaisten kotiseutumuseoiden perustamisen taustalla olivat 1800-luvulla vallinneet aatteet: nationalismi ja liberalismi. Suomessa heräsi halu edistää ja kehittää suomalaisuutta ja kansan yleistä sivistystä. Suomessa perustettiin kunnallishallinto, kunnallisjärjestöjä sekä nuorisoliikkeitä. 1800-luvun lopulla heräsi kiinnostus myös kotiseutututkimukseen isänmaallisuuden tunteen siivittämänä. Helsingissä järjestettiin vuonna 1908 ensimmäiset yleiset kotiseutupäivät, joiden seurauksena perustettiin Suomen kotiseutututkimuksen keskusvaliokunta, joka toimi vuosina 1908–1938 säädellen valtakunnallista kotiseututyötä. Museoita perustettiin erityisesti myös kunnianosoitukseksi menneiden aikojen esi-isille. Museoiden perustamista pidettiin liberalismien aatetta mukailleen joka kunnan perusoikeutena, minkä myötä paikallisten itsetunto parantui ja arvostus sekä yhteenkuuluvuus omaa asuinpaikkansa kohtaan kasvoivat.⁹⁴

⁹² Heinonen 2010, 153.

⁹³ Heinonen 2010, 153–154, 166.

⁹⁴ Heinonen 2010, 156–158.

Paikallismuseoiden olemassaolo sekä niiden toiminta herätti monessa myös huolta tai tarvetta antaa kritiikkiä. Muinaismuistoyhdistyksen puheenjohtaja ja valtionarkeologi Johan Reinhold Aspelin (1842–1915) totesi 1800-luvun loppupuolella, että paikallismuseoiden tulisi kehittää toimintaansa laadukkaammaksi, jotta niiden olemassaololle olisi perusteita. Aspelin kritisoi paikallismuseoita ammattitaitoisen henkilökunnan puutteesta ja esineiden tallentamisesta pahimmassa tapauksessa ilman minkäänlaisia kontekstitietoja. Konservattori, tohtori Hjalmar Appelgren-Kivalo (1853–1937) arvosteli myös kovin sanoin paikallismuseoiden harrastelumaista toimintaa, joka johti arvokkaiden esineiden tuhoutumiseen. Appelgren-Kivalon mielipiteiden taustalla oli myös ajatus kansallismuseosta, jonka kokoelmien kartuttamiseen tulisi jokaisen kansalaisen osallistua eikä perustaa harrastelijamaisia museoita, joissa tulevan kansallismuseon esineistöä vain tuhoutuisi.⁹⁵ Muinaisteellisen toimikunnan amanuenssi, maisteri Aarne Michaël Tallgren (1885–1945) puolusti paikallismuseoiden merkitystä kulttuuriperinnön säilyttäjinä. Hänen ajatuksen lähtökohtana oli tukea ja opastaa paikallismuseoita kritisoinnin sijaan. Tallgrenin ajatukset muuttuivat kriittisempään suuntaan vuonna 1915, jolloin hän ei enää suositellut kyseisten museoiden perustamista. Muinaistieteellinen toimikunta myönsi kuitenkin, että pienemmilläänkin museoilla oli tärkeä merkitys kansalaisten antikvaaristen harrastusten lisäämisessä sekä kulttuuriperinnön arvostuksen ja säilyttämisen parantamisessa.⁹⁶

Suomen museoliitto toimi museotyön ohjaajana 1930-luvulla, jolloin pääpaino museotyössä muuttui kartuttamisesta kokoelmien ja rakennusten kunnon ylläpitoon. Suomessa ei ollut vielä 1930-luvulla juurikaan ammatillisesti hoidettuja museoita. Ammatillisesti hoidettujen museoiden määrä alkoi yleistyä varsinaisesti vasta 1960-luvulla. Suomen museoliitto suositteli vanhatalojen eli eräänlaisten ulkomuseoiden perustamista maaseuduille, koska museotyyppiä oli helpompi kartuttaa ja hoitaa kuin esimerkiksi tyypillistä esinemuseota. Ajatukset erikoistumisesta tiettyihin aiheisiin yleistyi myös 1920–30-luvuilla, vaikka ensimmäinen erikoismuseo, Mustialan maatalousmuseo, olikin perustettu jo vuonna 1892. Suomen museoliiton lisäksi myös

⁹⁵ Heinonen 2010, 154–155.

⁹⁶ Heinonen 2010, 155–156.

maakuntaliitot ja Suomen kotiseutututkimuksen keskusvaliokunnan seuraajaksi vuonna 1949 perustettu Suomen Kotiseutuliitto tukivat kotiseutuyhdistysten ja museoiden perustamista ja toimintaa, joissa myös kunnat ja seurakunnat avustivat 1970-luvulta lähtien. Seuraavalla vuosikymmenellä nimetyt maakuntamuseot ottivat vastuuta paikallismuseoiden toiminnan tukemisesta. Erilaiset paikallismuseot syntyivät omasta paikallisesta historiastaan ja asuinpaikkansa perinteistä kiinnostuneiden ja omistautuneiden yksittäisten ihmisten ansiosta. Nykypäivänäkin paikallismuseoiden haasteina ovat monesti yhä taloudelliset resurssit sekä ammattimaisen toiminnan puuttuminen esimerkiksi juuri kokoelmien hoidossa.⁹⁷

Erikoismuseot

Erikoismuseoiden perustamisen lähtökohtana ovat olleet yksityisten ja yhteisöjen keräämät kokoelmat jostakin tietystä erityisaiheesta. Alkuun erikoismuseoille ei annettu suurta arvoa museoiden maailmassa, mikä muuttui erilaisuuden arvostuksen myötä 1960–1970-luvulta lähtien. Erikoismuseo-nimike otettiin virallisesti käyttöön 1970-luvulla, jolloin Museotoimen aluehallintokomitea kehitti museolaitoksen rakennetta. Erikoismuseoita rakennettiin muun muassa yhdistystoiminnan yhteyteen tai tietyn ammattikunnan toimesta luodakseen alalle yhteishenkeä sekä ammatillista näkyvyyttä suuremmalle yleisölle. Erikoismuseoita perustettiin erityisesti 1980-luvulla, mikä johtui osittain valtioneuvoston lupauksesta valtionavun antamisesta valtakunnallisiksi erikoismuseoiksi nimetyille sekä suurien joukkojen jäämisestä eläkkeelle. Monella eläkkeelle jääneistä oli aikaa ja intoa kerätä esineitä, joita sotien aikana oli ollut niukasti.⁹⁸ Museovirasto sekä Suomen museoliitto suhtautuivat varuksella pieniin erikoismuseoihin, joissa keräilijät halusivat kerätä täydellisiä kokoelmia yksittäisten esineiden edustaen omaa arvokkuuttaan. Ammattimaisissa museoissa esine kertoi vastaavasti tarinaa suuremmasta ilmiöstä. Pienten museoiden toiminta koettiin harrastelumaiseksi aktiviteetiksi.⁹⁹

⁹⁷ Heinonen 2010, 159–167.

⁹⁸ Mäkelä 2010, 213–215.

⁹⁹ Mäkelä 2010, 215.

Erikoismuseoiden haasteina olivat toiminnan rahoituksen järjestäminen ja ammattimaisen henkilökunnan saaminen museoon. Valtion jakamaa taloudellista tukea jaettiin epätasaisesti eri museoiden kesken. Suurimman osan avustuksista saivat Taideteollisuusmuseo ja Rakennustaiteenmuseo, mitä perusteltiin museoiden vaikuttavuudella kansallisidentiteettiin ja suomalaisuuteen.¹⁰⁰ Vuonna 1989 säädettiin asetus museoiden valtionosuuksista ja -avustuksista. Vuodesta 1992 lähtien valtakunnalliset erikoismuseot nimettiin ja niiden tehtävät määriteltiin.¹⁰¹ Opetus- ja kulttuuriministeriö nimesi vuosina 1992–2010 16 museota valtakunnallisiksi erikoismuseoiksi. Puolustusministeriö nimesi Maanpuolustuskorkeakoulun alaisuudessa toimivan Sotamuseon sotahistorian valtakunnalliseksi erikoismuseoksi.¹⁰² Erikoismuseoiden toimintaa kehitti myös vuoden 2005 uudistettu museolaki ja -asetus, joiden myötä valtionosuuden ehtona oli, että museoissa tuli työskennellä vähintään kaksi museoammatillisen koulutuksen saanutta henkilöä. Erikoismuseoiden kehittämisen ehtona oli ja on yhä myös yhteistyön kehittäminen ja tallennusvastuun jakaminen eri museoiden ja Museoviraston kesken, missä on mukana myös vuonna 2008 perustettu Tallennus- ja kokoelmayhteistyöryhmä TAKO.¹⁰³

2.2 Suomen museoiden kivijalka

2.2.1 Antikviteetti-plakaateista Museovirastoksi

Suomen antikvaarihallinnon perustat syntyivät jo 1600-luvulla, kun Ruotsin hallintoa kehitettiin. Kyseisenä aikana oltiin kiinnostuneita historiasta, perinteistä ja niiden säilyttämisestä. Vuonna 1666 asetettiin antikviteetti-plakaatti, jonka mukaan kiellettyä oli esimerkiksi raunioituneiden linnojen ja riimukivien vaurioittaminen. Myöhemmissä plakaateissa vaadittiin löydettyjen esineiden luovuttamista kruunulle. Yleinen laki määriteltiin vuonna 1734, jolloin myös kehitettiin aikaisempien plakaattien ohjeistuksia. Vuonna 1667 perustettiin Antikviteettikollegio (vuodesta 1691 Antikvitettsarkivet), jonka tehtävinä oli tutkia muinaisuutta ja säilyttää kulttuuriperintöä. Vuodesta 1786 lähtien Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetts Akademi otti vastuulleen

¹⁰⁰ Mäkelä 2010, 216.

¹⁰¹ Mäkelä 2010, 218–219.

¹⁰² Kallio 2012: verkkodokumentti.

¹⁰³ Mäkelä 2010, 220–222.

aikaisempien toimijoiden tutkimus- ja tallennustyöt. Antivaariviranomaisten apuna toimivat myös muun muassa piispat ja maaherrat, jotka valvoivat annettuja määräyksiä ja keräsivät tarpeellisia tietoja.¹⁰⁴

Autonomian ajalla, Suomen ollessa suuriruhtinaskunta, hallinnon tehtäviä muokattiin. Lääninhallinto otti hoitaakseen antikvaarihallinnon tehtäviä. Monumenteista huolehti rakennushallinto. Tieteelliset seurat ja yliopisto ottivat vastuulleen kokoelmien hoidon. Valtiopäivillä ja yleisissä keskusteluissa syntyi ajatuksia tieteellisestä virastosta, joka ottaisi vastuulleen muinaismuistojen säilyttämisen. Suomen Tiedeseura laati ehdotuksen toimikunnasta, jonka vastuulla tulisi olemaan myös suunnitteilla ollut kansallismuseo. Vuonna 1884 perustettiin Arkeologinen toimisto, jonka tarkoituksena oli suojella Suomen muinaismuistoja. Toimisto koostui aluksi seitsemästä jäsenestä, joista yksi oli toimiston ainoa virkamies ja valtionarkeologiksi valittu Johan Reinhold Aspelin (1842–1915), joka kehitti myös perustan arkeologian opetukselle ja tutkimukselle Suomessa ja joka oli mukana toteuttamassa ideaa Suomen kansallismuseosta. Arkeologisen toimiston nimi muuttui vuonna 1908 Muinaistieteelliseksi toimikunnaksi, jonka tehtäviksi määriteltiin huolehtia museotyöstä, kokoelmien tallennuksesta ja hoidosta sekä tutkimustyöstä.¹⁰⁵

Ajan kuluessa Muinaistieteellisen toimikunnan henkilöstön määrä lisääntyi, toimintoja järjestettiin ja laajennettiin. Vuonna 1912 toimikunta jaettiin virallisesti kolmeen osastoon: esihistorialliseen, kansatieteelliseen ja historialliseen osastoon, joiden johtajina toimivat aluksi Hjalmar Appelgren-Kivalo (1853–1937), Karl Konrad Meinander (1872–1933) ja Uno Taavi Sirelius (1872–1929). Samoihin aikoihin nimettiin myös rakennuskulttuurista ja historiallisen ajan muistomerkeistä vastaava virkamies, jonka tehtävissä toimi aluksi Juhani Rinne (1872–1950). Toimikuntaan liittyi samana vuonna myös luonnontieteisiin erikoistunut konservantti/kemisti.¹⁰⁶ Vuonna 1917 toimikunta järjestettiin väliaikaisesti virkamiesten hoitamaksi virastoksi, jossa valtionarkeologi toimi puheenjohtajana ja myös Suomen kansallismuseon esimiehenä. Muinaistieteellinen toimikunta muutettiin 1920-luvulla luottamuselimestä varsinaiseksi

¹⁰⁴ Härö 2010, 129.

¹⁰⁵ Härö 2010, 130–131.

¹⁰⁶ Härö 2010, 131–132.

virastoksi, millä oli vaikutusta myös muun valtionhallinnon kehittämisessä. Monien muutostoiveiden ja aluehallinnon rakenteiden luomiseksi luotiin uusi organisaatio, joka nimettiin vuonna 1972 Museovirastoksi.¹⁰⁷ Nykyinen Museovirasto kuvaa toimintaansa seuraavasti:

”Museovirasto on kulttuuriperinnön asiantuntija, palvelujen tuottaja, toimialansa kehittäjä ja viranomainen. Se kartuttaa, hoitaa ja esittelee kulttuurihistoriallista kansallisomaisuutta, tallentaa, tuottaa ja välittää tietoa. Museovirasto vastaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ympäristön, arkeologisen kulttuuriperinnön ja rakennusperinnön sekä kulttuuriomaisuuden suojelusta yhdessä muiden viranomaisten ja muun museolaitoksen kanssa. Se myös kartuttaa ja esittelee kulttuurihistoriallista kansalliskokoelmaa, tutkii aineellista kulttuuriperintöä sekä tukee ja kehittää museoalaa valtakunnallisesti. Museovirasto tarjoaa monipuolisia, jatkuvasti kehittyviä palveluita kaikille kansalaisille. Museovirasto toimii opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa.”¹⁰⁸

2.2.2 Kansallisaatteista Suomen kansallismuseoksi

1800-luvulla oli jo pitkään käyty eri yhteyksissä keskustelua suomalaisen kulttuurihistoriallisen keskusmuseon perustamisesta, joka oli ollut vuonna 1870 perustetun Suomen Muinaismuistoyhdistyksen merkittävänä tavoitteena jo pitkään. Vuonna 1893 yliopiston Historiallis-kansatieteellisen museon, Suomen Muinaismuistoyhdistyksen, Ylioppilaskuntien kansatieteellinen museon ja Muinaistieteellisen toimikunnan kokoelmat koottiin yhteen, minkä seurauksena syntyi Valtion historiallinen museo. Samoihin aikoihin Herman Frithiof Antell (1847–1893), joka oli muun muassa merkittävä rahakokoelmien keräilijä, jätti jälkeensä testamentin, jolla hän lahjoitti kokoelmansa ja suurimman osan varoistaan Suomen kansallismuseon perustamiseen. Hän asetti ehdoksi määrittellä tulevan kansallismuseon päämäärät ja toimintatavat. Valtiopäivät määrittelivät syntyneen museon tehtäviksi säilyttää ja esittää maanviljelyyn liittyvää esineistöä sekä kuvata kehittyvää kulttuuria sekä sivistystä. Kokoelmat jaettiin historiallisiin, numismaattisiin ja taide- ja taideteollisuuskokoelmiin.¹⁰⁹ Museolle haettiin pitkään sijaintia, joka edustaisi museon merkitystä ja jonne olisi helppo löytää. Vuonna 1901 julkistetun arkkitehtikilpailun voittajien Herman Geselliuksen (1874–1916), Armas Lindgrenin (1874–1929) ja Eliel Saarisen (1873–1950) tekemän suunnitelman (nimeltään Carl XII) puitteissa

¹⁰⁷ Härö 2010, 138–143.

¹⁰⁸ Museovirasto 2013: verkkodokumentti.

¹⁰⁹ Härö 2010, 133–135.

rakennutettiin museon uusi rakennus, joka valmistui vuonna 1910 Helsinkiin, nykyisen Töölön alueelle.¹¹⁰

Vaikka taloudellinen tilanne ei ollut mitä parhain uuden museon avaamiselle, museon haluttiin edustavan suomalaisten tietotaitoa tieteiden aloilla sekä näyttelyiden suunnittelussa ja rakentamisessa.¹¹¹ Valtion historiallisen museon näyttelyitä suunniteltiin erityisesti vuodesta 1909 lähtien. Vaikutteita haettiin ulkomailta – erityisesti Euroopasta. Aluksi näyttelytoiminta oli tutkimus- ja julkaisulähtöistä. Toimintaan vaikutti myös yliopisto-opetus. Vuonna 1916 avattiin museon kansatieteen ja historian näyttelyt yleisölle. Seuraavana vuonna museo nimettiin Suomen kansallismuseoksi, vaikka nimeä oli käytetty epävirallisesti jo aiemmin. Esihistorian näyttelytilat sekä rahakammio avattiin nähtäville 1920-luvulla. Historiaa kuvattiin interiööreittäin ja kansatiedettä runsailla esinesarjoilla ottaen huomioon esineiden käytännön merkitykset ja maakuntakohtaiset erot.¹¹²

Suomen kansallismuseossa kävi alusta lähtien paljon kävijöitä, mikä koettiin tärkeäksi sivistyksen kannalta. Varsinaisia museo-opastuksia ei ollut vielä alkuaikoina, lukuun ottamatta tutkijoiden pitämiä tilaisuuksia. Tarvetta opastuksille kuitenkin oli, ja 1950-luvulla aloitettiin ensimmäiset koululaisopastukset. Museotoimintaan tuli selkeitä muutoksia vasta vuoden 1972 organisaatiomuutosten ja museolehtorin palkkaamisen myötä. Samana vuonna otettiin käyttöön näyttelytiloissa käytettävät opasnauhurit. Ensimmäiseksi museolehtoriksi (ts. valistus- ja tiedotustoimintaa johtava tutkija) valittiin Pekka Sarvas, jonka tehtäviä jatkoi seuraavaksi Raija Järvelä. Museolehtori Raija Järvelän ansiosta museo-opetusta markkinoitiin aktiivisesti kouluille, minkä seurauksena koululaiskävijämäärät kasvoivat. Sisäänpääsy ja opastukset olivat ilmaisia koululaisille.¹¹³

Vuonna 1975 Suomen kansallismuseossa aloitettiin kävijätyytyväisyyskyselyt, joista ilmeni kävijöiden toiveita muun muassa kahvilalle, lepopaikoille, ohjelmalle ja apuvälineille liikuntarajoitteisia varten. Asiakaslähtöinen museotoiminta kehittyi

¹¹⁰ Härö 2010, 136–137.

¹¹¹ Lamminen 2010, 110–112.

¹¹² Härö 2010, 135, 137–138.

¹¹³ Lamminen 2010, 110–111.

julkaisemalla oppaita ja kehittämällä opastus- sekä opetustoimintaa, jotka muuttuivat erityisesti Suomen Tammi -hankkeen aikana vuosina 1998–2008. Hankkeessa olivat mukana muun muassa museolehtori Kirsti Melanko (1941–2002) ja opetustoiminnasta vastaava tutkija Marjut Lamminen. Vuonna 1996 perustettu toiminnallinen näyttely *Vintti* Suomen kansallismuseossa oli jotakin uutta, vaikka olihan jo vuonna 1979 kokeiltu eräänlaista toiminnallista näyttelyä *Minkä nuorena oppii... Barn och arbete*. Näyttelyssä lapset ja nuoret olivat saaneet tutustua vanhoihin työmenetelmiin ja kokeilla niitä myös itse. Samalla idealla myös Vintissä nykypäivän lapset ja myös aikuiset voivat tutustua Suomen historiaan käyttämällä päätä ja käsiä.¹¹⁴ Nykyisen museon perusnäyttely koostuu Vintin lisäksi esihistorian osastosta, *Aarrekkammiosta*, historian osastosta *Valtakunta*, kansatieteen osastosta *Maa ja Kansa* sekä 1900-luvun Suomea ja suomalaisia käsittelevä näyttelytilasta *Suomi Finland 1900*.¹¹⁵

Suomen kansallismuseon näyttelytoimintaa siirtyi myös museon ulkopuolelle muun muassa kartanoihin, linnoihin sekä vuonna 1909 avattuun Seurasaaren ulkomuseoon. Suomen kansallismuseon varsinaista toimintaa oli näyttelytyön lisäksi pitkään yhdessä Muinaistieteellisen toimikunnan kanssa tutkimustyö sisältäen tallennus- ja kenttätyötä sekä julkaisutyötä.¹¹⁶ Suomen kansallismuseoon kuuluu nykyisin edellä mainitun Seurasaaren ulkomuseon lisäksi Kulttuurien museo, Suomen merimuseo, Hvitträsk, Urho Kekkosen museo Tamminiemi, Alikartano, Louhisaaren kartanolinna, Urajärven kartanomuseo, Hämeen linna ja Olavinlinna.¹¹⁷

Sekä nykyinen Museovirasto että Suomen kansallismuseo ovat ajan kuluessa olleet muutosaikeissa tai kokeneet konkreettisesti erilaisia muutoksia, joihin ovat vaikuttaneet muun muassa eri aikakausille tyypilliset aatteet ja ajatukset, sodat, lainsäädäntö sekä maan taloudellinen tilanne. Nykyinen Suomen kansallismuseo on yhä osa Museoviraston organisaatiota mutta museolla on myös oma organisaatorakenne, joka koostuu kahdesta osastosta: Kokoelmat ja Museopalvelut. Kokoelmat-osasto on vastuussa Suomen kansallismuseon kokoelmien hallinnasta, kartuttamisesta, säilyttämisestä, konservoinnista, tutkimuksesta ja tiedon tuottamisesta. Osaston

¹¹⁴ Lamminen 2010, 112.

¹¹⁵ Museovirasto 2014a: verkkodokumentti.

¹¹⁶ Härö 2010, 137, 139, 147–151.

¹¹⁷ Museovirasto 2014b: verkkodokumentti.

yksikköinä toimivat Konservointi- ja kokoelmakeskus, Kulttuurihistorialliset kokoelmat ja asiantuntijapalvelut sekä Kulttuurien museon kokoelmat ja asiantuntijapalvelut. Museopalvelut on vastaavasti vastuussa näyttely-, ohjelma- ja opetustuotantoon sekä kävijäpalveluihin liittyvistä tehtävistä. Osaston yksikköinä toimivat Näyttelypalvelut, Museopedagogiikka- ja ohjelmapalvelut, Palvelumyynti ja -viestintä sekä Kohdepalvelut. Kohdepalvelut on jaettu seuraavasti: Kansallismuseo, Kartano- ja kotimuseot, Linnat ja Seurasaaren ulkomuseo. Suomen merimuseo toimii omana kohdepalveluyksikkönään Merikeskus Vellamossa Kotkassa.¹¹⁸

2.3 Helsingin kaupunginmuseo – katoamassa olleen kaupunkikulttuurin hyväksi

Helsinki perustettiin kuningas Kustaa Vaasan (n.1496–1560) toimesta nykyisen Vanhankaupunginkosken rannalle 1550. Seuraavalla vuosisadalla Helsinki siirrettiin Vironniemelle. Kaupunki koki vuosisatojen aikana monet tulipalot, nälkävuodet, ruttoepidemiat sekä sotien ajat. Helsinki alkoi hiljalleen kehittyä autonomian ajalla suurkaupungiksi, kun Helsinki vuonna 1812 nimettiin Suomen suuriruhtinaskunnan pääkaupungiksi. Kaupunkia kunnostettiin, ja vuonna 1816 Carl Ludvig Engel (1778–1840) aloitti kaupungin empirekeskustan suunnittelun. 1800-luvun aikana muun muassa yliopisto siirrettiin Turusta Helsinkiin, ensimmäiset sanomalehdet alkoivat ilmestyä Helsingissä sekä ensimmäinen rautatieyhteys, puhelinverkko ja hevospaitiotie aloittivat toimintansa.¹¹⁹ Helsinki oli monien muutosten edessä 1900-luvulle tultaessa, jolloin valtiollisellakin tasolla uudet tuulet olivat alkaneet puhaltaa kansallisaatteiden myötä. Teollistuminen ja kaupungistuminen toivat myös monia rakenteellisia muutoksia suomalaiseen yhteiskuntaan. Puurakentamisesta siirryttiin erityisesti keskieurooppalaiseen kivirakentamistyyliin. Autot yleistyivät katukuvassa, ja myös betoni otettiin käyttöön rakentamisen eri osa-alueilla. Raitiotiet sähköistettiin sekä kaasu- ja sähkölaitos kunnallistettiin 1900-luvun alussa. Helsingin väkiluku ylitti 100 000 asukkaan rajan.¹²⁰

Monet olivat huolestuneita vanhan Helsingin katoamisesta, minkä vuoksi vuonna 1906 perustettiin kunnallinen muinaismuistolautakunta, jonka jäsenenä toimivat Reinhold von

¹¹⁸ Museovirasto 2015b: verkkodokumentti.

¹¹⁹ Helsingin kaupunginmuseo 2014a: verkkodokumentti.

¹²⁰ Helsingin kaupunginmuseo 1986, 1.

Hausen (1850–1942), Karl Konrad Meinander (1872–1933) ja Gustaf Nyström (1856–1917). Lautakunnan vastuulla oli valokuvata ja kerätä erilaisia dokumentteja Helsingin alueella. Tehtäviin palkattiin myös Signe Brander (1869–1942). Muinaismuistolautakunta kokoontui yhdessä valtionarkiston hoitajan, rakennustarkastajan, kaupungininsinöörin ja asemakaava-arkkitehdin kanssa. He yhteistyönä suunnittelivat uhanalaisten kohteiden tallennusohjelman, jonka myötä otetut valokuvat muodostivat nykyisen Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkiston perustan. Helsingin kaupunginmuseota oli ajatustasolla suunniteltu jo 1800-luvun loppupuolella mutta Valtion historiallisen museon kehittäminen osaltaan hidasti suunnitelmia perustaa Helsingille oma museo, vaikka kaupungilla olikin jo perusta museokokoelmille testamenttilahjoituksena kenraaliluutnantti Johan Otto Vladimir Furuhjelmilta (1819–1883) saadun kulttuurihistoriallisen taidekokoelman, Raatihuoneella säilytetyn pienen kunnallishistoriallisen kokoelman sekä edellä mainitun muinaismuistolautakunnan noin 1000 valokuvan muodossa.¹²¹

Helsingin kaupunginmuseo perustettiin 13.6.1911. Museo avasi näyttelyn seuraavana vuonna joulukuussa Hakasalmen huvilassa, jossa samanaikaisesti vielä valtion kokoelmia siirrettiin vastavalmistuneeseen Suomen kansallismuseoon. Huvilassa oli vuokralla myös Taideteollisuusmuseo, joka muutti vuonna 1928 muualle tilapulan vuoksi. Ernst Bernhard Lohrmanin (1803–1870) suunnittelema Hakasalmen huvila siirtyi sen viimeisen asukkaan Aurora Karamzinin (1808–1902) kuoltua Helsingin kaupungille. Huvilan käytöstä syntyi kiistoja, minkä vuoksi aikanaan suosittu ”puolueeton ratkaisu” synnytti Helsingin kaupunginmuseon.¹²²

Helsingin Muinaismuistolautakunnan jäsenenä toiminut K. K. Meinander aloitti museotoiminnan mutta museon ensimmäisinä varsinaisina johtajina toimivat Nils Wasastjerna (1912–1919) ja Arne Wilhelm Rancken (1920–1949). Käytännössä he kuitenkin toimivat osapäiväisinä museon hoitajina, joiden keskeisinä tehtävinä olivat esinekokoelmien ja arkiston sekä niiden tallennuskäytänteiden luominen. Helmi Helminen-Nordberg (1949–1971) oli ensimmäinen päätoiminen ja museokoulutuksen saanut johtaja, joka omistautui työlleen kehittää museonäyttelytoimintaa ja suunnitella

¹²¹ Helsingin kaupunginmuseo 1986, 1–3, 6–7.

¹²² Helsingin kaupunginmuseo 1986, 1, 4.

uusi rakennus museolle.¹²³ Vuosikymmenten aikana monet sotatilat hidastivat museon kehittymismahdollisuuksia museon ollessa kiinni ja evakuoituna. Vuonna 1956 museo avattiin yleisölleen peruskorjausten ja rakenteiden uusimisen jälkeen aikanaan modernina kokonaisuutena. Seuraavalla vuosikymmenellä vuonna 1962 avattiin Tuomarinkylän kartanon päärakennukseen Tuomarinkylän museo, jonka toiminta jouduttiin tilakysymysten ja taloudellisen tilanteen vuoksi vuonna 2013 lopettamaan. 1960-luvun loppupuolella aloitettiin myös varsinainen erikoisnäyttelytoiminta. Tilakysymykset herättivät vuosikymmenten aikana keskustelua saavuttamatta kuitenkaan ratkaisua. Osa museon toiminnoista hajautettiin eri puolille Helsinkiä tilapuutteen vuoksi. Hakasalmen huvilan tilat kunnostettiin uudestaan, ja vuonna 1974 museon perusnäyttely avattiin jälleen uudistuneissa tiloissa. Vuonna 1980 avattiin Ruiskumestarin talo Helsingin Kruunuhaassa. Seuraavana vuonna Helsingin kaupunginmuseo nimettiin Keski-Uudenmaan maakuntamuseoksi.¹²⁴

Vuonna 1989 Helsingin kaupunginmuseo laajensi jälleen toimintaansa ja avasi Työväenasuntomuseon. Seuraavalla vuosikymmenellä avattiin Raitioliikennemuseo vuonna 1993 sekä Sederholmin talo vuonna 1995. Kaupunginmuseon hallinto, kuva-arkisto, esineiden vastaanotto sekä konservointi ja tutkimus siirtyivät vuonna 1994 Kauppatorin ja Senaatintorin välisellä alueella sijaitseviin Sofiankatu 4:n tiloihin, jossa pari vuotta myöhemmin avattiin *Aika*-näyttely ja Museokauppa. Museon toiminta laajentui seuraavina vuosina Katumuseolla sekä Koulu- ja Voimalamuseoilla, joiden toiminta kuitenkin lakkautettiin kaupungin palveluverkkokarsinnan takia. Vuonna 2012 avattiin Sederholmin talossa *Lasten kaupunki*.¹²⁵

Nykyinen Helsingin kaupunginmuseo koostuu kuudesta näyttelypisteestä: päärakennus Sofiankatu 4:ssä, lapsille suunnattu Sederholmin talo Senaatintorin kulmalla, Hakasalmen huvila Töölössä, Ruiskumestarin talo Kruununhaassa, Työväenasuntomuseo Alppilassa ja Ratikkamuseo Korjaamolla Töölössä. Museon

¹²³ Helsingin kaupunginmuseo 1986, 4–7.

¹²⁴ Helsingin kaupunginmuseo 1986, 8–14.

¹²⁵ Helsingin kaupunginmuseo 2013, 2–3: verkkodokumentti.

toiminta muodostuu museojohtajan ja johtokunnan johtamista toimintayksiköistä: Hallinto, Esinekeräykset, Kuvakeräykset, Kulttuuriympäristö ja Yleisöpalvelut.¹²⁶

2.4 Suomen museoliitto – Suomen museokentän tukena ja kehittäjänä

Suomessa 1800–1900-lukujen vaihteessa museoiden määrä oli vielä kohtalaisen pieni, ja museoiden ylläpitoon ei yleisesti ottaen ollut kovinkaan suuria resursseja. Museoiden henkilökunta oli pääosin asiaan omistautuneita harrastelijoita, joilla ei ollut minkäänlaista museoalan koulutusta. Tarve museoiden tukemiseen niin taloudellisesti kuin tietotaidollisestikin oli suuri.¹²⁷ Museoalalla toimijat kokivat myös tarpeelliseksi yhteistyön lisäämisen eri museoiden ja muiden tahojen välillä museotoiminnan kehittämiseksi. Ensimmäisten museopäivien myötä vuonna 1923 syntyi Suomen museoliitto, jonka tehtävinä ovat alusta lähtien olleet toimiminen museoiden ja muiden tahojen välisenä siltana yhteistyölle sekä museoiden etujen valvonta ja tukeminen. Aluksi Suomen museoliitto keskittyi vain kulttuurihistoriallisiin museoihin, mikä kuitenkin muuttui vuonna 1967, jolloin liitto alkoi toimia kaikkien museoiden keskusjärjestönä.¹²⁸

Suomen museoliitto jakoi perustamisajostaan lähtien museoille valtionavustuksia. Ensimmäinen avustusanomus hyväksyttiin vuonna 1927, jolloin Suomen museoliitto sai opetusministeriöltä harkinnanvaraista avustusta, joka jaettiin valtion tulo- ja menoarvioon merkityistä raha-arpajaisten voittovaroista. Tukia maksettiin raha-arpajaisten voittovaroista 1970-luvun puoliväliin asti, vaikka museot olivatkin päässeet veikkausvoittorahojen piiriin jo vuonna 1955. Suomen museoliitto jakoi avustuksia vuoteen 1974 asti, minkä jälkeen Museovirasto otti tehtäväkseen niiden jaon. Suomen museoliitto jatkoi kuitenkin museoiden tukemista taloudellisesti esimerkiksi stipendien avulla omista varoistaan.¹²⁹

Suomen museoliitto on ollut taloudellisen tukemisen lisäksi monella muulla tavalla mukana kehittämässä paikallismuseoiden toimintaa. Perustamisajosta lähtien museoita

¹²⁶ Helsingin kaupunginmuseo 2013, 3, 17: verkkodokumentti.

¹²⁷ Vilkuna 1998, 14–17.

¹²⁸ Vilkuna 1998, 25–31, 110, 199.

¹²⁹ Vilkuna 1998, 42–48, 134, 144–147, 199–200.

on tuettu antamalla neuvoja museotyön toteuttamiseen sekä järjestämällä kursseja. Ensimmäinen virassa toimiva museoneuvoja oli virkaan vuonna 1946 valittu Hulda Kontturi. Suomen museoliitto esitti vuonna 1966 opetusministeriölle ajatuksia paikallismuseoiden keskuskortistojen perustamisesta maakuntamuseoiden yhteyteen, minkä tarkoituksena oli kehittää pienten museoiden kokoelmatyötä ja turvata ainakin esineiden tietojen säilyminen, vaikka itse esine tuhoutuisikin. Ajatuksista siirryttiin tekoihin ja määrärahojen turvin luetteloitiin paikallismuseoiden esineitä. Tekniikoiden kehittyessä 1980-luvulla heräsi ajatuksia myös sähköisistä kokoelmajärjestelmistä.¹³⁰ Museoiden kokoelmat ovat nykypäivänäkin muutosten ja muiden haasteiden alaisena. Omat haasteensa ovat esimerkiksi kokoelmien kartuttamiseen liittyvissä tekijöissä ja vastuualueiden jakamisessa.

Suomen museoliitto perusti tekstiilialan koulutuksen saaneen Riitta Heinosen toiminnan myötä tekstiililaboratorion vuonna 1963. Laboratorioon valittiin tekstiilikonservaattoriksi Anja Rantala, jonka työtehtävinä olivat muun muassa tekstiilien konservointi, kokoelmien ja näyttelyiden hoitoa käsittelevä neuvonta, konservaattoriopiskelijoiden ohjaus ja konservointimateriaalien hankinta museoille. Laboratoriolla oli valtava merkitys kokoelmien hoidossa ja tiedon välittämisessä, kunnes perustettiin vuonna 1984 opistotasoinen konservaattorikoulutus Vantaan käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa, joka otti myös suuren vastuun kulttuuriperinnön säilyttämisestä.¹³¹ Liitto on ollut myös mukana museologian opetuksen kehittämisessä ja järjestämisessä yliopistotasoiseksi opetuksesi Suomessa. Suomen museoliitto on kaiken kaikkiaan 1940-luvulta lähtien kehittänyt museoiden ja koulujen välistä yhteistyötä.¹³²

Suomen museoliitto on ollut merkittävänä tekijänä myös Suomen museolain synnyttämisessä. Museoiden huono taloudellinen tila huolestutti Museoliittoa, joka asetti jo vuonna 1962 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia esitys museoiden valtionapulaista. Esitys ei kuitenkaan mennyt läpi. Suomen museoliitto ei kuitenkaan luovuttanut, vaan jatkoi asian eteenpäin viemistä seuraavina vuosikymmeninä joutuen

¹³⁰ Vilkuna 1998, 50–55, 83, 94–96, 140–141, 199–200 .

¹³¹ Vilkuna 1998, 139, 180–181, 199.

¹³² Vilkuna 1998, 174–175, 200, 202.

samalla kritisoinnin kohteeksi sekä ristiriitoihin muun muassa Museoviraston kanssa. Viimein kuitenkin vuonna 1988 säädettiin museolaki, joka astui voimaan seuraavana vuonna.¹³³

Suomen Museoliiton oma lehti, *Suomen museoliitto tiedottaa*, julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1972. Lehden nimeksi muutettiin *Museo* vuonna 1984. Suomen museoliiton kiinnostus museoiden markkinointiin ja tiedottamiseen heräsi laajemminkin 1980-luvulla. Julkaisutoimintaa laajennettiin muun muassa erilaisia oppaita julkaisemalla.¹³⁴ Suomen museoliitto aloitti tekemään museoiden kävijätutkimuksia yleisön toiveiden selvittämiseksi ja sitä kautta museoalan kehittämiseksi. Ensimmäinen valtakunnallinen tutkimus tehtiin vuonna 1982. Tutkimuksissa pyrittiin selvittämään, miksi ihmiset tulevat museoon ja minkälainen tyyppinen museokävijä on.¹³⁵ Viimeisin Suomen museoliiton valtakunnallinen kävijätutkimus tehtiin vuonna 2011.¹³⁶

Seuraavilla vuosikymmenillä museoiden ja Suomen museoliiton toiminta laajeni erilaisten tapahtumien, verkostoitumisen ja tiedon virtualisoitumisen myötä. Suomen museoliitto avasi ensimmäiset kotisivunsa internetissä vuonna 1996. Sivustot tehtiin myös englannin kielellä, mikä mahdollisti laajemman verkostoitumisen kansainvälisestikin. Pari vuotta myöhemmin avattiin myös Museoposti-sähköpostilista museoammattilaisten keskustelukanavaksi.¹³⁷ Suomen museoliitto on ollut perustamisvuodestaan lähtien monessa mukana tukemalla monipuolisesti Suomen museoiden olemassaoloa ja alan ammatillistumista, osoittamalla tunnustusta museoalan toimintaa kehittäneille henkilöille, harjoittamalla julkaisu- ja tiedotustoimintaa, tarjoamalla koulutuksia, tekemällä tutkimuksia ja aloitteita, antamalla lausuntoja, suosituksia ja ohjeistuksia sekä osallistumalla ja kehittämällä kansainvälistä toimintaa.¹³⁸

¹³³ Vilkuna 1998, 120–121, 128–135, 201.

¹³⁴ Vilkuna 1998, 181–184.

¹³⁵ Vilkuna 1998, 185.

¹³⁶ Taivassalo & Levä 2012: verkkodokumentti.

¹³⁷ Vilkuna 1998, 184–185, 193, 201.

¹³⁸ Vilkuna 1998.

3 MUSEON MERKITYKSIIN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi vuonna 2011 Pohjoismaisen tilastovertailun kulttuuripalvelujen käytöstä. Suomalaisissa sekä muissa pohjoismaalaisissa kotitalouksissa käytetään suhteellisen paljon rahaa kulttuuriin keskimääräisesti muuta Eurooppaa enemmän. Suomessa suuri osa kotitalouksien kulttuuriin liittyvästä kulutuksesta menee sanoma- ja aikakauslehtiin. Museoissa käynti oli kuitenkin vähäistä verrattuna moneen muuhun kulttuuripalveluun. Kulttuuripalveluista kirjastojen tarjoamat palvelut olivat erityisen suosittuja Suomessa.¹³⁹ Kirjastopalveluiden suosio perustuu varmasti osittain niiden runsaaseen tarjontaan ja mahdollisuuteen käyttää palveluita ilmaiseksi. Kirjastot ovat helposti lähestyttäviä, sillä ne sijaitsevat lähellä ihmisten jokapäiväistä arkea: lähellä kotia, työtä tai vaikka opiskelupaikkaa. Kirjastoissa on tarjolla jokaisella jotakin. Miten museoiden merkitys syntyy? Mitkä tekijät saavat ihmiset sitten käymään museoissa?

3.1 Ihmisen fyysisyys ja henkisyys aatteiden ja arvojen muokkaajina

Ajallisuuden ymmärtäminen muutti täysin ihmisen suhtautumisen ympäristöönsä. Nykyisin aika hallitsee kaikkia tekemisiämme, mistä meitä muistuttaa konkreettisesti kello ranteessa tai vaikka puhelimessa. Olemme tietoisia siitä, että on olemassa menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus. Ajatuksiamme ja toimintojamme muokkaavat ihmiselle luonteenomaiset, luonnolliset, sisäiset tuntemukset, joihin emme voi kovinkaan paljon itse vaikuttaa. Rakenteet, joiden sisällä elämme ja toimimme muovautuvat jatkuvasti suhteessa menneeseen, nykyisyyteen ja ajatuksiin tulevasta. Ihmiset yhdessä rakentavat puitteet, joiden sisällä samaan kulttuuriin kuuluvat ihmiset osaavat ajatella ja toimia luontevasti yhteisten tapojen ansiosta. Historialliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja taloudelliset olosuhteet muokkaavat yhteiskuntamme eri rakenteita.¹⁴⁰

¹³⁹ Opetus ja kulttuuriministeriö 2011: verkkodokumentti.

¹⁴⁰ Antikainen & Rinne & Koski 2006, 12.

Ihmisyyttä, tietoa ja todellisuutta on tutkittu kautta aikojen eri näkökulmista korostaen yksilön tai vastaavasti yhteisön keskeistä merkitystä. Sir Edward Burnett Tylor (1832–1917) määritteli vuonna 1871 teoksessaan *Primitive Culture* kulttuuria ja yhteisöä seuraavasti:

*”Culture or Civilization, taken in its wide ethnographic sense, is that complex whole which includes knowledge, belief, art, law, morals, custom, and any other capabilities and habits acquired by man as a member of society.”*¹⁴¹

Ranskalaisen sosiologin ja antropologin Émile Durkheimin (1858–1917) mukaan olemme kaikki yksilöitä mutta suuremmissa määrin riippuvaisia toisista ihmisistä. Yhteisöllisyys ja suhteet muihin ihmisiin ovat vaatimus ihmisen olemassaololle. Yhteiskunnan pitää koossa yksilön tunne yhteenkuuluvuudesta yhteisöön, mikä samalla toimii myös perusrakenteena yksilön ja yhteisön välisille suhteille. Yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden korostamisen tulee kuitenkin olla tasapainossa, jotta ihminen voi hyvin – yksilöä ei ole ilman yhteisöä eikä yhteisöä ole ilman yksilöitä.¹⁴²

*”Koko tämä suprafysikaalinen elämä ei perustu kosmiseen vaan sosiaaliseen ympäristöön. Juuri yhteisön vaikutus on nostattanut meissä sopusoinnun ja yhteisvastuun tuntemuksia, jotka työntävät meitä lähimmäisiä kohti; juuri yhteisö, muotoillen meitä omaksi kuvakseen, on istuttanut meihin ne uskonnolliset, poliittiset ja moraaliset uskomukset, jotka säätelevät toimintaamme. Pystyäksemme esittämään sosiaalista rooliaamme meidän on laajennettava ymmärrystämme, ja juuri yhteisö siirtämällä meihin tietämyksen, jonka varasto se on, on varustanut meidät kehityksen välineillä.”*¹⁴³

*”Toisin sanoen ihmisen usein mainittu kaksinaisuus on sitä, että fyysisen ihmisen lisäksi tulee vielä sosiaalinen ihminen. Ja jälkimmäinen välttämättä edellyttää yhteisöä, jota hän ilmentää ja palvelee. [...] Kuitenkin tämä sosiaalinen ihminen on koko sivistynyt ihminen: juuri hän antaa olemassaololle arvon.”*¹⁴⁴

Vaikka yhteiskunnalliset rakenteet voivat vaihdella suurestikin sijainnin ja kehitymisasteen perusteella, kaikissa yhteiskunnissa on nähtävissä perusrakenteita, joita ovat taloudellinen, sosiaalinen, rituaalinen, kommunikaatio- ja valtasuhdejärjestelmät. Rakenteet muodostavat instituutioita, jotka luovat tietoa, arvoja ja käyttäytymismalleja samalla myös ylläpitäen niitä. Jotta toiminta muuttuu instituutioksi, vaaditaan toiminnan tueksi enemmistö sosiaalisen järjestelmän jäsenistä,

¹⁴¹ Tylor 1920, 1.

¹⁴² Durkheim 1980; Durkheim 1985; ks. myös Antikainen ym. 2006, 13.

¹⁴³ Durkheim 1985, 245.

¹⁴⁴ Durkheim 1985, 246–247.

jotka pitävät toimintaa laillisena ja oikeutettuna. Ihmisen elämä koostuu ideaali- ja reaali maailmoista, jotka yhdessä muodostavat kokemamme todellisuuden.¹⁴⁵

”Ideaaliyhteiskunta ei ole reaaliyhteiskunnan ulkopuolella; se on tämän osa. Kaukana siitä, että olisimme neuvottomia niiden suhteen kuin kahden toisiaan hylkivän navan, emme voi pitää tärkeänä toista pitämättä myös toista. Sillä yhteiskunta ei koostu pelkästään siihen kuuluvien yksilöiden massasta, maaperästä, jonka he asuttavat, esineistä joita he käyttävät ja teoista joita he tekevät, vaan kaikkien tärkein on idea, jonka se muodostaa omasta itsestään.”¹⁴⁶

Myös sosiologien Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin teorian (1966) mukaan yhteiskunta on aina ihmisen aikaansaannos ja samalla ihminen on myös yhteiskunnan luoma tuote.¹⁴⁷ Berger ja Luckmann ovat luoneet yksilön ja yhteiskunnan kolmivaiheisen muotoutumisen prosessin, jonka vaiheita ovat ulkoistaminen, objektivointi ja sisäistäminen. Ulkoistaminen on ihmisen jatkuvaa maailman tuottamista ajattelun ja tekemisen kautta. Objektivoinnin vaiheessa ihminen ajattelun ja tekemisen kautta tuottaa ideoita ja materiaalia. Sisäistämisvaiheessa ihminen joutuu uudelleen käsittelemään ulkoistamisen ja objektivoinnin kautta tuotettua todellisuutta, joka muovautuu ihmisen sisäisissä rakenteissa. Berger ja Luckmannin teorian mukaan ihminen on perusominaisuuksiltaan epätasapainossa itsensä ja todellisuuden kanssa, minkä vuoksi ihmisen tulee ilmaista itseään ja tuottaa ympärillä olevaa maailmaa, jotta ihminen voi jossain määrin myös ymmärtää elämäänsä.¹⁴⁸

Edellä mainitun perusteella museon merkitys ihmisille perustuu erityisesti sen toimintaan todellisuuden todistuskappaleita säilyttävänä sekä yksilöitä ja yhteisöjä yhdistävänä instituutiona. Museo omalla toiminnallaan tuottaa tietoa ja arvoja säilyttäen niitä objektien muodossa. Ihminen tarvitsee todistusaineistoa käsitelläkseen olomassaloaan ja merkityksiä. Museoita onkin perustettu, jotta muistaisimme menneestä asioita, joista olemme ylpeitä ja jotka ovat luoneet elämällemme perustan. Toisaalta museoita on myös perustettu, jotta emme unohtaisi kauheuksia, joita emme halua enää toistaa. ”Museokäynti on rituaalista viestintää, jossa jaetaan yhteisiä

¹⁴⁵ Durkheim 1980; Durkheim 1985; ks. myös Antikainen ym. 2006, 15–16.

¹⁴⁶ Durkheim 1980, 374.

¹⁴⁷ Berger & Luckmann 2005, 63, 73–74; ks. myös Antikainen ym. 2006, 17.

¹⁴⁸ Berger & Luckmann 2005, 64–65, 73–74, 147–149, 166–168; ks. myös Antikainen ym. 2006, 17.

merkityksiä ja arvoja.”¹⁴⁹ Museo yhdistää yksilön osaksi suurempaa yhteisöä ja yhteiskuntaa, minkä seurauksena museoita alun perin perustettiin yhdistämään eri kansoja kokonaisuuksiksi, minkä seurauksena voimme nähdä itsemme ainutlaatuisina ja erityisinä moninaisten kansojen joukossa. Nykypäivänä ihmiselle ei kuitenkaan aina riitä tunne yhteisöllisyydestä tai pelkästään objektien näkeminen museossa vaan objektien kautta tulee saada paljon muutakin, mihin vaikuttavat jokaisen yksittäisen ihmisen sisäiset motivaatiot, joista on tarkemmin seuraavassa luvussa.

3.2 Toiveet, tavoitteet ja trendit

Jokainen ihminen on erilainen. Jokaisella on omat halut, toiveet ja tavoitteet, joiden mukaan toimitaan. Ihmisen ajatuksiin vaikuttavat myös muiden ajatukset, jotka muovautuvat esimerkiksi ajan tuomien trendien kautta. Kun ihminen vierailee museossa, hän siirtyy normaaliarjesta uuteen miljööseen, jossa hän tarkastelee museota hyvin erilaisista näkökulmista. Museokävijät tulevat lähelle kulttuuriperintöä ja kohtaavat erilaisia arvoja. Ihminen kokee museokäynnillä tietoisuutta esimerkiksi ajallisuudesta, paikallisuudesta, historiasta ja ympäristöstä, ja hänen tietoisuutensa asioihin voi myös muuttua museokäynnin aikana. Kun ihminen kokee olevansa osa suurempaa kokonaisuutta, tunne irrallisuudesta ehkäistään. Useimmiten ihminen vierailee museossa yhdessä jonkun toisen kanssa mutta ihmisten motivaatiot museokäynnille vaihtelevat suurestikin.¹⁵⁰

Amerikkalainen professori John Falk on tutkinut museokävijöitä ja heidän käyntimotivaatioitaan. Falk ryhmittelee erilaiset museokävijät motivaation näkökulmasta tutkimusmatkailijoiksi (Explorers), mahdollistajiksi (Facilitators), kokemuksen etsijöiksi (Experience seekers), ammattilaisiksi ja harrastajiksi (Professionals/Hobbyists), rentoutujiksi (Rechargers), kiintymyksen etsijöiksi (Affinity seekers) sekä kunnioitusta osoittaviksi pyhiinvaeltajiksi (Respectful Pilgrims). Kahden viimeisimmän motivaatiotyypin kävijöitä on erityisesti etnisyyteen tai kansallisuuteen

¹⁴⁹ Hänninen 2000, 135.

¹⁵⁰ Hänninen 2000, 130–137.

liittyvissä museoissa tai historiallisten muistomerkkien sekä historiallisten tapahtumien johdosta perustetuissa museoissa.¹⁵¹

Tutkimusmatkailijat haluavat ennen kaikkea tyydyttää uteliaisuuttaan. He arvostavat oppimista ja ovat kiinnostuneita erilaisista sisällöistä. Tutkimusmatkailijat vierailevat usein museossa. He käyvät museon näyttelyiden lisäksi myös museon kahvilassa, ravintolassa tai kaupassa. *Mahdollistajat* tulevat museoon lähinnä seurustelemaan ja tarjoamaan ystäville ja perheenjäsenille kokemuksia. Esimerkki mahdollistajasta on henkilö, joka tulee museoon lapsen vuoksi tarjotakseen oppimiskokemuksen. Mahdollistaja vierailee museossa myös esimerkiksi puolison tai ystävän toivomuksesta. *Kokemuksen etsijät* käyvät museoissa, koska tietty näyttely on laajemman näkemyksen mukaan näkemisen arvoinen ja yleissivistävää. Kokemusten etsijät ovat usein turisteja, jotka käyvät erityisesti juuri tunnetuissa ja merkittävässä museoissa. Kokemusten etsijöiden ajatuksia ohjailee myös sisäinen halu kokea asioita ainakin kerran elämässä. Heille on myös tärkeää nähdä kuuluisimmat ja merkittävimmät teokset tai esineet. *Ammattilaiset ja harrastajat* ovat kriittisimpiä kävijöitä. He tarkastelevat, miten näyttely on ripustettu tai seinätekstit on kirjoitettu. He eivät ole museossa seurustellakseen vaan heidän museokäyntinsä on tarkoituksenmukaista ja tavoitteellista. Museokäynnit ovat osa heidän ammattimaisuuttaan tai harrasteliaisuuttaan. *Rentoutujat* ovat useimmiten kiinnostuneita enemmän museotiloista ja ympäristöstä kuin esillä olevien näyttelyiden sisällöistä. Rentoutujille museo on paikka, jossa voi viettää aikaa, rauhoittua ja rentoutua. Museoon voi paeta kiireistä arkea ja saada uusia virikkeitä. Rentoutujille museot luovat erityisesti visuaalisia elämyksiä. *Kiintymyksen etsijät* vierailevat museoissa, koska he haluavat päästä lähelle ihmisyyttään ja perintöään. *Kunnioitusta osoittavat pyhiinvaeltajat* vierailevat museossa velvollisuuden tunnosta tai kiitollisuuden osoitukseksi. He haluavat kunnioittaa näyttelyissä esiteltävien aiheiden muistoa.¹⁵²

Jokaisella yksittäisellä museokävijällä on omat motiivinsa museossa käymiselle ja jokainen museokävijä myös luo itse oman museokokemuksensa. Museokäynti perustuukin henkilökohtaiseen, sosiaaliseen ja fyysiseen kontekstiin. Henkilökohtainen

¹⁵¹ Falk 2012, 317–329.

¹⁵² Falk 2012, 317–329.

konteksti sisältää henkilön omat motiivit ja odotukset, aikaisemmat tiedot, kokemukset, kiinnostuksen kohteet ja uskomukset sekä mahdollisuuden valita ja kontrolloida omia valintoja. Ihminen onkin luonnostaan melko utelias ja halukas oppimaan, mikä vaikuttaa ihmisen toimintoihin. Kun asiaa tarkastellaan fysiologisessa mielessä, voidaan todeta, että ihminen tallentaa muistiin tärkeitä asioita aivojen limbisessä järjestelmässä, johon asiat jäävät mieleen tunnepitoisten kokemusten kautta. Sosiaalinen konteksti liittyy erityisesti juuri ihmiseen olemukseen sosiaalisena olentona. Ihminen jakaa kokemuksiaan muiden kanssa. Museokäyntiin vaikuttavat omalta osaltaan muut ihmiset kuten esimerkiksi museokävijän oma lähipiiri, muut museokävijät ja museon henkilökunta. Fyysinen konteksti liittyy konkreettisesti museoon rakennuksena ja tilana, museoiden näyttelyihin ja niiden esille tuomiseen museossa ja muissa medioissa sekä museon tapahtumien ja kokemusten tuomiseen myös ulos museorakennuksesta eli toisin sanoen saavutettavuuteen.¹⁵³

3.3 Taloudelliset tilanteet

3.3.1 Raha puhuu vai puhuuko?

Yhteiskunta tukee museopalveluiden käyttäjiä tukemalla museoita palvelumaksujen ja tuotantokulujen verran. Ammattimaisesti hoidetut museot saavat taloudellista tukea kunnilta, valtiolta sekä muilta tahoilta. Kunnat eivät kuitenkaan ole lakisääteisesti velvollisia tukemaan museoita, vaan kunnat tukevat museoita budjettinsa salliessa. Kunnan omistamien museoiden valtiosuudet eivät ole aina suoraan kohdistettuja juuri museoiden käyttöön. On hyvä myös muistaa, että suurin osa museoista on kuitenkin harrastajavoimin ylläpidettyjä museoita, jotka eivät ammattimaisesti hoidettujen museoiden piiriin kuuluu ja jotka ylläpitävät toimintaansa monesti hyvin pienin resurssein.¹⁵⁴ Yliopistomuseot ovat myös jääneet vaille valtion rahallista tukea. Poikkeuksena on kuitenkin Helsingin yliopiston Luonnontieteellinen keskusmuseo, joka on mainittuna myös Suomen yliopistolaissa.¹⁵⁵

¹⁵³ Falk & Dierking 2013: verkkodokumentti.

¹⁵⁴ Levä 2012: luento.

¹⁵⁵ Vilkuna 2007a, 29; Vilkuna 2012: luento.

Julkisia palveluita tuottavat laitokset joutuvat nykyisin tarkkaan perustelemaan yhteiskunnalliset hyödyt, joita saadaan niitä tukemalla. Museoiden arvo ei ole suoraan markkina-arvopohjaista eli mitattavissa rahassa, sillä museot tuottavat esimerkiksi unohtumattomia kokemuksia, hyvinvointia, tiedon lisääntymistä tai vaikka asenteiden muutosta. Museot laajemmassa mittakaavassa tarkasteltuna vaikuttavat yhteiskunnan talouteen viiveellä, mitä onkin haasteellisempaa mitata rahassa. Museot itse saavat liikkeelle laittamastaan tulosta keskimäärin 3–6 prosenttia, kun lähialueet hyötyvät museokävijöiden jättämästä rahamäärästä huomattavasti enemmän.¹⁵⁶ Museokävijät saattavat käyttää muun muassa henkilöliikenteen, hotellien, kauppojen ja ravintoloiden palveluita museokäyntinsä yhteydessä. Museokävijät ovat useimmiten myös keskimääräistä hyvätuloisempia ja korkeakoulutettuja, mikä näkyy myös heidän rahan käytössään matkoilla. Museot saavat koko kansantalouden mittakaavassa kerroinvaikutuksineen lisäkysyntää sijaintialueillaan noin 340–500 miljoonalla eurolla, joka on huomattavasti suurempi summa verrattuna esimerkiksi kuntien museoille antamaan rahalliseen tukeen, joka on yhteensä noin 75 miljoonaa euroa vuodessa. Ulkomaisten turistien osuus kokonaisvaikutuksesta on noin yksi viidesosa.¹⁵⁷

Timo Tohmo väitöskirjassaan osoittaa, että kulttuuritapahtumat ovat kannattavia investointeja kunnille. Tohmo tutki vuoden 1994 Kaustisen kansanmusiikkijuhlien vaikutusta kunnan elinkeinoelämään panos-tuotosanalyysia hyödyntäen. Juhlien myönteiset vaikutukset alueen tuotantoon ja kunnallisveroihin ovat suuremmat kuin vastaavasti kunnan juhlille myöntämät vuosittaiset avustukset. Tohmon mukaan Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla on rahallista merkitystä vaikutusalueen tuotantoon noin 1,7 miljoonalla eurolla. Euromäärä on laskettu ulkopaikkakuntalaisten majoitus- ja kaupan alan palveluihin, liikenteeseen ja pääsylippuihin käyttämän rahan perusteella. Kunnallisverotulot nousivat juhlien ansiosta 66 000 eurolla ja uusia työpaikkoja syntyi 27. Tohmo myös tuo esille kulttuuritapahtuman vaikutukset, joita ei voi rahalla mitata: yhteisöllisyyden lisääntyminen, ajanviettopojen moninaistuminen ja kunnan imagon parantuminen. Edellä mainituilla on toki vaikutusta myös taloudelliseen kehitykseen. Tohmo selvitti väitöskirjassaan myös Keski-Suomen museon taloudellisen arvon contingent valuation -menetelmällä. Tutkimuksessaan hän tiedusteli täysi-ikäisiltä

¹⁵⁶ Levä 2012: luento; Piekkola & Suojanen & Vainio 2013: 17, 47.

¹⁵⁷ Piekkola ym. 2013.

jyväskyläläisiltä, paljonko he olisivat valmiita maksamaan veroja, jotta Keski-Suomen museo toimintaa voitaisiin ylläpitää. Tohmon tutkimuksessa selvisi, että jyväskyläläiset, maksuhalukkuutensa perusteella, hyötyvät Keski-Suomen museon olemassaolosta enemmän kuin heidän verovarojaan kohdennetaan museolle.¹⁵⁸

Vaikka tutkimukset osoittavat, että museoilla on esimerkiksi suurta taloudellista merkitystä, museot kuitenkin jatkuvasti kamppailevat taloudellisten haasteiden kanssa. Museoilla on keskimäärin 80 prosenttia kiinteitä kuluja ja 20 prosenttia muuttuvia kuluja. Museot saavat tuloista keskimäärin 80 prosenttia avustuksina ja 20 prosenttia palveluista saatavina tuloina. Museot ovat tällä hetkellä suurelta osin siis riippuvaisia taloudellisesta tuesta, joka on vähenemässä kiinteiden kulujen vain jatkuvasti kasvaessa.¹⁵⁹ Museoiden kiinteät kulut koostuvat palkkaus- ja kiinteistömenoista, jotka vaikuttavat paikalliseen talouteen ja sitä kautta niillä on alue- ja kansantaloudellisiakin vaikutuksia.¹⁶⁰ Museotoiminta on taloudellisesti kannattavaa mutta ei niinkään museoille itselleen tällä hetkellä.

Vaikka museo onkin voittoa tuottamaton instituutio, museo voi kuitenkin tavoitella taloudellista ylijäämää toimintansa ylläpitämiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi. Museot saavat pääsymaksuilla katettua menoista noin 7 prosenttia, joten museoiden tulee miettiä uusia ratkaisuja ja ajatusmalleja toimintansa rahoittamiseksi.¹⁶¹ Suomen museoliiton pääsihteeri Kimmo Levän mielestä ”museoiden tulisikin siirtyä universaalista tehtäväajattelusta asiakkaisiin kohdistettuun osaamisajatteluun”. Museot toimivat luovassa ja moninaisessa ympäristössä, jossa on monen eri alan osaajia, joiden potentiaalisia kykyjä ei ole vielä kaikkia hyödynnetty. Museon ammattilaiset voisivat siis hyödyntää osaamistaan esimerkiksi elämys- ja koulutuspalveluiden, erikoiskauppapalveluiden, omaisuuden hoitopalveluiden, materiaalien ja tiedon hallintapalveluiden tuottajina.¹⁶²

Jotta nykypäivänä erilaiset instituutiot voivat selvitä muuttuvassa ja kilpailukeskeisessä yhteiskunnassa, on tarve ja pakko myös markkinoida ja mainostaa itseään. Nykypäivänä

¹⁵⁸ Tohmo 2007.

¹⁵⁹ Levä 2012: luento

¹⁶⁰ Piekkola ym. 2013: 41.

¹⁶¹ Levä 2012: luento.

¹⁶² Levä 2012: luento.

ihminen on monessa mielessä mainonnan orja. Jos jotakin ei mainosteta, sitä ei ole olemassa. Museot kilpailevat rahasta mutta myös erilaisten vapaa-ajan viihdykkeiden käyttäjistä. Museoiden kilpailijoina ovatkin muiden museoiden lisäksi erilaiset toimijat, jotka tuottavat vapaa-ajanviettomahdollisuuksia sekä antavat tietoa. Museot eivät vain myy tuotteita ja palveluita vaan myös ajatuksia ja aatteita. Kilpaillakseen muiden kanssa, museoiden tulee ottaa toimintansa välineiksi myös aineksia markkinointialalta. Museotkin voivat hyödyntää esimerkiksi benchmarking-menetelmää. Organisaatio vertaa itseään erityisesti menestyksekkäisiin toimijoihin, joiden toiminnasta voidaan ottaa malliksi keinoja, joita jalostetaan ja sovelletaan parhaalla mahdollisella tavalla omaan toimintaansa. Museoille ei kuitenkaan riitä vain ulkoinen markkinointi vaan markkinoinnin tulee olla myös sisäistä, henkilökuntaan kohdistuvaa. Jotta toiminta on laadukasta ja tuloksellista ulospäin, tulee sisäisen ilmapiirin olla sellainen, joka tukee ja inspiroi henkilökuntaa tavoitteiden toteuttamiseksi. Kun henkilökunta voi hyvin ja on tietoinen työn merkityksistä ja tavoitteista – visiosta – se näkyy myös ulospäin. Museoiden tulee luoda myönteisiä ajatuksia herättävä imago, joka ei synny hetkessä vaan pitkällisen työn tuloksena yhteistyössä eri tahojen kanssa.¹⁶³ Museo voi esimerkiksi brändäyksen keinoin tuoda esille itseään ja kehittää toimintojaan kokonaisvaltaisesti. Aihetta on käsitelty lisää luvussa *4.3.5 Museo pukeutuu brändiin*.

Museovirasto ja Helsingin Sanomat järjestivät yhteistyössä paneelikeskustelutilaisuuden *Kulttuuriperintö ja talous – kuka hyötyy, kuka maksaa?* marraskuussa 2014. Aiheeseen ottivat kantaa kahdeksan suurimman puolueen edustajat: Paavo Arhinmäki (Vas.), Mikaela Nylander (RKP), Outi Alanko-Kahiluoto (Vihr.), Juho Eerola (Peruss.), Pia Viitanen (SDP), Sauli Ahvenjärvi (KD), Tuomo Puumala (Kesk.) ja Anne-Mari Virolainen (Kok.). Paneelikeskustelussa otettiin kantaa rahaan ja sen suhteesta kulttuuriperintöön. Pääosin keskustelu kääntyi konkreettisemmin museoihin ja niiden saamiin valtionosuuksiin ja -avustuksiin. Kaikki olivat sitä mieltä, että suurin osa rahoituksesta tulisi edelleen tulla julkiselta puolelta mutta kaikki toisaalta myös painottivat sitä, että museoiden tulisi kehittää toimintaansa ja lisätä yhteistyötä ja verkostoitumista eri tahojen kanssa. Rahaa tulisi saada siis myös yksityiseltä sektorilta. Anne-Mari Virolainen haluaisi nähdä museoiden toiminnassa enemmän vaikutteita

¹⁶³ Lehtonen 2000, 93–104.

liiketoiminnasta. Hänen mielestä brändäys olisi keino lisätä museoiden näkyvyyttä. Outi Alanko-Kahiluodon mielestä kulttuuriperintöä ei voi mitata rahassa, mutta kehittämistä kuitenkin löytyy sen säilyttämiselle. Alanko-Kahiluoto heitti ilmoille myös ajatuksen, että museoiden ei tarvitsisi maksaa kalliita kiinteistövuokria. Paavo Arhinmäki ei halua tehdä museoista minkäänlaisia huvipuistoja vaan museoiden toiminnan tulisi olla edelleen lähtöisin sisällöstä. Julkisen puolen rahoitusta hän olisi valmis korottamaan, koska museot synnyttävät tuottoa mutta raha näkyy jossakin muualla kuin itse museoissa. Piia Viitanen kuvaili kulttuurin saamaa julkista rahoitusta rantapalloksi, josta museoiden rahoitus on pingispallon kokoinen, joten haasteita riittää. Hän myös totesi, että jos pingispallon nappaa rantapallon keskeltä pois, kokonaisuus romahtaa, mikä kuvainnollisesti kertoo museoiden merkityksestä ihmisille.¹⁶⁴ On mielenkiintoista seurata, miten museo pystyy vastaamaan vastuuseen yhteisestä kulttuuriperinnöstä ja kaikkiin niihin muihin odotuksiin, joita museoille esitetään. Voiko museo olla samaan aikaan sekä taloudellisesti tuottava markkinointivelho että yhteiskunnallisten arvojen tulkki?

3.3.2 Kokemuksen arvo

Stephen E. Weill (1925–2005) esitti 1990-luvulla, että museon suhde asiakkaisiin on muututtava vastaamaan tarpeita. Museo ei ole tarkoitus vaan väline, josta asiakkaat hyötyvät ja johon asiakkaat myös taloudellisestikin osallistuvat.¹⁶⁵ Joseph B. Pine II ja James H. Gilmore ovat yhtenä monista tuoneet esille ajatuksia kokemuksen arvosta. Heidän mukaansa itse kokemus tai muisto on tuote, jota myydään. Kun asiakas ostaa kokemuksen, hän maksaa nauttiakseen useista unohtumattomista tapahtumien ketjusta. Viihdyttävyyden keskiössä ovat kokemukset, joita nykymaailmassa voi saada hyvin monenlaisista vaihtoehdoista, joista museo on vain yksi muiden joukossa. Ihmiset kokevat kokemukset hyvin eri tavoin, joten ei voi olla vain yhtä tapaa tuoda jokin asia esille. Jotta voidaan luoda ihmisille kokemuksia, tarvitaan aineksia viihteestä, opettamisesta, esteettisyydestä ja mielikuvista paeta todellisuutta.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Kulttuuriperintö ja talous – kuka hyötyy, kuka maksaa? 2014: paneelikeskustelutilaisuus.

¹⁶⁵ Weill 2012, 188.

¹⁶⁶ Pine & Gilmore 2012, 164–165.

Unohtumattomien kokemusten luomiseksi on annettava kokemukselle jokin teema, mielikuva tai tarina, jonka kautta asiakas saadaan houkuteltua hankkimaan kyseinen kokemus. Kokemuksen tulee sisältää miellyttäviä viihkeitä ja mielikuvia. Kokemuksen luomiseksi kaikki negatiivisia mielikuvia synnyttävät tekijät, kuten esimerkiksi epäselvät ohjeistukset museon näyttelytiloissa, tulee eliminoida. Ruoan ja juoman avulla voidaan myös aktivoida ihmisen aisteja ja kokemusten vastaanottamista. Kokemuksen jälkeen myydään tuotteita, jotka pidentävät kokemusta ja parhaimmillaan auttavat kokemuksen siirtämistä pysyvästi muistiin.¹⁶⁷ Jotta asiakkaan saa sisälle museoon ja käyttämään sen palveluita, tarvitaan paljon työtä ja luovaa ajattelua tavoitteiden toteuttamiseksi. Jotta asiakas tulee uudestaan ja muuttuu kanta-asiakkaaksi, tarvitaan monin kerroin lisää panostusta toimintoihin.

3.4 Saavutettavuus

Museot ovat kautta historian olleet valtaa pitävien ja varakkaiden museoita, joihin on haalittu ja joissa on säilytetty ainutlaatuisia, korvaamattoman arvokkaita esineitä – erityisesti omistamisen takia eikä niinkään käytön tai jakamisen vuoksi. Arvokkaita esineitä varten tarvittiin myös niille arvoiset säilytystilat palatsin tai temppelin kaltaisista rakennuksista, jotka ovat puitteillaan saattaneet luoda etäisen ja jossain määrin saavuttamattomissa olevan tilan, joka on tarkoitettu vain harvoille ja valituille.¹⁶⁸ Monessa mielessä nykypäivän museot ovat kuitenkin kehittyneet esinekeskeisestä ja sisäänpäin kääntyneestä museosta museokävijöiden tarpeita kuuntelevaksi ja avoimemmaksi toimijaksi. Museoiden tulisikin olla saavutettavissa monesta eri näkökulmasta tarkasteltuna. Nykypäivänä museoiden tulisi olla kaikille tasavertaisesti ja helposti lähestyttäviä. Museoiden tulisi sijaita sellaisissa paikoissa, jonne on mahdollista päästä nopeasti ja edullisestikin viettämään aikaa, vaikka vain lyhyeksi hetkeksi.

Kulttuuri-instituuttien puolestapuhuja John Cotton Dana (1856–1929) vertasi 1900-luvun alussa ns. hyvää museota suureen tavarataloon, joka sijaitsee keskeisellä paikalla ja jossa on mahdollisuus käydä asiakkaiden toiveiden mukaisina ajankohtina.

¹⁶⁷ Pine & Gilmore 2012, 166–169.

¹⁶⁸ Dana 2012, 17–33.

Tavaratalossa on esillä hyvin valaistuissa tiloissa jokaiselle jotakin – asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden mukaan. Sieltä saa apua ja tietoa ilmaiseksi tarvittaessa. Vierailun aikana on mahdollista levähtää siihen tarkoitettuun tilaan. Tavaratalo mainostaa itseään laajasti ja jatkuvasti samalla muuttaen itseään asiakkaiden tarpeiden muuttuessa. Tavaratalosta saa palvelua olematta maksava asiakas.¹⁶⁹ Olisi kuitenkin toivottavaa, että nykypäivän museoita ei tarvitsisi verrata mihinkään, vaan että museot omin ansioin tekevät itsestään vaikuttavan ja ainutlaatuisen toimintaympäristön, joka on saavutettavissa.

3.4.1 Mitä museokävijä tarvitsee?

Museokävijöiden tarpeita tutkinut ja museoiden toimintoja kehittänyt Judy Rand on muodostanut listan ihmisten perustarpeista, jotka tulee tyydyttää museovierailun aikana. Tarve listalle syntyi tarpeesta nähdä museokävijä ihmisenä eikä vain haasteena.¹⁷⁰

Mukavuus

Jotta ihminen kokee olonsa tyytyväiseksi, hänen perustarpeensa tulee tyydyttää. Ihmisen perustarve, esimerkiksi juuri museokäynnillä, on mahdollisuus päästä tiloihin nopeasti, helposti ja esteettömästi. Ihmisen tulee päästä tarpeen mukaan hyvin hoidettuihin saniteettitiloihin ja lastenhoituhuoneisiin. Ihminen tarvitsee ravintoa ja välillä myös levähdyspaikan.¹⁷¹

Orientaatio

Ihminen tarvitsee tietoa, minne mennä ja mitä odottaa. Toimintaympäristön tulee olla selkeä ja hyvin ohjeistettu esimerkiksi erilaisilla opasteilla. Museossa onkin hyvä olla sisääntulon läheisyydessä palvelupiste, josta saa apua ja ohjeistusta eri tilanteisiin. Näyttelytiloissa olevat valvojat voivat myös omalla toiminnallaan lisätä viihtyvyyttä ja museon toimivuutta.¹⁷²

¹⁶⁹ Dana 2012, 29.

¹⁷⁰ Rand 2012, 315–316; Rand 1996: verkkolähde.

¹⁷¹ Rand 2012, 315–316; Rand 1996: verkkolähde.

¹⁷² Rand 2012, 315–316; Rand 1996: verkkolähde.

Vieraanvaraisuus / yhteenkuuluvuus

Jotta ihminen viihtyy, hänen tulee tuntee yhteenkuuluvuuden tunnetta ja kokea olevansa tervetullut. Palvelun tulee olla avuliasta, ystävällistä ja asiantuntevaa.¹⁷³

Viihtyvyyys

Ihminen haluaa nauttia ja pitää hauskaakin.¹⁷⁴

Sosiaalisuus

Ihminen ei halua olla aina yksin, vaan hän kaipaa keskustelukumppania perheenjäsenistä, ystävistä tai muualta yhteisöstä jakaakseen kokemuksiaan. Toimivalla näyttelyllä voidaan mahdollistaa vuorovaikutus näyttelyn ja sitä tarkastelevan ihmisen välille.¹⁷⁵

Arvostus

Ihminen kaipaa arvostusta ja ymmärrystä omana itsenään ja tietämyksineen. Ihminen ei halua kokea olevansa tyhmä mutta hän ei myöskään halua olla holhouksen alainen.¹⁷⁶

Kommunikaatio

Tiedon tulee olla selkeää, rehellistä ja virheetöntä esimerkiksi juuri museoiden näyttelyissä. Ihminen kuuntelee mutta haluaa myös itse tuoda omia ajatuksiaan esille.¹⁷⁷

Oppiminen

Ihminen haluaa oppia uusia asioita mutta kaikki ihmiset eivät opi samalla tavalla, joten erilaisten oppijoiden tarpeet, tietämys ja kiinnostuksen kohteet on otettava huomioon museotoiminnassa. Oppimisen parantamiseksi tulee esimerkiksi museon näyttelytiloissa kontrolloida ihmismääriä, melutasoa sekä tiedon määrää.¹⁷⁸

¹⁷³ Rand 2012, 315–316; Rand 1996: verkkolähde.

¹⁷⁴ Rand 2012, 315–316; Rand 1996: verkkolähde.

¹⁷⁵ Rand 2012, 315–316; Rand 1996: verkkolähde.

¹⁷⁶ Rand 2012, 315–316; Rand 1996: verkkolähde.

¹⁷⁷ Rand 2012, 315–316; Rand 1996: verkkolähde.

¹⁷⁸ Rand 2012, 315–316; Rand 1996: verkkolähde.

Valinnan vapaus ja päätösvalta

Ihminen kaipaa itsenäisyyttä ja vapautta valita ja päättää omista kiinnostuksen kohteista. Ihmisellä tulisikin olla mahdollisuus kulkea mahdollisimman vapaasti näyttelytiloissa.¹⁷⁹

Haasteet ja varmuus

Ihmisten kyvyt ovat erilaisia, joten jokaiselle tulisi tarjota kykyihin vastaavaa haastetta. Ihminen ei halua tylsistyä mutta hän ei myöskään halua ahdistua liian vaikean haasteen edessä.¹⁸⁰

Elinvoima

Onnistuneen museokokemuksen jälkeen ihminen on virkeä, täynnä uutta voimaa varastoituna mieleen ja kehoon. Ihminen on toisin sanoen kuin uudesti syntynyt.¹⁸¹

3.4.2 Kulttuuri – jokaisen oikeus

Jotta ihminen löytää tiensä museoon, tulisi edellä mainittujen kohtien lisäksi ottaa laajemmin huomioon yksityiskohta, että jokaisella ihmisellä tulee olla mahdollisuus kokea kulttuuria huolimatta siitä, onko ihmisellä esimerkiksi jokin vamma, joka asettaa haasteita vaikkapa museokäynnille, mikä tulee esille YK:n yleisohjeissa, joita kaikki pohjoismaat tukevat. Ihminen kokee olevansa vammaisen, jos ympäristö tekee hänestä sellaisen. Oikeanlaisilla asenteilla ja tavoitteilla voidaan luoda esteetön ympäristö ja yhdenvertainen yhteiskunta, jossa jokaisella on oikeus olla ja elää sekä tuntee yhteenkuuluvuutta.¹⁸² Opetus- ja kulttuuriministeriön loppuraportissa, *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus*, tuodaan myös selkeästi esille, että eri kulttuuritoimijoiden tulee entistä aktiivisemmin ottaa huomioon erilaiset yhteisöt ja paremmin myös tuomaan toiminnassaan esille yhteiskunnan moninaisuutta. Kaikilla on oikeus kulttuurin, mihin esimerkiksi iällä, sukupuolella, uskonnolla, alkuperällä tai kielellä ei voi olla vaikutusta.¹⁸³

¹⁷⁹ Rand 2012, 315–316; Rand 1996: verkkolähde.

¹⁸⁰ Rand 2012, 315–316; Rand 1996: verkkolähde.

¹⁸¹ Rand 2012, 315–316; Rand 1996: verkkolähde.

¹⁸² Svensson & Oderstedt & Landberg 2003; Suomen YK-liitto 2012: verkkolähde.

¹⁸³ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on määritellyt saavutettavuuden viiteen osa-alueeseen: taloudellinen, sosiaalinen, alueellinen, viestinnän saavutettavuus sekä ymmärtämisen tukeminen (tiedollinen saavutettavuus). Aikaisemmin tässä ryhmässä oli mukana myös kulttuurin saavutettavuus, joka on nykyisin korvattu moninaisuuden käsitteellä.¹⁸⁴ Saavutettavuuden ensisijaisena edellytyksenä on saavutettavuudesta tiedottaminen. Museoiden tulee saavutettavuuden lisäksi myös muista asioista tiedottaa helppolukuisesti monessa eri muodossa, jotta jokainen voi niitä hyödyntää.¹⁸⁵

Alueellisen saavutettavuuden kautta tarkasteltuna museoiden tulisi sijaita paikoilla, jonne on jokaisella mahdollisuus päästä. Museorakennuksen tulee olla turvallinen, helppokulkuinen ja esteetön, jotta kaikilla on mahdollista omatoimisestikin liikkua tiloissa. Museotiloissa tulee olla myös oikeanlainen valaistus, ääniympäristö ja ilman laatu. Oppimisen tueksi museon tulee ottaa huomioon erilaiset kävijät ja tarjota esimerkiksi apuvälineitä antoisan vierailun mahdollistamiseksi. Erilaisia museokävijöitä voidaan ottaa huomioon esimerkiksi tekstittämällä elokuvia, äänittämällä opastuksia tai vaikka antamalla mahdollisuuksia koskea esineisiin esimerkiksi kopioiden muodossa, mikä tukee ymmärrystä eri aiheisiin. Saavutettavuuden parantaminen ei ole vain rahallinen kysymys, sillä pienilläkin muutoksilla avointa mieltä hyödyntäen saadaan jo paljon muutosta aikaiseksi.¹⁸⁶

Opetus- ja kulttuuriministeriö järjesti Helsingissä vuonna 2014 *Kulttuurin saavutettavuus ja moninaisuus* -seminaarin, jossa eri väestöryhmät toivat esille näkökulmia mahdollisuuksista osallistua ja toimia kulttuurin eri kentillä. Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry:n kuvailutulkkaus konsultti Heikki Ekola toi esille näkökulmia näkövammaisen elämästä ja mahdollisuuksista kulttuuripalveluihin. Hänestä ihmisen elämä on rakennettu melko yksinkertaisista elementeistä, joita oikeastaan on vain yksi: kokemus. Ihmisen elämä on täynnä erilaisia kokemuksia, jotka voivat olla hyviä, huonoja, merkityksellisiä, merkityksettömiä. Ihminen saa kokemuksia informaatiosta ulkoapäin, mihin ihminen reagoi eri tavoin. Ekola toi esille tosiasian, että

¹⁸⁴ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 49–57.

¹⁸⁵ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 49–57; Svensson & Oderstedt & Landberg 2003.

¹⁸⁶ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 49–57; Svensson & Oderstedt & Landberg 2003.

ihminen tuottaa 80 prosenttia tiedosta silmillään ja osittain myös korvillaan. Jos näkökykyä ei ole, mahdollisuus kokemuksiin on myös hyvin rajattu.¹⁸⁷

Taloudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna pääsyliput ja muut kustannukset, jotka syntyvät päästäkseen esimerkiksi museoon, tulee ottaa huomioon, jotta pienituloisetkin voivat osallistua ja kokea kulttuuria sen eri muodoissa.¹⁸⁸ Yksi askel saavutettavuuden kehittämiseksi on otettu *Kulttuuripassi*-hankkeella, jonka tarkoituksena on parantaa pienituloisten ihmisten mahdollisuuksia nauttia kulttuuritarjonnasta.

Kulttuuripassi-hankkeen rahoittajana toimivat opetus- ja kulttuuriministeriö ja Kulttuuria kaikille -palvelu, joka koordinoi hanketta.¹⁸⁹ Sosiaalinen näkökulma saavutettavuuteen liittyy esimerkiksi ihmisten mahdollisuuksiin osallistua kulttuuritapahtumiin yhdessä toisten ihmisten kanssa. Näkökulmaan liittyy myös se, pääseekö ihmisen mahdollisesti tarvitsema avustaja tai tukihenkilö ilmaiseksi osallistumaan kulttuurikohteisiin tuettavan henkilön kanssa.¹⁹⁰

Saavutettavuuteen liittyvä tekijä on myös kulttuurin moninaisuus, minkä huomioimiseksi eri ryhmien edustajien oma kulttuuri tulee ottaa huomioon esimerkiksi kulttuuripalveluiden tarjonnassa sekä niiden tallentamisessa ja dokumentoinnissa. Löytävätkö esimerkiksi erityis- ja vähemmistöryhmien edustajat museoista asioita, jotka he voivat kokea omakseen?¹⁹¹ Hilde S. Heinin mukaan museoilla on ainutlaatuinen mahdollisuus tukea kulttuurin moninaisuutta ja tuoda esille ihmisyyden monia kasvoja:

”It would be a tragedy if museums, in their zeal to secure arousal, were to become engines of experiential sameness. Few other sites are left in the world that do not suppress the differences between us. Museums have the power to keep them radiantly alive.”¹⁹²

¹⁸⁷ Ekola 2014: seminaari.

¹⁸⁸ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 49–57.

¹⁸⁹ Kulttuuria kaikille -palvelu 2015: verkkodokumentti.

¹⁹⁰ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 49–57.

¹⁹¹ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 57–61.

¹⁹² Hein 2000, 151.

4 MUSEON MERKITYKSIÄ ETSIMÄSSÄ

4.1 Suomen kansallismuseon ja Helsingin kaupunginmuseon nykytilanne

Molemmat museot on merkittäviä kulttuurihistoriallisia museoita, jotka kartuttavat ja tallentavat kokoelmia, tekevät tutkimustyötä ja välittävät tietoa esimerkiksi näyttelyiden ja julkaisujen muodossa sekä toimivat yhteistyössä monien eri tahojen kanssa.

Museoilla on myös omat alueellisesti määritetyt erityistehtävänsä. Suomen kansallismuseo on valtakunnallinen kulttuurihistoriallinen keskusmuseo, joka on keskeisesti vastuussa koko Suomen kulttuurihistoriallisesta perinnöstä. Helsingin kaupunginmuseo toimii Keski-Uudenmaan maakuntamuseona ja sitä kautta on myös vastuussa kuntien ja yksityisten tahojen omistamien kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja ympäristöjen suojelutyöstä. Helsingin kaupunginmuseo antaa asiantuntija-apua ja ohjausta kulttuuriperintöön liittyvissä asioissa toiminta-alueellaan sekä toimii siltana alueensa museoiden välillä.¹⁹³ Molemmat museot ovat myös määritelleet omaa toimintaansa ja tavoitteita.

Nykyinen Suomen kansallismuseo kuvaa itseään seuraavasti:

*”Museo täynnä aarteita
Kansallismuseo esittelee suomalaisten vaiheita esihistoriasta nykyaikaan.
Merkittävimmät arkeologiset löydöt. Vaihtuvia näyttelyitä. Tee aikamatka Suomen
historiaan. Ainutlaatuiset esineet kertovat elämästä yli 10 000 vuoden aikana.”¹⁹⁴*

Helsingin kaupunginmuseon toimintaa kuvataan vastaavasti:

”Helsingin kaupunginmuseo vie Helsingin menneisyyteen ja helsinkiläisten tarinoihin. Kaupunginmuseoon on aina vapaa pääsy.”¹⁹⁵

Molemmissa museoissa on käynnissä suuret muutokset niin rakenteellisesti kuin mielikuvissakin. Museovirastossa otettiin käyttöön vuoden 2013 alussa uudenlainen sopimusohjausjärjestelmä. Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa tehtiin tulossopimus, jonka yhteydessä Museoviraston tehtävät jaettiin palvelutuotteisiin. Museovirastolla, käyttäjäpalveluiden tuottajana, on tavoite välittää kulttuuriperintökohteet asiakkaiden

¹⁹³ Helsingin kaupunginmuseo on Keski-Uudenmaan maakuntamuseo 2015: verkkodokumentti.

¹⁹⁴ Museovirasto 2015a: verkkodokumentti.

¹⁹⁵ Helsingin kaupunginmuseo 2014b: verkkodokumentti.

käyttöön helposti saavutettavina ja vetovoimaisina sekä vahvistaa kulttuuriperustaa. Väestöryhmästä riippumatta kaikkien tulisi saada yhtäläiset mahdollisuudet kokea kulttuuria.¹⁹⁶ Suomen kansallismuseon organisaatiouudistus alkoi syksyllä 2012, ja se saatiin valmiiksi vuoden 2013 lopussa. ”Uudistuksen tavoitteena on ollut resurssien oikea kohdentaminen, asiakaspalvelun vahvistaminen, toiminnan tuottavuuden ja vaikuttavuuden lisääminen sekä toimintakulttuurin uudistaminen nykyajan vaatimuksia vastaavaksi. Museopalvelujen näkökulmasta merkittävä strateginen valinta on ollut Suomen kansallismuseon keskittyminen kansallisesti merkittävien kokoelmien ja kohteiden ylläpitoon.”¹⁹⁷

Kansallismuseon organisaatorakenteiden muutokset saatiin viimeistelyä vuoden 2014 aikana, ja museon palveluiden laatuun ja saavutettavuuteen on kiinnitetty erityistä huomiota resurssien vähenemisestä huolimatta. Suomen kansallismuseon uudistaminen jatkui vuoden 2014 aikana uudistamalla visuaalista ilmettä. Kansallismuseorakennuksessa aloitettiin suunnittelutyöt museopalvelun tarjoaman kokonaiskokemuksen parantamiseksi. Kansallismuseon vaihtuvien näyttelyiden tilan ja Kulttuurien museon perusnäyttelytilan toteuttaminen ovat tulevien vuosien merkittävimpiä tilahankkeita. Tavoitteena on ratkaista vielä kokoelmien säilytystiloihin ja konservointilaitokseen liittyvät haasteet. Vuonna 2014 käynnistettiin kokoelma- ja konservointikeskushanke, jonka myötä keskus voidaan ottaa käyttöön vuoden 2016 aikana.¹⁹⁸

Helsingin kaupunginmuseokin on ollut erilaisten muutosten keskellä, ja haasteita ovat aiheuttaneet esimerkiksi riittämättömät resurssit. Helsingin kaupunginmuseo aloitti toimintansa kehittämiseksi vuonna 2013 vuoteen 2018 tähtäävän visiotyön, jonka myötä myös *Uusi kaupunginmuseo* avataan Senaatintorin kulmalla – ”uudenlainen museoelämys”. Helsingin kaupunginmuseolla on tulevana vuosina myös haasteita kokoelmakeskusten uudelleenjärjestämisessä ja muutoissa. Kaupunginmuseon toiminnan keskeisenä määrittävänä tekijänä ovat kestävän kehityksen periaatteet. Kaupunginmuseon arvoja määrittävät kulttuuriperinnön vaaliminen, asiakaslähtöisyys,

¹⁹⁶ Museoviraston tilinpäätös 2013, 3–10: verkkodokumentti.

¹⁹⁷ Museoviraston tilinpäätös 2013, 3: verkkodokumentti.

¹⁹⁸ Museoviraston tilinpäätös 2014, 3, 5, 7: verkkodokumentti.

oikeudenmukaisuus, asiantuntijuus ja resurssien järkevä ja suunnitelmallinen hyödyntäminen. ”Helsingin kaupunginmuseo on ihmisten kanssa elävä ja kehittyvä koko kaupungin museo.”¹⁹⁹

4.2 Museokävijät merkitysten antajina

4.2.1 Lomakehaastattelujen toteutus

Tutkimuksessa mukana olevien museoiden kävijöille tehtiin lomakehaastatteluja²⁰⁰ kahtena erillisenä päivänä helmikuussa vuonna 2015. Museokävijöiltä kysyttiin syitä tulla tai olla tulematta museoon. Heitä pyydettiin myös tuomaan esille ajatuksia museosta nykypäivänä ja tulevaisuudessa. Lomakehaastattelupohja on liitteenä 3. Kysyin kasvotusten museokävijöiltä ajatuksia museosta ja kirjasin ylös heidän vastauksensa tiivistetysti, osittain myös suoraan sanasta sanaan. Tarpeen mukaan myös pyysin vastauksiin tarkennusta, jos olin epävarma, mitä vastauksella oli haluttu tuoda esille. Helsingin kaupunginmuseossa (Sofiankatu 4) lomakehaastattelut tehtiin 5.2.2015 ja Suomen kansallismuseossa (Helsingin toimipiste) 6.2.2015, jolloin museolla oli myös osan aikaa päivästä ilmainen sisäänpääsy. Lomakehaastattelujen tarkoituksena oli saada museokävijöiltä niitä ensimmäisiä ajatuksia museosta. Haastatteluiden tarkoituksena ei ollut kuitenkaan tehdä museokävijäprofilointia suhteessa vastauksiin vaan tavoitteena oli saada erilaisia museokävijöiden näkemyksiä. Suomen museoliitto on aikaisempina vuosina tehnyt tarkkoja museokävijäprofiileja, joten tässä tutkimuksessa on keskitytty nimenomaan yleisesti Suomen kulttuurihistoriallisiin museoihin kohdistettuihin ajatuksiin.

Molemmissa museoissa haastateltiin kahtatoista museokävijää eli yhteensä lomakehaastatteluja tehtiin 24 kappaletta. Helsingin kaupunginmuseossa vastaajista naisia oli 8 ja miehiä 4. Suomen kansallismuseossa vastaajista naisia oli 9 ja miehiä 3. Helsingin kaupunginmuseon vastaajien naisten keski-ikä oli noin 45 vuotta ja miesten noin 62 vuotta – kaikkien vastaajien keski-ikä oli noin 51 vuotta. Nuorin museokävijöistä oli 27-vuotias ja vanhin oli 72-vuotias. Suomen kansallismuseossa naisten keski-ikä oli noin 43 vuotta ja miesten 32 vuotta – kaikkien vastaajien keski-ikä

¹⁹⁹ Helsingin kaupunginmuseo 2013, 2, 4, 28: verkkodokumentti.

²⁰⁰ Tarkempi erittely lomakehaastatteluihin osallistuvien henkilöiden taustatiedoista löytyy kohdasta TUTKIMUSAINEISTO: MKH 2015: Lomakehaastattelut.

oli noin 40 vuotta. Nuorin kävijöistä oli 11-vuotias tyttö ja vanhin oli 73-vuotias nainen. Suomen museoliitto toteutti vuonna 2011 viimeisimmän kävijätutkimuksen, johon osallistui yli 12 000 museokävijää kaikista museoryhmistä. Kyseisen tutkimuksen mukaan tyypillinen museokävijä on juuri nainen ja keski-ikänsä 46–65-vuotias.²⁰¹ Tutkimukseni perusteella, ottaen huomioon tutkimukseni vähäinen informanttien joukko, ei voida kuitenkaan todeta, että keski-ikäiset naiset ovat miehiä aktiivisempia kävijöitä, vaikka enemmistö lomakehaastatteluvastauksista olikin naisia. Näköhavaintoihini perustuen lomahaastattelupäivinä molemmissa museoissa, erityisesti Suomen kansallismuseossa, vierailikin hyvin eri-ikäisiä ihmisiä – sekä naisia että miehiä. Helsingin kaupunginmuseossa en kuitenkaan nähnyt kyseisenä päivänä yhtään lapsia tai nuoria.

Suurin osa tutkimukseeni osallistujista oli suomalaisia. Molemmista museoista osallistui lomakehaastatteluihin myös kaksi ulkomaalaista museokävijää. Suomen kansallismuseon suomalaiset kävijät olivat eri puolelta Suomea – lähes puolet heistä oli kuitenkin helsinkiläisiä. Helsingin kaupunginmuseossa kaikki suomalaiset museokävijät olivat pääkaupunkiseudulta. Museokävijät vierailivat museossa yksin tai yhdessä perheen tai ystävän kanssa. Suurin osa haastattelemistani museokävijöistä tuli kuitenkin museoon yhdessä jonkun kanssa. Suomen museoliiton tekemien kävijätutkimusten tuloksissakin on tullut selkeästi esille, että museokäynti on sosiaalinen tapahtuma, jonne tullaan useimmiten jonkun kanssa.²⁰² Molempien museoiden museokävijöitä tarkastellen museoissa käytiin harvimmillaan 2–3 vuoden välein. Tutkimuksessa mukana olleiden kävijöiden mukaan museoissa käydään yleisimmin noin 1–5 kertaa vuodessa. Suomen kansallismuseossa vieraillut eläkeläisnainen ilmoitti käyvänsä museoissa useita kertoja kuukaudessa kuvaillen itseään ”museo- ja kulttuurifriikiksi”. Hän kertoi kiertävänsä eri museoita yhdessä muutaman muun ystävänsä kanssa yhdellä autolla ympäri Suomea.²⁰³

Vaikka tavoitteenani olikin keskittyä erityisesti suomalaisiin museokävijöihin, en kuitenkaan halunnut hylätä ulkomaalaisten museokävijöiden lomakehaastatteluja, sillä ne antoivat esiselvitykseeni lisää näkemyksiä museoiden monista merkityksistä.

²⁰¹ Taivassalo & Levä 2012: verkkodokumentti.

²⁰² Taivassalo & Levä 2012: verkkodokumentti; Taivassalo 2003; Saresto 1992; Leimu 1984.

²⁰³ MKH 19: lomakehaastattelu.

Tavoitteenani oli myös valita haastateltaviksi eri-ikäisiä naisia ja miehiä, jotta museoon yhdistettäviä ajatuksia voisi tarkastella mahdollisimman erilaisista näkökulmista. Museokävijöiden valitseminen lomakehaastattelututkimukseen oli haasteellista, koska esimerkiksi ihmisen iän ja kansallisuuden arvioiminen ulkoisten piirteiden kautta ei ollut helppoa eikä niiden kautta voinut myöskään arvioida, minkälaisia ajatuksia museokävijä toisi esille. Helsingin kaupunginmuseossa oli myös melko vähän kävijöitä lomakehaastattelupäivänä, joten valinnanvaraa ei ollut yhtä paljon kuin Suomen kansallismuseossa. Sain kuitenkin tutkimukseeni mukaan erilaisia ihmisiä, jotka antoivat monipuolisen kattauksen ajatuksista kulttuurihistoriallista museota kohtaan.

Kaikki haastatteleman museokävijät suhtautuivat myönteisesti tutkimuksen tekemiseen ja vastasivat mielellään kysymyksiin. Olikin antoisaa keskustella museokävijöiden kanssa museon merkityksistä. On kuitenkin todettava, että lomakehaastatteluiden tekeminen kasvotusten avoimilla kysymyksillä on huomattavasti enemmän aikaa vievää ja haasteellisempää kuin perinteinen lomakehaastattelututkimus, jossa vastausvaihtoehdot ovat valmiina. Tilastollisesti pätevien tulosten saamiseksi perinteinen lomakehaastattelumenetelmä on tehokkaampi.

Aineiston analysointi

Lomakehaastatteluista koottu aineisto analysoitiin hyödyntäen Amedeo Giorgin menetelmää. Samaa menetelmää käytettiin myös museoammattilaisten haastatteluaineiston analysoinnissa. Menetelmässä haastateltavien antamien merkitysyksiköiden kautta luodaan yleinen merkitysverkosto. Menetelmä on viisivaiheinen: pyrkimys kokonaisnäkemykseen, jako merkitysyksikköihin, käänös tutkittavan yleiselle kielelle, yksilökohtaisen merkitysverkoston muodostaminen ja yleisen merkitysverkoston luominen.²⁰⁴ Jotta menetelmästä saa jonkinlaisen käsityksen ja jotta on mahdollista myös ymmärtää, miten tutkimukseni tulokset on johdettu, esitän seuraavaksi esimerkin menetelmän hyödyntämisestä Suomen kansallismuseon museokävijän (MKH17) vastausten pohjalta.

²⁰⁴ Virtanen 2006: 175–180.

Vaihe 1: Pyrkimys kokonaisnäkemykseen

Ensimmäisessä vaiheessa kävin aineiston kokonaisuudessaan läpi hahmottaen museokävijöiden vastauksia kysymyksiin. Vastausten perusteella loin alustavan kokonaisnäkemysten tutkittavasta aiheesta. Ensimmäisessä vaiheessa tutkimusaineistoon tulee tutustua avoimesti irrallaan tutkijan omista asenteista ja ennakkokäsityksistä.²⁰⁵ Seuraavaksi esittelen Suomen kansallismuseon museokävijän (MKH17) vastaukset. Kysyin museokävijöiltä, kuinka usein he käyvät vuodessa museoissa. Tätä kysymystä en ole kuitenkaan käsitellyt Giorgin menetelmällä, vaan hyödynsin kävijöiden vastauksia vain tutkimukseen osallistuneiden museokävijöiden taustoittamisessa.

Mikä sai sinut tänään tulemaan museoon?

vapaapäivä, pidempään suunnitellut vierailua, kiinnostus yleensä

Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että vieraillet museossa?

yleinen kiinnostus, tietyt näyttelyt, halu nähdä erilaisia, eri tyyppisiä asioita museoissa

Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että ET vieraile museossa?

jos aihe ei kiinnosta, hintakin vaikuttaa jossain määrin

Mikä on museo? Mikä on museon merkitys / rooli nykypäivänä?

peili, nykyhetken saa sijoitettua taustaansa, nykyhetki ei ole irrallinen vaan sidoksissa menneeseen ja tulevaisuus myös, säilyttää objekteja, erityisesti nykyhetken

Miltä tulevaisuuden museon tulisi näyttää? Mitä museon tulisi olla?

elävyyttä lisää, tietoa ei vain esineiden vaan monien eri väylien kautta, moniaistisuutta

Vaihe 2: Jako merkitysyksikköihin

Toisessa vaiheessa tulee kirjata ylös tutkittavan aiheen kannalta olennaiset tiedot, jotka tuovat esille sellaisenaan ymmärrettävät merkitykset. Vaiheessa keskeistä on sulkeistaminen, jolla tarkoitetaan tiettyjen osa-alueiden rajaamista pois ottaen huomioon tieteenala, johon tutkittava aihe kuuluu.²⁰⁶ Toisessa vaiheessa valitsin vastauksista olennaisen tiedon ja jaoin jokaisen museokävijän vastaukset omiksi merkitysyksiköiksi. Kirjaamani lomakehaastatteluvastaukset olivat lyhyitä, joten ne kokonaisuudessaan

²⁰⁵ Virtanen 2006: 175.

²⁰⁶ Virtanen 2006: 151, 177.

kulkivat mukana analyysin eri vaiheissa. Museoammattilaisten haastattelujen kautta kootun aineiston analysoinnissa joutui tarkemmin pohtimaan, mitkä olivat oleellimmat asiat.

17.1 *vapaapäivä*

17.2 *pidempään suunnitellut vierailua*

17.3 *kiinnostus yleensä*

17.4 *yleinen kiinnostus*

17.5 *tietyt näyttelyt*

17.6 *halu nähdä erilaisia, eri tyyppisiä asioita museoissa*

17.7 *jos aihe ei kiinnosta*

17.8 *hintakin vaikuttaa jossain määrin*

17.9 *peili*

17.10 *nykyhetken saa sijoitettua taustaansa, nykyhetki ei ole irrallinen vaan sidoksissa menneeseen ja tulevaisuus myös*

17.11 *säilyttää objekteja, erityisesti nykyhetken*

17.12 *elävyyttä lisää*

17.13 *tietoa ei vain esineiden vaan monien eri väylien kautta*

17.14 *moniaistisuutta*

Vaihe 3: Käännös tutkittavan yleiselle kielelle

Kolmannessa vaiheessa vastaukset muutetaan tutkittavien kieleltä tutkijan oman tieteenalan yleiselle kielelle. Tutkijan käännöksen yhteydessä mukana kulkee myös alkuperäinen ilmaisu.²⁰⁷

17.1 *vapaapäivä*

Museokävijä tuli museoon, koska hänellä oli vapaapäivä.

17.2 *pidempään suunnitellut vierailua*

Museokävijä oli jo pidempään suunnitellut vierailua museoon.

17.3 *kiinnostus yleensä*

Museokävijä oli yleisestikin kiinnostunut vierailemaan museossa.

²⁰⁷ Virtanen 2006: 178.

17.4 yleinen kiinnostus

Museokävijän vierailuun museoissa vaikuttaa yleinen kiinnostus museon aiheisiin.

17.5 tietyt näyttelyt

Museokävijän vierailuun museoissa vaikuttaa kiinnostus tiettyihin näyttelyihin.

17.6 halu nähdä erilaisia, erityyppisiä asioita museossa

Museokävijän vierailuun museoissa vaikuttaa halu nähdä erilaisia asioita.

17.7 jos aihe ei kiinnosta

Museokävijä ei vieraile museossa, jos museon aihe ei kiinnosta häntä.

17.8 hintakin vaikuttaa jossain määrin

Museon pääsylipun hinnalla on myös jossain määrin vaikutusta museokävijän motivaatioon käydä museossa.

17.9 peili

Museokävijän mielestä nykypäivän museon merkitys on toimia ihmisen peilinä, joka heijastaa, mitä me olemme ja mistä olemme tulossa.

17.10 nykyhetken saa sijoitettua taustaansa, nykyhetki ei ole irrallinen vaan sidoksissa menneeseen ja tulevaisuus myös

Museokävijän mielestä nykypäivän museon merkitys on auttaa ihmisiä ymmärtämään ajan jatkumoa. Mennyt vaikuttaa nykypäivään ja mennyt ja nykyhetki yhdessä muokkaavat tulevaisuutta.

17.11 säilyttää objekteja, erityisesti nykyhetken

Museokävijän mielestä nykypäivän museon merkitys on säilyttää aineellista kulttuuriperintöä – erityisesti nykyhetken esineistöä.

17.12 elävyyttä lisää

Museokävijä toivoisi tulevaisuuden museoon lisää elävyyttä.

17.13 tietoa ei vain esineiden vaan monien eri väylien kautta

Museokävijä toivoo, että tulevaisuuden museossa saadaan esineiden lisäksi tietoa monien muidenkin väylien kautta.

17.14 moniaistisuutta

Museokävijä toivoo, että tulevaisuuden museossa hyödynnettäisiin lisää moniaistisuutta.

Vaihe 4: Yksilökohtaisen merkitysverkoston muodostaminen

Vaiheessa neljä käännetystä merkitysyksiköistä muodostetaan yksilökohtainen merkitysverkosto, joka muodostuu haastateltavien henkilöiden kokemuksista, jotka on tiivistetty kokonaisuudessaan tutkijan yleiselle kielelle.²⁰⁸ Menetelmän neljännessä vaiheessa kokosin yksittäisten henkilöiden vastaukset omiksi kokonaisuuksiksi tiivistäen ja yhdistäen.

MKH17: Museokävijä tuli museoon, koska hänellä oli vapaapäivä. Hän oli yleisesti kiinnostunut museosta ja oli jo pidempään suunnitellut vierailua museoon. Hänen vierailuihin museoissa vaikuttavat yleisesti kiinnostus museoihin ja niiden esittelemiin aiheisiin. Tietyillä näyttelyillä on myös vaikutusta museoissa käyntiin. Museokävijä haluaa museokäyntinsä aikana nähdä erilaisia asioita. Museokävijä ei vieraile museossa, jos aihe ei yhtään kiinnosta. Museolipun hinnalla on myös jossain määrin vaikutusta museokävijän motivaatioon käydä museoissa. Hänestä nykypäivän museon merkityksenä on toimia ihmisen peilinä, joka heijastaa, mitä me olemme ja mistä olemme tulossa. Museon merkityksenä on auttaa ihmisiä ymmärtämään ajan jatkumoa. Mennyt vaikuttaa nykypäivään ja mennyt ja nykyhetki yhdessä muokkaavat tulevaisuutta. Museokävijän mielestä nykypäivän museon tarkoituksena on myös säilyttää aineellista kulttuuriperintöä – erityisesti nykyhetken esineistöä. Museokävijä toivoo tulevaisuuden museoon lisää elävyyttä. Hän toivoo, että tulevaisuuden museossa saadaan esineiden lisäksi tietoa monien muidenkin väylien kautta. Museokävijä toivoo myös, että tulevaisuuden museossa hyödynnettäisiin lisää moniaistisuutta.

Vaihe 5: Yleisen merkitysverkoston luominen

Viimeisessä vaiheessa yksityiskohtaisista, yksilöllisistä merkitysverkostoista muodostetaan yleiset merkitysverkostot. Tutkittavaa aihetta käsitellään yleisellä tasolla tuoden jokaisen tutkittavan yksilön merkitysverkostoista esiin tutkimuksen kannalta keskeiset sisällöt. Viimeiseen vaiheeseen asti yksilökohtaiset merkitysverkostot kuljetetaan mukana analyysin eri vaiheissa, jotta voidaan mahdollisimman

²⁰⁸ Virtanen 2006: 179.

objektiivisesti tuoda esille tutkittavan aiheen merkityksiä aineiston antamien näkökulmien kautta ilman, että tutkija liikaa tulkitsee aineistoa.²⁰⁹ Yksittäisten henkilöiden vastauskokonaisuuksista muodostin teemoittelua apuna käyttäen yleiset merkitysverkostot. Museoihin liitetyt ajatukset tulevat esille seuraavissa luvuissa, joihin on liitetty myös muutamia suoria lainauksia museokävijöiden vastauksista. Käsittelen molempien museoiden aineistoja yhtenäisenä kokonaisuutena, sillä molempien museoiden museokävijöiden vastauksista ilmeni samoja aiheita. Jos yksittäistä teemaa käsiteltiin vain toisessa museossa, tuodaan se tekstissä ilmi.

4.2.2 Miksi mennään museoon?

Valtakunnallisen museohistoriahankkeen myötä järjestettiin myös *Minun museomuistoni* -keruu vuonna 2008. Valtion taidemuseo, Museovirasto, Luonnontieteellinen keskusmuseo, Suomen museoliitto ja Suomen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto järjestivät keruun verkossa. Vastaajat saivat keruun yhteydessä kertoa omia museomuistojaan. Vastaajia oli yhteensä 40, joista 27 oli naisia ja 13 miehiä. Suurin osa vastaajista oli jo eläkkeellä olevia henkilöitä. Vastaajien kertomuksissa tuli esille erilaisia syitä museokäynneille: vierailu koulun, vanhempien tai muun auktoriteetin kanssa sekä matkailu. Monelle museosta oli jäänyt mieleen yksittäinen asia tai esine, joka oli joko aivan tuttu arjesta tai sitten vastaavasti jotakin täysin uutta ja erilaista. Osa kertoi myös jonkin pienen kertomuksen yksityiskohdan jääneen ikuisesti mieleen – esimerkiksi kuninkaan kyynärpään jättämä jälki vankilan ikkunalaudalla Turun linnassa. Museomuistojen perusteella museoihin suhtaudutaan pääosin myönteisesti luottaen näyttelyiden antamaan tietoon. Keruun aineistoa tuottaneet museokävijät saivat museoista sekä tietoa että elämyksiä.²¹⁰

Kaiken kaikkiaan museokävijöillä on hyvin monenlaisia syitä käydä museossa – aivan kuten olen edellä, luvussa 3.2 *Toiveet, tavoitteet ja trendit*, tuonut esille amerikkalaisen professori John Falkin määritelmiä museokävijöistä ja heidän käytintimoivaatioistaan. Lomakehaastatteluihin osallistuneiden museokävijöiden joukosta löytyi tutkimusmatkailijoita, mahdollistajia, kokemuksen etsijöitä, rentoutujia ja kiintymyksen

²⁰⁹ Virtanen 2006: 180.

²¹⁰ Hatakka 2010, 113–124.

etsijöitä. Olen ottanut huomioon museokävijöiden käyntimotivaatioon vaikuttavien syiden kartoittamisessa sekä lomakehaastattelupäivän käyntisyitä yleisesti käyntiin vaikuttavia syitä. Helsingin kaupunginmuseon kävijöiden vastauksissa museokäynnin syyksi nousi selkeästi esille työn ja huvin yhdistäminen, mihin on vaikuttanut se, että sattumalta useampi haastattelemistani henkilöistä tuli museoon viettääkseen aikaa työporukan kanssa. Helsingin kaupunginmuseon kävijöiden mukaan museoissa käydään ensisijaisesti myös kiinnostuksesta näyttelyitä kohtaan ja yleisestä halusta viettää vapaa-aikaa. Suomen kansallismuseon kävijöiden vastauksissa keskeisin syy käydä museoissa on kiinnostus eri aiheisiin ja näyttelyihin. Kansallismuseon museokävijät kertoivat myös esimerkiksi haluavansa viettää yleisesti vapaa-aikaa. Suomen museoliiton viimeisimmän kävijätutkimuksen (2011) mukaan museossa vierailaan museon tunnettuuden tai museotyypin perusteella. Näyttelyillä ja niiden aiheilla on myös suurta merkitystä. Ateneum, Helsingin kaupunginmuseo ja Suomen kansallismuseo herättävät kiinnostusta erityisesti juuri museon aihepiirillä ja näyttelyillä.²¹¹ Liitteenä 5 on visuaalinen esitys tutkimuksessani mukana olleiden museokävijöiden esittämistä motivaatioista ja niiden jakautumisesta prosentuaalisesti.

Haastateltujen ulkomaalaisten turistien vastauksissa keskeisin syy käydä museoissa on halu tutustua vieraan maan historiaan ja kulttuuriin. Osa suomalaisista kävijöistä kertoi olevansa myös kiinnostunut tutustumaan vieraan maan tai oman maansa historiaan ja kulttuuriin. Edellä mainittujen lisäksi museokävijät toivat esille myös monia muitakin syitä museokäynnille. Seuraavaksi esittelen vielä tarkemmin teemojen avulla, miksi tutkimukseeni osallistuneet museokävijät käyvät kulttuurihistoriallisissa museoissa tai vastaavasti eivät mene syystä tai toisesta museoon. On kuitenkin huomautettava, että museokävijät ovat saattaneet viitata vastauksissaan yleisesti kaikkiin museoihin tai eivät ole vastausta antaessaan välttämättä tarkoittaneet juuri kulttuurihistoriallista museota samalla tavoin kuin olen johdannossa esittänyt käsitteitä määriteltäessä. Käsite *kulttuurihistoriallinen museo* voikin museokävijälle olla hyvin toisenlainen kuin esimerkiksi museoalalla toimijalle. Esittelen eri teemat satunnaisessa järjestyksessä.

²¹¹ Taivassalo & Levä 2012: verkkodokumentti.

Mennään museoon

Yleinen kiinnostus eri aiheisiin

Tutkimukseeni osallistuneet ihmiset käyvät museoissa, koska ovat kiinnostuneita eri aiheista, joita museo tarjoaa. Museo voikin olla kiinnostava esimerkiksi arkkitehtuuriltaan tai perusnäyttelyiden sisältöjen kautta. Museokävijät kertoivat olevansa kiinnostuneita taiteesta, historiasta tai eri kulttuureista. Perheelliset kertoivat, että museossa käyntiin vaikuttaa, onko museossa asioita, jotka kiinnostavat erityisesti lapsia.

Kiinnostus näyttelyä kohtaan

Museoissa käydään, koska ne tarjoavat vaihtuvia näyttelyitä, jotka esittelevät esimerkiksi tunnettuja henkilöitä tai tuovat esille uusia tai ajankohtaisia asioita.

Halu saada tietoa

Tutkimukseni museokävijät vierailevat museoissa tyydyttääkseen tiedon janoaan ja uteliaisuuttaan. Museo antaa mahdollisuuksia lisätä tietämystä eri aiheista ja oppia uusia asioita – sivistää itseään ja myös muita. Museota voi hyödyntää tiedon saannin välineenä esimerkiksi opiskeluvaiheessa eri koulumuodoissa. Ainoastaan yhdessä Helsingin kaupunginmuseon museokävijän vastauksessa tuli suoraan ilmi halu saada juuri tietoa. Tosin vastaukset, joissa tuotiin esille yleistä kiinnostusta eri aiheisiin ja näyttelyihin, ilmaisevat myös toisella tapaa halun saada tietoa.

Halu kasvattaa ja opettaa lapsia

Suomen kansallismuseossa käynyt perheen isä kertoi tulevansa museoon opettaakseen lapsilleen jotakin ja kasvattaakseen lapsista myös myönteisiä museokävijöitä. Jotta lasten opettaminen ja kasvattaminen museon kautta onnistuu, tulisi museossa olla ”tietosuuden” jälkeen tarjolla myös paikka, jossa voi kokeilla ja tehdä asioita käsillään – paikka omatoimiselle puuhastelulle.²¹²

²¹² MKH 13: lomakehaastattelu.

Aikaisempi kokemus

Suomen kansallismuseossa siskonsa kanssa vierailut 11-vuotias tyttö tuli käymään museossa, koska hänen aikaisempi kokemuksensa Kansallismuseosta oli ollut niin hyvä, että hän halusi käydä uudestaan museossa.²¹³ Myönteisillä kokemuksilla onkin varmasti suurta merkitystä museokävijöiden saamiseksi aina uudestaan ja uudestaan museoon.

Halu saada itselle uusia kokemuksia

Museosta voi saada hyvinkin erialaisia kokemuksia, vaikka oppimisen tai esteettisyyden lähtökohdista. Ihmiset haluavat myös käydä paikoissa, joissa eivät ole koskaan aiemmin käyneet. Halu saada itselle kokemuksia ilmeni vain parissa Helsingin kaupunginmuseon kävijöiden vastauksessa ja vain yhdessä Kansallismuseon kävijän vastauksessa.

Halu tarjota toiselle museokokemus

Museokävijöiden käyntimotivaationa voi olla halu tarjota esimerkiksi perheenjäsenelle tai ystävälle museokokemus. Ulkomaalainen ystävä halutaan myös viedä museoon, jotta hänet voidaan tutustuttaa maan nähtävyyksiin, historiaan ja kulttuuriin. Suomen kansallismuseon muutama museokävijä toi erityisesti esiin halun tarjota toiselle museokokemuksia. Osa Kansallismuseossa haastattelemistani ihmisistä olikin museossa lapsen tai lapsenlapsen kanssa.

Halu tutustua oman maan historiaan ja kulttuuriin

Museossa käydään, koska halutaan tutustua oman maan tai vaikka kaupungin historiaan ja kulttuuriin.

”läpileikkaus maan historiaan”²¹⁴

Halu tutustua muun maan historiaan ja kulttuuriin

Museossa käydään myös, koska halutaan tutustua muun maan historiaan ja kulttuuriin. Museo esittää eri tapoja olla ja elää – elämän moninaisuutta. Osa museokävijöistä kertoi käyvänsä erityisesti ulkomaanmatkoilla museoissa, vaikka eivät suomalaisissa museoissa kovinkaan usein käy.

²¹³ MKH 23: lomakehaastattelu.

²¹⁴ MKH14: lomakehaastattelu.

Halu saada yhteys menneeseen

Museokäynti mahdollistaa yhteyden menneisiin aikoihin. Ihminen voi pohtia mennyttä elämää ja sen suhdetta nykyhetkeen.

Halu herätellä omia ajatuksia ja tunteita

Suomen kansallismuseossa vierailut nainen toi esille ajatuksen, että museossa käynti voi antaa mahdollisuuden käsitellä omia ajatuksia ja saada uusia ideoita.²¹⁵

Halu rentoutua ja rauhoittua

Museoon mennään myös rentoutumaan ja rauhoittumaan. Museossa voi kulkea vapaasti paikasta toiseen – välillä myös ajan taju katoaa.

Halu harrastaa ja viettää vapaa-aikaa yksin tai yhdessä

Museokäynti on mukava harrastus ja ajanviette, joka on useimmiten myös sosiaalinen tapahtuma. Vapaa-aikaa halutaan viettää toisen ihmisen kanssa.

”kun porukalla mennään, yksin harvemmin”²¹⁶

Sattuma

Vapaa-ajan vieton valinnoissa voi vaikuttaa myös sattuma. Perheineen Suomen kansallismuseossa vierailut mies kertoi, että alun perin heidän oli ollut tarkoitus mennä Luonnontieteellisen museon, mutta kun kyseinen museo olikin ollut kiinni, päätyivät he Kansallismuseon.²¹⁷

Tiedottaminen

Helsingin kaupunginmuseon museokävijän mukaan tiedottamisella on merkitystä museossa käyntiin. Jos museo ei millään tavalla näy eikä kuulu ihmisten arjessa, ei tule käytyä museoissa.²¹⁸

²¹⁵ MKH 20: lomakehaastattelu.

²¹⁶ MKH 7: lomakehaastattelu.

²¹⁷ MKH 24: lomakehaastattelu.

²¹⁸ MKH 5: lomakehaastattelu.

Ilmainen sisäänpääsy

Suomen kansallismuseossa vierailut nainen kertoi, että museossa tuli käytyä, koska museossa oli ilmainen sisäänpääsy.²¹⁹ Muut museokävijät eivät tuoneet asiaa esille, kun kysyin heiltä syitä tulla museoon, mutta kun kysyin, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että he eivät vieraile museossa, tuli useammassa vastauksessa ilmi, että museon pääsylipun hinnalla tai ilmaisella sisäänpääsillä on vaikutusta museossa käyntiin.

Työn ja huvin yhdistäminen

Vapaa-aika ja työkuviot voidaan myös yhdistää. Osa museokävijöistä tulikin museoon työasioissa ja samassa yhteydessä kävivät katsomassa näyttelyitä. Kuten jo edellä totesin, osa Helsingin kaupunginmuseon museokävijöistä tuli museoon yhdessä työporukan kanssa. Heidän tarkoituksena oli viettää yhteistä iltaa ja muun muassa myöhästyneitä ”pikkujouluja”.

Ei mennä museoon

Museossa käyntiä rajoittavat tutkimukseeni osallistuneiden Suomen kansallismuseon kävijöiden mukaan erityisesti saavutettavuus sekä museon ja sen näyttelyiden sisältö. Helsingin kaupunginmuseon kävijät toivat erityisesti esille ajan rajallisuuden – kaikkea ei vain ehdi tehdä. Tämä näkyy myös esimerkiksi Suomen Museoliiton tutkimuksen (2002) tuloksissa, joiden mukaan museoissa ei käydä, jos aiheet eivät kiinnosta tai aikaa ei ole käytettävissä. Erityisesti nuorten käymättömyyteen vaikuttaa myös se, että monet nuoret eivät tunne museoita eivätkä niiden tarjontaa.²²⁰ Molempia museoita tarkastellessa voidaan todeta, että edellä mainituiden syiden lisäksi monet eivät keksineet mitään syytä, miksi eivät kävisi museoissa. Liitteenä 6 on eriteltyä käymättömyyden syitä visuaalisessa esityksessä. Seuraavana on esiteltyä teemoittain museokävijöiden esittämiä syitä käymättömyydelle.

Museon sisältö yleisesti tai sen vaihtuvat näyttelyt eivät kiinnosta

Museon täytyy olla kiinnostava, jotta museossa käydään. Jos museon tarjoamat aiheet eivät yhtään kiinnosta, ei aikaa haluta tuhjata museossa käyntiin.

²¹⁹ MKH 20: lomakehaastattelu.

²²⁰ Taivassalo 2003.

Tietoa saa muualtakin

Helsingin kaupunginmuseon museokävijä ainoana toi esille, että hän ei vieraile museossa, koska tietoa saa nykypäivänä niin monen muunkin väylän kautta.²²¹

Tietoa saa liikaa

Helsingin kaupunginmuseon museokävijä kertoi museokäynnin jäävän väliin, jos museo tuntuu valtavalta kokonaisuudelta ja jos tietoa on valtavasti ja se suorastaa vyöryää päälle. Tietoa tulee esittää kohtuudella, jotta jaksaa keskittyä.²²²

Saavutettavuus

Museokäynti saattaa vaikeutua tai jäädä kokonaan toteuttamatta, jos museoon on fyysisesti vaikea päästä. Jos esimerkiksi matka on pitkä tai kulkuyhteydet huonot, ei museoon tule lähdettyä, kun aikaakin joutuu käyttämään paljon museoon pääsemiseksi. Tosin muutamat olivat valmiita matkaamaan vaikka maailman ääriin, jos aihe on tarpeeksi kiinnostava. Museoiden aukioloajat myös vaikuttavat museossa käyntiin.

Suomen museoliiton tutkimusten mukaan museoiden kävijämäärät ovat jämähtäneet paikoilleen viimeisten kymmenen vuoden aikana verrattuna esimerkiksi muihin Pohjoismaihin. Tutkimusten mukaan esimerkiksi hinnanalennuksilla ei ole ollut merkittävää muutosta kävijämäärissä. Suurin osa kävijöistä onkin valmis maksamaan museopalveluista. Viimeisimmässä tutkimuksessa (2011) ilmenee myös, että ilmaisen pääsymaksun kannatus on jonkin verran vähäisempää verrattuna edeltäviin tutkimuksiin. Museokävijät ovatkin valmiita maksamaan museovierailustaan, mutta ilmainen sisäänpääsy kuitenkin saattaa lisätä käyntikertoja museoissa.²²³

Museotilastojen mukaan museokäynnit ovat kasvaneet Suomessa viime vuosina jonkin verran. Vuonna 2013 museoissa käyntiin yhteensä yli 5,4 miljoonaa kertaa. Kokonaiskävijämäärästä ilmaiskävijöitä oli 52,9 prosenttia, johon on tullut kasvua edellisiin vuosiin verrattuna.²²⁴

On käytännössä todistettu, että pääsylippujen hintojen alennukset tai mahdollisuus ilmaiseen sisäänpääsyyn vaikuttaa selkeästi kävijämääriin. Helsingin kaupunginmuseo

²²¹ MHK 8: lomakehaastattelu.

²²² MKH 11: lomakehaastattelu.

²²³ Taivassalo & Levä 2012: verkkodokumentti.

²²⁴ Laakkonen & Liukkonen & Lonardi & Niemelä 2013.

otti käyttöön ilmaisen sisäänpääsyn vuonna 2008, ja heti ensimmäisen kuukauden aikana kävijämäärä kaksinkertaistui verrattuna samaan ajankohtaan edellisvuotena.²²⁵ Helsingin kaupunginmuseon Sofiankatu 4:n toimipisteessä kävi vuonna 2007 yhteensä 15 763 näyttelykävijää. Seuraavana vuonna, ilmaisen sisäänpääsyn ansiosta, kävijämäärä nousi 46 667 näyttelykävijään.²²⁶ Kävijämäärät kasvoivat huomattavasti myös esimerkiksi museoissa Kajaanissa, jossa museoiden sisäänpääsymaksut poistettiin vuoden 2015 alussa.²²⁷ Asiaan sen enempää perehtymättäkin voisi väittää, että ilmainen sisäänpääsy alentaa huomattavasti kynnystä astua sisälle museoon vaikka vain lyhyeksi aikaa. Tutkimukseeni osallistuneiden museokävijöiden kautta tuli myös esille, että museon pääsylipun hinnalla on merkitystä museossa käymiseen. Jos museokäynti tulee liian kalliiksi, ei museoon tule lähdettyä. Jos museossa on ilmainen sisäänpääsy, alenee kynnys käydä museossa. Osa haastattelemistani henkilöistä oli kuitenkin sitä mieltä, että museolipun hinta ei vaikuta, jos kiinnostusta museossa käyntiin on.

Museossa käynti saattaa myös jäädä, jos ei saa seuraa museokäynnille. Ihminen ei välttämättä haluakaan mennä yksin museoon vaan kaipaa esimerkiksi läheisen ystävän mukaan. Ihmiset saattavat kuitenkin olla yksinäisiä ilman perhettä tai ystäviä, jolloin seuraa tulisi saada jotakin toista kautta. Nykyisin onkin mahdollisuus saada mukaan vaikka kulttuuriluotsi tai -kaveri, jonka kanssa voi tutustua erilaisiin kulttuurikohteisiin. ”Kulttuuriluotsit ovat koulutettuja vapaaehtoisia, jotka toimivat oman paikkakuntansa kulttuurikohteiden tarjontaan perehtyneinä vertaisohjaajina. Luotsien tehtävänä on toimia rohkaisijoina, oppaina ja kavereina erityistä kannustusta tarvitseville ihmisille, joiden ei muuten tulisi lähdettyä kulttuurikohteisiin. Kulttuuriluotsitoiminnan taustalla vallitsee ajatus siitä, että kulttuurin pitäisi olla kaikkien saatavilla.”²²⁸

Aika rajallista

Ihmisen arki koostuu monista tekijöistä, joten esimerkiksi työ, harrastukset ja ihmissuhteet asettavat rajat tehdä monia muita asioita, vaikka haluaisikin. Rankan työpäivän jälkeen saattaakin haluta olla vain kotona eikä lähteä minnekään. Perheissä

²²⁵ YLE Uutiset 2012: verkkodokumentti.

²²⁶ Helsingin kaupunginmuseo 2008, 17: verkkodokumentti.

²²⁷ Roivainen 2015: verkkodokumentti.

²²⁸ Kulttuuriluotsit 2014: verkkodokumentti.

nuoret lapset asettavat myös rajat ajan käytölle. Vapaa-aikaa voi viettää niin monella tavalla, että museo on vain yksi monista mahdollisuuksista.

Museossa käynti ei kuulu enää elämänvaiheeseen

Helsingin kaupunginmuseon museokävijä toi esille ajatuksen, että museossa käynti kuuluu tiettyihin elämänvaiheisiin – erityisesti lapsuuteen ja nuoruuteen, kun haetaan itseään ja juurrutaan johonkin. Hänelle museo oli nuoruudessa erityisesti rauhoittumisen paikka, josta sai tietoa ja ymmärrystä elämään.²²⁹

Ei minkäänlaisia syitä

Osa museokävijöistä ei keksinyt minkäänlaisia syitä, minkä takia ei menisi museoon.

4.2.3 Museon merkitys nykypäivänä

Museokävijät kuvailivat nykypäivän museota muun muassa vanhoja esineitä esittelevänä rakennuksena, yhteytenä juuriin ja menneeseen aikaan, tietopankkina tai opettavana laitoksena. Kaikkein tärkeimmäksi merkitykseksi molempia museoita tarkasteltuna nousi museon yhteys menneeseen ja nykyhetkeen – ihmisyyteen. Helsingin kaupunginmuseossa edellä mainitun lisäksi keskeinen merkitys syntyy museosta sivistävänä, opettavana ja kasvattavana toimijana sekä tiedon välittäjänä ja esittäjänä. Suomen kansallismuseon museokävijöiden vastauksissa toiseksi tärkeimmäksi nousivat esille museon merkitys kulttuuriperinnön säilyttäjänä sekä sivistävänä, opettavana ja kasvattavana toimijana. Liitteenä 7 on eriteltyä visuaalisesti merkitysten jakautuminen.

Suomen museoliiton valtakunnallisissa kävijätutkimuksissa on myös tullut esille edellä mainittuja merkityksiä – erityisesti museon merkitys kulttuuriperinnön säilyttäjänä, tiedon välittäjänä sekä opettavana ja kasvattavana toimijana.²³⁰ Suomen museoliiton vuoden 2011 kävijätutkimuksen yhteydessä tehtiin yhteistyössä Fountain Park Oy:n kanssa verkkohaastattelumenetelmällä, Facebookin ja Museopostin kautta, tutkimus, jonka tarkoituksena oli saada selville, miten museot koetaan ja mitä niiltä toivotaan. Tavoitteena oli tutkia erityisesti niitä, jotka eivät museoissa käy.²³¹ Suomen museoliiton

²²⁹ MKH 8: lomakehaastattelu.

²³⁰ Taivassalo & Levä 2012: verkkodokumentti; Taivassalo 2003; Saresto 1992; Leimu 1984.

²³¹ Joensuu & Viik-Kajander 2012: verkkodokumentti.

tilaamaan verkkotutkimukseen osallistui 629 vastaajaa, joista naisia oli 459 ja miehiä 161. Vastaajien suhde jakautui seuraavasti: ei koskaan museossa käyneitä noin 2,1 prosenttia, satunnaisia museokävijöitä noin 38,8 prosenttia, säännöllisiä museokävijöitä noin 30,2 prosenttia ja museoalan ammattilaisia noin 28,9 prosenttia.

Verkkotutkimuksessa museo puhututti eniten oppimisen, historian (yhteyden menneeseen) ja elämyksien kautta. Tutkimuksen mukaan kuitenkin museon tärkein tehtävä on tallentaa ja säilyttää yhteistä kulttuuriperintöämme. Toiseksi tärkeimpänä tehtävänä on toimia taiteen ja kulttuurin tuottajana. Seuraaviksi tärkeimpinä ovat oppiminen, yhteys menneeseen ja ymmärrys ihmisyydestä. Elämyksellisyys jäi tärkeysjärjestyksessä edellä mainittujen merkitysten jälkeen.²³² Verkkotutkimuksen tuloksiin on varmasti jossain määrin vaikuttanut vastaajaenemmistö: museoalan ammattilaisia ja aktiivisia museokävijöitä. Museoissa käymättömien henkilöiden ajatukset eivät tule tässä erillistutkimuksessa oikeastaan ollenkaan esille, vaikka se Suomen museoliiton erillistutkimuksen tavoitteena olikin. Seuraavaksi esittelen vielä teemojen kautta merkityksiä, joita Suomen kansallismuseon ja Helsingin kaupunginmuseon kävijät toivat esille.

Kulttuurin tarjoaja ja turismikohde

Museo tarjoaa monipuolisesti kulttuuria ja kulttuuritapahtumia monin eri tavoin. Museo on myös turismikohde, millä voi olla vaikutusta matkailua lisäävänä tekijänä tiettyyn maahan.

”museo tarjoaa korkealaatuista kulttuuria taloudesta riippumatta, ei niin typerää ja kosiskelevaa”²³³

Aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön säilyttäjä

Museon merkityksenä on säilyttää ihmisten aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä nykypäivän ihmisiä ja tulevaisuuttakin varten. Museon tulee säilyttää myös nykypäivän esineistöä, jotka ajan myötä muuttuvat osaksi historiaa. Museo on ihmisen muisti.

”säilyttää kansalle juuret”²³⁴

²³² Joensuu & Viik-Kajander 2012: verkkodokumentti.

²³³ MKH 13: lomakehaastattelu.

²³⁴ MKH 14: lomakehaastattelu.

Tiedon välittäjä ja esittäjä

Museon merkitys syntyy sitä kautta, miten museo välittää ja esittää ihmisille tietoa erilaisista aiheista.

Sivistävä, opettava ja kasvattava

Yksi museon merkityksistä on auttaa ihmisiä oppimaan, kasvattamaan ja sivistämään itseään ja muita. Museo auttaa ihmistä ymmärtämään ihmisyyttä suhteessa aikaan ja paikkaan. Museo lisää tietämystä eri aiheista ja samalla myös ymmärrys lisääntyy.

*”ymmärrys nykyhetkestä suhteessa menneeseen, kaikki on riippuvaisia toisistaan”*²³⁵

Yhteys menneeseen ja nykyhetkeen – ihmisyyteen

Museon tarkoituksena on esitellä nykypäivän ihmisille, mitä on ollut ennen. Säilytettävän kulttuuriperinnön kautta voimme nähdä ihmisen ja yhteisöjen kehityksen. Museo kuvastaa meitä ennen ja nyt. Museo myös auttaa ihmisiä ymmärtämään ajan jatkuvaa liikettä. Mennyt aika vaikuttaa nykypäiväämme sekä mennyt ja nykyhetki yhdessä muokkaavat tulevaisuutemme eri osa-alueita.

*”kurkistusikkuna ihmisyyteen, antaa mahdollisuuden tarkastella ihmistä eri näkökulmista”*²³⁶

Maaria Linko on todennut museon merkityksen syntyvän esimerkiksi juuri museon antamista mahdollisuuksista löytää omat juuret. Hänen mukaansa kulttuurihistorialliset museot voivat antaa mahdollisuuden ihmiselle löytää itsensä ja saada yhteyden lapsuuteensa, johon liittyvät kytkökset ovat muuta kautta kadonneet.²³⁷ Yksittäinen objekti voikin kuljettaa ihmisen kauas menneeseen synnyttäen tunteiden kirjjon.

Tunteiden ja ajatusten herättäjä – elämyksiä ja kokemuksia

Museot herättävät erilaisia ajatuksia ja tunteita, jotka parhaimmillaan synnyttävät unohtumattomia elämyksiä ja kokemuksia. Museot tuovat ihmisille iloa elämään.

*”utelaisuuden tunteelle täyttymystä”*²³⁸

²³⁵ MKH 20: lomakehaastattelu.

²³⁶ MKH 9: lomakehaastattelu.

²³⁷ Linko 1994, 185.

²³⁸ MKH 10: lomakehaastattelu.

Rakennus

Helsingin kaupunginmuseon museokävijän mukaan museo voi olla esimerkiksi jokin rakennus, joka sisällyttää paljon tietoa.²³⁹

Kaupunki

Helsingin kaupunginmuseon museokävijän mukaan museo voi oikeastaan olla myös vaikka kokonainen kaupunki, joka sisällyttää itseensä paljon tietoa menneistä ajoista ja tietystä kulttuurista.²⁴⁰

4.2.4 Tulevaisuuden museo – toiveet ja pelot

Tutkimukseeni osallistuneet museokävijät toivoivat tulevaisuuden museoon ensisijaisesti lisää interaktiivisuutta, moniaistillisuutta – mahdollisuutta elämyksiin ja kokemuksiin kaikilla aisteilla. Toisaalta moni oli sitä mieltä, että museot ovat nykyisellään riittäviä. Useampi myös pelkäsi, että museot muuttuvat puuhailupaikoiksi, jolloin sisältö ja merkitys kulttuuriperinnön säilyttäjänä ja yhteytenä ihmisyyteen unohtuu. Suomen museoliiton kävijätutkimuksissa (1982–2011) on tullut myös esille toiveita elämyksellisyyden lisäämiseksi mutta myös esimerkiksi tiedottamisen parantamiseksi.²⁴¹ Suomen museoliiton verkkotutkimuksen (2011) mukaan rauhoittuminen ja yleisen vapaa-ajan viettäminen museoissa voivat olla tulevaisuuden nousevia teemoja merkittävyyden kannalta.²⁴² Liitteessä 8 on eriteltynä museokävijöiden antamia näkökulmia tulevaisuuden museosta visuaalisessa esityksessä. Seuraavaksi teemoja hyödyntäen tuodaan vielä tarkemmin esille museokävijöiden ajatuksia tulevaisuuden muutoksista tai toiminnoista, joita tulisi kehittää.

Fyysisyys häviää virtuaalisuuden tieltä

Ainoastaan yhden museokävijän mielestä, Suomen kansallismuseossa, museon merkitys fyysisenä toimijana katoaa tulevaisuudessa. Hänen mielestä teknologian kehitys, yhteiskunnan internet-keskeisyys ja digitaalisuuden korostaminen muuttavat tapaamme

²³⁹ MKH 5: lomakehaastattelu.

²⁴⁰ MKH 5: lomakehaastattelu.

²⁴¹ Taivassalo & Levä 2012: verkkodokumentti; Taivassalo 2003; Saresto 1992; Leimu 1984.

²⁴² Joensuu & Viik-Kajander 2012: verkkodokumentti.

ajatella museoita. Tulevaisuudessa ei ole enää tarvetta nähdä fyysistä esinettä, kun virtuaalimuseoissa saa mahdollisuuden kokea esine kolmiulotteisesti.²⁴³

Nykyajan ja tulevaisuudenkin esittämistä

Museokävijät toivoivat, että tulevaisuudessa museot esittävät myös nykyaikaa ja visioita tulevaisuudesta. Museon tulee ottaa asioihin kantaa ja esitellä tulevaisuuden näkymiä perustuen menneisiin tapahtumiin. Museologi Tomislav Šola on ottanut kantaa museoiden toimintaan. Hänen mukaansa museoiden tuleekin aina liittää menneisyyden objektit myös nykypäivään, jotta museot palvelevat elämää kuoleman sijaan:

”If the museum is only concerned with the past without linking it to the present, the pejorative name of morgue suits it well. Museum of the past containing only silent objects do not serve the cause of life but that of death.”²⁴⁴

Mahdollisuus monipuoliseen vapaa-ajan viettoon

Museo voi olla tulevaisuudessa paikka, jossa on mahdollista viettää monin eri tavoin vapaa-aikaa, vaikka vain kahvilassa istuen. Toive ilmeni suoranaisesti kuitenkin vain yhdessä Suomen kansallismuseon vastauksessa.

Elämyksien ja kokemuksien tarjonnan lisääminen

Tulevaisuuden museon tulee tarjota erilaisia elämyksiä ja kokemuksia. Jotta museoita ei koeta tylsiksi, tiedolla uuvuttaviksi paikoiksi, museoiden tulee hyödyntää moniaistillisuutta näyttelyissä. Pelkkä esineen näkeminen ei aina riitä tiedon lähteeksi. Museoiden tulee tarjota monipuolisesti oheistoimintaa – esimerkiksi työpajoja, joiden kautta voi oppia vaikka tekemään käsitöitä menneiden aikojen menetelmillä.

”lisää aistiärsykeitä, saa kosketella, ei vain visuaalista”²⁴⁵

Osallistuminen ja osallistaminen

Helsingin kaupunginmuseon museokävijä toi esille toiveen, että museon tulee tulevaisuudessa jalkautua ihmisten arkeen – tuoden esimerkiksi tapahtumia ulos museorakennuksesta ihmisten lähelle.²⁴⁶ Vaikka muissa museokävijöiden kommentteissa ei tullut esille tarvetta jalkautumiselle ulos museosta, Vuoden 2014 *Kulttuurien*

²⁴³ MKH 13: lomakehaastattelu.

²⁴⁴ Šola 1997, 15.

²⁴⁵ MKH 9: lomakehaastattelu.

²⁴⁶ MKH 1: lomakehaastattelu.

saavutettavuus ja moninaisuus -seminaarissa tuotiin myös esille ajatus siitä, että museoiden tulee tulevaisuudessa löytää uusia keinoja saavuttaa ihmisiä, joilla ei ole mahdollisuutta esimerkiksi matkustaa pitkiä matkoja tutustuakseen omaan kulttuuriperintöön.²⁴⁷ Helsingin kaupunginmuseon yhden museokävijän mukaan museoiden tulee tulevaisuudessa myös antaa ihmisille mahdollisuuksia osallistua museon toimintaan jollakin tavalla.²⁴⁸

Kaikkien museo – saavutettavuuden lisääminen

Museoiden on otettava tulevaisuudessa vielä paremmin huomioon erilaiset museokävijät. Tietoa tuleekin saada esimerkiksi monella eri kielellä ja hyödyntämällä eri aisteja, jotta esimerkiksi ulkomaalaiset turistit pääsevät paremmin käsiksi näyttelyiden sisältöihin. Museoiden on myös mainostettava itseään enemmän – näkyvyyttä lisää. Haastateltujen museokävijöiden vastauksissa ei kuitenkaan tullut esille toiveita esimerkiksi ilmaiselle sisäänpääsulle.

Kansainvälistymisen kehittäminen

Suomen kansallismuseon museokävijän mukaan tulevaisuuden museon tulee olla aktiivisesti kansainvälisessä toiminnassa mukana tekemällä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.²⁴⁹

Nykyinen museo on tulevaisuuden museo – ei tarvetta muutoksille

Osa museokävijöistä toi esille, että museo on hyvä nykyisellään tiedon esittäjänä ja kulttuuriperinnön säilyttäjänä. Vanha, vaikuttava esine sellaisenaankin riittää antamaan kokemuksia. Toiveena on, että museot säilyvät laadukkaina ja niiden nykyiset merkitykset säilyvät. Toiveena on myös, että suomalaiset museot säilyvät olemassa, ja niiden ylläpitoon on riittävästi resursseja. Perusnäyttelyt tulee myös säilyttää museoissa, jotta ihminen pääsee kosketukseen kaupungin tai maan historiaan. Museoiden ei tule muuttua pinnallisiksi puuhastelupaikoiksi ja katukahviloiksi.

*”ei mitään päiväkotimeininkiä”*²⁵⁰

*”ajatus löhöilystä ym. ei niin innosta”*²⁵¹

²⁴⁷ Kulttuurien saavutettavuus ja moninaisuus 2014: seminaari.

²⁴⁸ MKH 3: lomakehaastattelu.

²⁴⁹ MKH 13: lomakehaastattelu.

²⁵⁰ MKH 18: lomakehaastattelu.

4.3 Museoalan ammattilaiset merkitysten antajina

4.3.1 Teemahaastattelujen toteutus

Helsingin kaupunginmuseon ja Suomen kansallismuseon museoalan ammattilaiset toivat esille ajatuksiaan Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksistä, niihin vaikuttavista tekijöistä ja tulevaisuuden näkymistä teemahaastattelujen²⁵² kautta.

Teemahaastatteluissa käytiin jokaisen haastateltavan kanssa läpi tietyt teemat mutta käsiteltävien asioiden järjestys ja laajuus vaihtelivat eri haastateltavien mukaan.

Haastatteluteemat ovat liitteessä 4. Haastattelut toteutettiin molemmissa museoissa tammi- ja helmikuussa vuonna 2015. Teemahaastatteluihin valittiin Kansallismuseon organisaation osastoista, Kokoelmat ja Museopalvelut, vakituisia museoalan edustajia sekä Helsingin kaupunginmuseon toimintayksiköistä, Yleisöpalvelut ja Esinekokoelmat, vakituisia museoalan edustajia. Molemmista museoista valittiin 5 museoammattilaista haastatteluihin, joten haastatteluja tehtiin yhteensä 10 kappaletta. Haastateltavina oli museomestareita, tutkijoita, konservaattoreita, museolehtoreita sekä markkinoinnista ja viestinnästä vastaavia henkilöitä.

Kaikki haastattelut nauhoitettiin, ja äänitallenteet litteroitiin sanatarkasti sisällyttäen myös täytesanat, toistot, kesken jääneet sanat ja kysyjän myötäilyt. Lisäksi kirjattiin myös tunnelmaisut – kuten esimerkiksi naurahdukset. Teemahaastatteluista koottu tutkimusaineisto analysoitiin hyödyntäen Amedeo Giorgin menetelmää. Samaa menetelmää käytettiin myös museokävijöiltä kootun aineiston analysoinnissa, josta on esimerkki edellä luvussa 4.2.1 *Lomakehaastattelujen toteutus*. Menetelmän avulla luotiin yksilöllisten merkitysyksiköiden kautta yleinen merkitysverkosto, jota selkeytettiin teemoittelulla.

Seuraavissa luvuissa kerrotaan teemahaastattelujen kautta saatuja näkökulmia.

Käsittelen molempien museoiden aineistoja yhtenäisenä kokonaisuutena, sillä molempien museoiden ammattilaisten vastauksista ilmeni samoja aiheita. Jos yksittäistä teemaa käsiteltiin vain toisessa museossa, tuon sen tekstissäni ilmi. Tekstiin on lisätty myös suoria lainauksia muutamista haastatteluista. Suorista lainauksista olen jättänyt

²⁵¹ MKH 6: lomakehaastattelu.

²⁵² Tarkempi erittely teemahaastatteluista museoammattilaisista löytyy kohdasta TUTKIMUSAINEISTO: MAH 2015: Teemahaastattelut.

kuitenkin pois esimerkiksi täytesanoja, sanojen toistoja tai kesken jääneitä sanoja lukemisen selkeyttämiseksi.

4.3.2 Museon merkitys nykypäivänä

Museoissa työskentelevät, aivan kuten muutkin museokävijät, saattavat käydä itse museoissa viettääkseen vapaa-aikaa, saadakseen tietoa kiinnostavista aiheista tai ollakseen yhdessä perheen tai ystävien kanssa. He voivat mennä museoon oppiakseen ja sivistääkseen itseään. He saattavat myös haluta esteettisiä tai vaikka nostalgisia kokemuksia. Museo on myös väylä tutustua vieraisiin kulttuureihin.

Tutkimukseeni osallistuneilla museoammattilaisilla oli selkeät mielikuvat Suomen kulttuurihistoriallisesta museosta ja sen keskeisistä merkityksistä. Tutkimuksessani mukana olleiden museoammattilaisten mukaan museon tärkeimmät merkitykset muodostuvat yhä aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön säilyttämisestä sekä tutkitun tiedon välittämisestä ja esittämisestä. Museoammattilaiset ottivat haastatteluissa esille myös esimerkiksi museon merkityksen opettavana ja kasvattavana toimijana sekä yhteytenä ihmisyyteen. Suomen museoliiton kävijätutkimuksen (2011) yhteydessä toteutetun verkkotutkimuksen mukaan museoammattilaisten ja muun museoyleisön ajatukset eivät kovinkaan paljon poikkea toisistaan.²⁵³ Oman tutkimukseni kautta voidaan tulla samaan johtopäätökseen, että museokävijöiden ja museoammattilaisten ajatukset ovat lähellä toisiaan. Varovasti oman tutkimukseni kautta voisi päätellä, että tutkimukseeni osallistuneet museot ovat melko hyvin tietoisia yhteisöjen ja yhteiskunnan toiveista ja tarpeista. Suomen museoliiton toteuttaman kyselyn (2015), Suomen suurimpien puolueiden edustajille, mukaan museon keskeinen merkitys on juuri kulttuuriperinnön säilyttämisessä, esittämisessä sekä yhteydessä menneisyyden juuriin. Puolueiden edustajien kommentoissa korostui myös museon opettava ja kasvattava merkitys.²⁵⁴ Liitteenä 9 on tarkempi erittely museoammattilaisten antamista merkityksistä visuaalisesti. Kulttuurihistoriallisella museolla on edellä mainituiden lisäksi tai niihin liittyen myös monia muita merkityksiä. Monet merkitykset liittyvät selkeästi toisiinsa mutta olen kuitenkin merkitysten moninaisuuden esille

²⁵³ Joensuu & Viik-Kajander 2012: verkkodokumentti.

²⁵⁴ Suomen museoliitto 2015: verkkodokumentti.

tuomiseksi ja aiheiden selkeyttämiseksi tuonut esille useita teemoja, joiden kautta museon merkityksellisyyttä voidaan tarkastella.

Aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön säilyttäjä

Museoammattilaiset kertoivat, että museon keskeinen merkitys tällä hetkellä on, museolakiin ja ICOMin eettisiin ohjeisiin vedoten, kartuttaa ja säilyttää meidän yhteistä aineetonta ja aineellista kulttuuriperintöä. Museo on ihmisen muisti, joka sisältää valtavan määrän tietoa objektien muodossa. Monet toivat myös esille ajatuksen, että objekteja ja niistä muodostettuja kokoelmia ei ole kuitenkaan järkevää säilyttää, jos niitä ei koskaan hyödynnetä mitenkään eikä tuoda esille. Olen jo edellä luvussa 3.1 *Ihmisen fyysisyys ja henkisyys aatteiden ja arvojen muokkaajina* tuonut esille, että museon keskeinen merkitys kulttuuriperinnön säilyttäjänä perustuu juuri objektien todistusvoimaan ihmisyydestä ajan jatkumossa.

Tiedon välittäjä ja esittäjä

Säilyttämisen lisäksi museon keskeisenä tehtävänä on esitellä kokoelmia. Museot ovat ihmisiä varten, joten museo myös esittelee kokoelmiaan monin eri keinoin. Museon merkitys syntyykin sitä kautta, miten museo kykenee välittämään niitä keskeisiä merkityksiä, jotka jokainen ihminen kuitenkin kokee yksilöllisesti omalla tavalla.

Sivistävä, opettava ja kasvattava

Museolla on myös ihmisiä sivistävä, opettava ja kasvattava merkitys. Museon pedagoginen merkitys syntyy museon antamista mahdollisuuksista tukea oppimista monin eri keinoin. Museot tekevät yhteistyötä esimerkiksi koulujen ja muiden oppilaitosten kanssa. On tärkeää luoda myönteisiä museokokemuksia jo pienestä pitäen, jotta lapsista kasvaa aikuisena mahdollisesti aktiivisia museokävijöitä, jotka tulevat museoon omatoimisesti eivätkä pakotettuina.

Yhteys menneeseen ja nykyhetkeen – ihmisyyteen

Museot edustavat pysyvyyttä ja samalla myös ajan jatkuvuutta. Museoiden merkityksellisyys syntyy myös niiden kyvystä auttaa ihmistä ymmärtämään ajan jatkumoa ja ihmistä osana muuttuvaa maailmaa. Museot tuovat esille ihmisen muutosta menneistä ajoista nykypäivään. Kun ymmärtää mennyttä, voi ymmärtää myös tätä päivää ja suunnitella tulevaisuutta. Tomislav Šolan mukaan museon merkitys syntyy

erityisesti juurin niiden tarjoamista mahdollisuuksista auttaa ihmistä herkistymään itselleen ja ympäristölleen sekä ymmärtämään itseään ja myös muita.²⁵⁵ Edellä mainitut aiheet liittyvät myös keskeisesti ihmisen mahdollisuuksiin juurtua ja kokea yhteisöllisyyttä.

Juurtumisen ja yhteisöllisyyden mahdollistaja ja ylläpitäjä

Museoammattilaisten mukaan museoilla on myös sosiaalista merkitystä. Museoihin mennään usein yhdessä ystävien ja perheiden kanssa viettämään yhteistä aikaa. Museot voivat omalla toiminnalla myös lisätä yksilön identiteetin vahvistumista ja sitä kautta myös yhteisöllisyyttä. Museot voivat olla mukana lisäämässä oman kotimaan tai kaupungin kotiseututunnetta ja kuuluvuutta johonkin. Museoilla on myös mahdollisuus lisätä suvaitsevaisuutta välittämällä tietoa erilaisista kulttuuriympäristöistä ja niissä elävistä ihmisistä. Museot voivat olla mukana auttamassa esimerkiksi maahanmuuttajien kotouttamisessa – sekä Helsingin kaupunginmuseo että Suomen kansallismuseo ovatkin tehneet yhteistyötä esimerkiksi juuri maahanmuuttajien kanssa. Janne Vilkunankin mukaan museoilla on myös sosiaalista merkitystä. Vilkunan mielestä paikallismuseot ovat periaatteessa niin lähellä yleisöään kuin vain on mahdollista. Paikallismuseoiden merkitys on erityisesti niiden toiminnassa sosiaalisena välineenä ja toimintakenttänä. Vaikka paikallismuseot eivät välttämättä ole ammattimaisesti hoidettuja museoita, niiden toiminnan tärkeys perustuu juuri niiden yhteisölliseen arvoon.²⁵⁶ Opetus- ja kulttuuriministeriön paikallismuseotoiminnan kehittämistyöryhmän loppuraportissa *Rakkaudesta kulttuuriperintöön* tuodaan myös esille paikallismuseoiden merkitys:

”Paikallismuseoilla on suuri merkitys paikalliselle identiteetille ja hyvinvoinnille, ne tukevat alueiden omaleimaisuutta ja perinteitä. Osallistuminen vapaaehtoistyöhön parantaa tutkitusti yhteisöllisyyttä ja täten sekä fyysistä että psyykkistä terveyttä.”²⁵⁷

²⁵⁵ Šola 1997, 85.

²⁵⁶ Vilkuna 2015: seminaari.

²⁵⁷ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 10: verkkodokumentti.

Tunteiden ja ajatuksien herättäjä – elämyksiä ja kokemuksia

Museo on myös erilaisten kokemusten ja elämyksien mahdollistaja. Nykypäivänä on paljon kaikenlaista vapaa-ajan tarjontaa, joten kokemuksia voi saada hyvin erilaisista lähtökohdista. Suomen kansallismuseon museomestari Virpi Akolahden mukaan museo onkin monessa mielessä antoisa, aineeton kokemus esimerkiksi lapsiperheille. Aina ei tarvitsekaan mennä huvipuistoihin tai lelukauppoihin saadakseen unohtumattomia kokemuksia. Jotta ihmiset saadaan museoon, tulee jo lapsuudesta lähtien saada myönteisiä kokemuksia museoista, jotta niihin löytää myös aikuisena.²⁵⁸

Taloudessa vaikuttaja

Helsingin kaupunginmuseon museolehtori Anna Finnilä toi esille myös museon merkityksen taloudessa vaikuttajana.²⁵⁹ Luvussa 3.3.1 *Raha puhuu vai puhuuko?* olen tuonut esille, että museolla on monien tutkimuksien mukaan taloudellista vaikuttavuutta erityisesti muille toimijoille.

Ihmisen hyvinvointia tukeva

Helsingin kaupunginmuseon haastatteluissa tuli esille museon merkitys ihmisten hyvinvointiin. Museoilla on ihmisen hyvinvointia ja terveyttä tukeva vaikutus mutta se ei kuitenkaan selkeästi aina näy yhteiskunnallisena tukena museoita kohtaan. Kulttuurin eri muodoilla on tutkitusti ihmisen hyvinvointia tukeva merkitys. Markku T. Hyypä on monen eri tutkimuksen kautta tutkinut kulttuurin vaikutusta ihmisen terveyteen, aktiivisuuteen ja elinikään. Tutkimukset ovatkin osoittaneet, että kulttuurilla on merkitystä hyvinvointiin erityisesti kulttuurin mahdollistaman yhteisöllisyyden kautta.²⁶⁰ On myös hyvä huomioda, että museoiden merkitys hyvinvointia tukevana toimijana vaikuttaa myös talouteen, kun ihmiset voivat hyvin, mikä mahdollistaa keskittymisen ennaltaehkäiseviin toimiin.

²⁵⁸ Akolahti 2015: teemahaastattelu.

²⁵⁹ Finnilä 2015: teemahaastattelu.

²⁶⁰ Hyypä 2013; ks. myös Hyypä & Mäki 2001: verkkolähde.

4.3.3 Museon merkityksiin vaikuttavia tekijöitä

Museoammattilaiset toivat esille myös erilaisia tekijöitä, jotka suoraan tai välillisesti vaikuttavat museoiden merkityksiin. Tutkimukseeni osallistuneiden museoammattilaisten mukaan museon merkityksiin vaikuttavat erityisesti museon ulkopuoliset ja sisäiset ajatukset sekä resurssit. Museon kokoelmilla ja saavutettavuudella on myös merkitystä museon merkittävyyden muodostumisessa. Liitteenä 10 on eriteltyä museon merkityksiin vaikuttavien tekijöiden jakautuminen visuaalisesti.

Resurssit

Erilaiset resurssit vaikuttavat suoraan tai välillisesti myös museon merkityksiin. Jos museolla ei ole tarpeellisia resursseja toimintojen ylläpitoon ja kehittämiseen ulkoisten ja sisäisten toiveiden mukaisesti, museon merkittävyys katoaa, kun museon toimintaa ei ole mahdollista jatkaa. Taloudellisilla resursseilla on myös vaikutusta siihen, kuinka näyttävästi museo voi näkyä ihmisten arjessa ja kuinka laadukkaasti museotyötä voidaan tehdä. Monet olivat kuitenkin sitä mieltä, että taloudelliset resurssit eivät kuitenkaan suoraan vaikuta merkityksiin – tai ainakin toivovat, että raha ei sanele sisältöä.

Museon ulkopuoliset ajatukset

Oli kyse sitten yksittäisistä ihmisistä, instituutioista, yhteistyökumppaneista tai poliittisista päättäjistä, kaikilla on vaikutusta museoiden merkityksiin. Suomen museoliiton kyselyn (2015) mukaan poliittiset päättäjät haluavat kuitenkin antaa museoille vapaudet toteuttaa museotyötä ilman, että he vaikuttaisivat esimerkiksi näyttelyiden sisältöihin. Poliittiset päättäjät kuitenkin toivovat, että museot ottavat toiminnassaan entistä enemmän huomioon erilaiset museokävijät ja heidän tarpeensa.²⁶¹ Museoammattilaisten mukaan merkitykset syntyvät esimerkiksi sitä kautta, miten museo kykenee olemaan esillä ja tuomaan julkisuuteen kokoelmiaan näyttelyiden ja muu toiminnan kautta. Jokainen taho luo omat mielikuvansa ja kokemuksensa museosta. Onko museo merkityksellinen? Käytäväkö aikaani museossa käyntiin? Edustaako museo sellaisia arvoja, jotka mahdollistavat yhteistyön? Miten hyödyimme

²⁶¹ Suomen museoliitto 2015: verkkodokumentti

museosta? Onko museolla yhteiskunnallista vaikuttavuutta, jotta sen toimintaa voidaan taloudellisesti tukea? Suomen kansallismuseon markkinointipäällikkö Mikael Neuvosen mukaan merkitys on arvottamiskysymys:

”[...] kuluttajienkin arvostusasia tietysti myös että mihin he käyttävät vapaa-aikaansa et siitähän on viime kädessä kysymys että lähteeks leffaan tai meneekö kuntosalille tai meneekö museoon [...]”²⁶²

Helsingin kaupunginmuseon markkinointi- ja viestintäsuunnittelija Tove Vesterbackan mukaan yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat museoiden merkityksiin, ja museon tulee pysyä muutoksissa mukana. Museo ei voi kuitenkaan jatkuvasti muuttua suunnasta toiseen, vaan museolla kuitenkin pitää olla pysyvä perusta ja ymmärrys itsestään – perusolemus säilyy vaikka toimintoja kehitetäänkin.²⁶³

Osa Suomen kansallismuseon ammattilaisista toi esille myös näkökulman, että merkityksiin vaikuttaa jossain määrin myös kulttuurihistoriallisten museoiden ja taidemuseoiden kahtiajako. Taidemuseot saatetaan helpommin nostaa jalustalle, mikä voi näkyä myös taloudellista tukea jaettaessa. Taidemuseoista kirjoitetaan myös näyttelykritiikkiä, minkä avulla taidemuseot ovat näkyvämpiä. Maarja Linko on väitöskirjassaan tuonut esille, että taidemuseo saatetaan kokea sivistyneen, ajassa mukana kulkevan hyvinvointivaltion tunnusmerkkinä ja käyntikorttina.²⁶⁴ Aboa Vetus & Ars Novan museonjohtaja Johanna Lehto-Vahtera on myös verrannut taidemuseoita ja kulttuurihistoriallisia museoita toisiinsa. Hänestä taidemuseoita kuvaavat erityisesti yksilöllisyys ja tunne kun taas vastaavasti kulttuurihistoriallisia museoita kuvaavat tieto ja yhteisöllisyys. Hänestä taidemuseot voidaan määritellä kansainvälisiksi toimijoiksi, jotka tarjoavat ainutlaatuisuutta ja ovat kiinni nykypäivässä esimerkiksi juuri näyttelykritiikin ansiosta. Kulttuurihistorialliset museot taas nähdään usein yleismuseoina, jotka tarjoavat eilispäivän uutisia ja toistoa. Kulttuurihistoriallisten museoiden määrittäminen on ihmisille vaikeampaa. Kritiikkiä Johanna Lehto-Vahtera on antanut kulttuurihistoriallisille museoille siitä, että harvoin epäonnistuneet tai keskeneräiset esineet pääsevät museoiden kokoelmiin. Museoiden yhteisenä tavoitteena

²⁶² Neuvonen 2015: teemahaastattelu.

²⁶³ Vesterbacka 2015: teemahaastattelu.

²⁶⁴ Linko 1994, 179–180.

tulisikin olla moninainen ja demokraattinen museo, jonka jokainen voi ottaa omakseen.²⁶⁵

Museon sisäiset ajatukset

Museoalan ammattilaiset myös itse, museon sisällä, luovat merkityksiä. He päättävät, miten he museon toimintaa toteuttavat ja minkälaisia tavoitteita he asettavat. Museoammattilaiset myös itse määrittelevät, mitä he ajattelevat itsestään ja minkälaisin arvoin he työtä tekevät. Merkityksiin vaikuttaa myös selkeästi se, miten he ottavat huomioon yhteisön ja yhteiskunnan, joita varten museot on perustettu. Jos museoammattilaiset ovat itsevarmoja ja luottavaisia oman toimintansa merkittävyyteen ja työn tärkeyteen, näkyy se myös ulospäin.

Saavutettavuus

Museon merkitys kasvaa, jos sen asema ihmisten elämässä korostuu. Museon tulee olla monesta eri näkökulmasta tarkasteltuna helposti lähestyttävä. Museon tulee ottaa huomioon erilaiset kävijät ja heidän tarpeensa. Jokaisella on oikeus kulttuuriin – sen tulee myös näkyä. Mikael Neuvosen mukaan museon merkittävyys syntyy muun muassa siitä, miten voidaan saada museoon uusia kävijöitä ja erilaisia kohderyhmiä. Merkitys syntyy, kun museo on esillä ja jää ihmisten mieleen.²⁶⁶

Kokoelmat

Museoiden toimintojen keskellä ovat kokoelmat, jotka vaikuttavat myös merkitysten muotoutumiseen. Museon merkitys kasvaa sen mukaan, miten laadukkaita kokoelmat ovat ja miten niitä voidaan mahdollisimman monipuolisesti hyödyntää. Suomen museoliiton pääsihteeri Kimmo Levä toi esille ajatuksiaan kokoelmatyön merkityksestä museon toiminnassa vuoden 2015 TAKO-seminaarissa. Levän mukaan kokoelmatyön merkitys on selkeästi kasvussa mutta kokoelmia tulisi monipuolisemmin hyödyntää ja niiden saavutettavuutta lisätä. Kokoelmatyön haasteet ovat erityisesti varsinaisen työn tekemisessä suhteessa resursseihin. Kokoelmatyön tulisi olla tuottavampaa toimintaa – erityisesti juuri päättäjien näkökulmasta tarkasteltuna. Kokoelmatyö nähdään merkittävänä, sillä museolaissakin kokoelmatyöhön liittyviä velvoitteita on useita

²⁶⁵ Lehto-Vahtera 2015: seminaari.

²⁶⁶ Neuvonen 2015: teemahaastattelu

– hallintoon ja johtamiseen liittyvien velvoitteiden lisäksi. Näyttelytoimintaa ei kuitenkaan velvoiteta museolain puitteissa ollenkaan, mikä onkin yllättävää. Levän mukaan museoiden tulisi tuoda esille kokoelmatyötä, sillä se erottaa museot muista toimijoista. Hänen mukaansa museoilla ei ole kilpailijoita mutta museot eivät selkeästi erotu yksityisestä keräilystä. Kimmo Levän mukaan museoiden tulisi tuotteistaa toimintaansa tehdäkseen itsensä näkyviksi. Haasteita kokoelmatyölle tuovat myös kokoelmien jatkuva kartuttaminen huolimatta siitä, että resursseja niiden hoitamiseen ei ole tarpeeksi. Levä myös pyysi pohtimaan, voiko objektille tai kokoelmalle laskea taloudellista arvoa.²⁶⁷ Kaikelle voi toki laskea taloudellisen arvon, mutta mikä on sen suhde museoarvoon? Voiko taloudellisen arvon ja sisältöarvon laittaa tärkeysjärjestykseen?

4.3.4 Tulevaisuuden museo – toiveet ja uhkat museokentällä

Suomen museoliitto toteutti vuonna 2007 Suomen museoalan ammattilaisille kaksivaiheisen verkkopohdinnan museoiden tulevaisuuden näkymistä. Pohdintojen kautta kulttuurin ja museoiden merkityksen uskottiin kasvavan tulevaisuudessa muun muassa tekniikan kehittymisen, verkostoitumisen, rahoituksen monipuolistamisen, museon merkitysten muuttumisen ja saavutettavuuden lisäämisen avulla. Erityisesti juuri kulttuurihistoriallisten museoiden työntekijät uskoivat uusien tekniikoiden ja elämyksellisyyden tuovan mahdollisuuksia ja arvostusta kulttuurille. Toisaalta taloudelliset resurssit koettiin myös haasteina tulevaisuudessa. Museoammattilaisilla oli myös pelko siitä, että museot muuttuvat erilaisia tapahtumia tarjoaviksi huvipaikoiksi.²⁶⁸ Oman tutkimukseni mukaan museoammattilaisilla on hyvin samankaltaisia ajatuksia museoiden tulevaisuudesta. Tutkimuksessani mukana olleet museoammattilaiset toivat keskeisesti esiin sen, että museoiden merkittävyyden ja arvostamisen lisäämiseksi museoiden tulee erityisesti sisältäpäin muuttaa ja kehittää eri toimintoja. Kun sisäiset rakenteet ovat kunnossa, voidaan juuri esimerkiksi saavutettavuutta parantamalla sekä osallistumista ja osallistamista lisäämällä luoda merkittävyyttä ja vaikuttavuutta. Suomen museoliiton verkkopohdinnan mukaisesti myös oman tutkimukseni kautta tuli esille uhkakuva tulevaisuuden museosta

²⁶⁷ Levä 2015: seminaari.

²⁶⁸ Suomen museoliitto 2007: verkkodokumentti.

puuhailupaikkana ja tapahtumajärjestäjänä. Vähentyvät resurssit koetaan uhkana mutta myös mahdollisuutena. Liitteenä 11 on visuaalinen esitys eri näkökulmista museoiden tulevaisuuteen liittyen. Seuraavaksi teemojen kautta esittelen vielä tarkemmin museoammattilaisten ajatuksia museon tulevaisuuden näkymistä.

Toimintatapojen muuttaminen

Theodore Low (1915–1987) on aikoinaan esittänyt, että museoiden muuttuminen hiljalleen avoimemmiksi on ollut haasteellinen tie, johon omat vaikeutensa ovat tuoneet museoissa työskentelevien sisäiset ajatukset museosta säilyttävänä ja tutkivana yksikkönä opettavan laitoksen sijaan eikä vanhoista perinteiksi muodostuneista aatteista ole haluttu päästää irti.²⁶⁹ Museoalan ammattilaisten haastatteluiden kautta selkeästi tuli esille tarpeet muutokselle museoissa, niiden toiminnoissa ja niistä muodostuneissa mielikuvissa. Museoiden toimintaa pitää kehittää yhä suunnitelmallisempaan suuntaan – eri näkökulmien huomioimista ja syvällisempää ymmärrystä, mitä, miksi ja kenelle eri toimintoja tehdään. Museoalan ammattilaisten taustat ovat nykyään moninaisempia kuin aiemmin. Museoissa ei voida enää sulkeutua kokoelmien keskelle vaan kokoelmat ja niistä saatava tieto tulee suuremmissa määrin avata kaikille. Museoalan ammatilaisia koulutetaan avoimuuteen, moninaiisiin tapoihin tehdä yhteistyötä eri tahojen kanssa ja kansainvälisyyteen. *Museoväki 2013* -tutkimuksen kautta on myös nähtävissä muutoksia esimerkiksi museoammattilaisten taustoissa ja heidän mielipiteissään museosta työpaikkana verrattuna aikaisempiin vuosiin, mutta kehitystyötä vielä tarvitaan.²⁷⁰

Haasteita tuovat eri museotehtävien jäsentäminen ja niiden tasapaino keskenään. Sisäisen kokoelmatyön lisäksi ulospäin suuntautuva museotyö, eli toisin sanoen yleisötyö, on yhtä tärkeää, sillä museot ovat kaikkia ihmisiä varten, eivät vain museoalan ammatilaisille. Yleisötyön nouseminen kokoelmatyön rinnalle saattaa kuitenkin herättää myös ajatuksia, että kokoelmatyön merkitys heikkenee eikä sitä enää arvosteta samalla lailla kuin aiemmin. Vastaava museolehtori Hanna Forssell on kuitenkin sitä mieltä, että arvostus ei katoa mihinkään, sillä museon kaikki toiminnot lähtevät kuitenkin kokoelmista ja kaikki toiminnot tähtäävät yhteisen museon ylläpitoon ja sen tavoitteiden toteuttamiseen. Yleisötyö on tasa-arvoisesti kokoelmatyön

²⁶⁹ Low 2012, 36–37.

²⁷⁰ Kallio 2013: verkkolähde.

rinnalla.²⁷¹ Haasteellista onkin löytää tasapaino juuri kokoelma- ja yleisötyön välille. Vaatimukset muutoksille ovat suuret. Yhtenä pelkona kuitenkin on, että museoalan ammattilaisten asenteet ja ajatukset jämähtävät paikoilleen, jolloin ei pysytä muutoksissa mukana. Jos museot toteuttavat museotyötä vain itselleen, on ajauduttu täysin väärään suuntaan. Uhkana museokentällä on myös se, että lähdetään tekemään vääriä asioita vääristä lähtökohdista – varsinaiset merkityksen unohtuvat, jolloin toiminta muuttuu pinnalliseksi. Tomislav Šolan mukaan museoiden tulee myös tasapainottaa toimintojaan erityisesti juuri kulttuuriperinnön säilyttämisen ja yleisötyön välillä, jotta ei jatkuvasti kulkeuduta ääripäästä toiseen.²⁷²

Kaikkien museo – saavutettavuuden lisääminen

Museot eivät kilpaile vain toisten museoiden kanssa vaan kaikkien eri toimintojen, jotka kuluttavat ihmisten vapaa-aikaa. Jotta mahdollisimman moni kokee museon merkityksellisenä, tulee museoiden vahvemmin ottaa huomioon ihmisten toiveet. Museot voivat lisätä saavutettavuutta lisäämällä väyliä saada tietoa esimerkiksi virtuaalisin keinoin myös niille, jotka eivät esimerkiksi pitkän matkan takia pääse kovinkaan helposti museoon. Tove Vesterbackan mukaan muut keinot tiedon saantiin eivät vähennä ihmisten käymistä museoissa mutta museoiden tulee kuitenkin kiinnittää huomiota siihen sisältöön, mitä museo voi antaa ihmiselle, joka fyysisesti tulee museoon.²⁷³ Osa museoammattilaisista toi esille toiveen, että olisi hienoa, jos museoihin olisi mahdollisuus päästä ilmaiseksi. Ilmainen sisäänpääsy alentaisi kynnystä tulla museoon. Samassa näyttelyssä voidaan käydä useitakin kertoja, jos pääsylippua ei tarvitse maksaa.

Museoiden tulee myös entistä enemmän kiinnittää huomiota, minkälaista perintöä ihmisistä säilytetään – voittajien historiaa vai tasa-arvoisesti näkökulmia ihmisyyteen? Se, minkälaista kulttuuriperintöä tallennetaan, onkin herättänyt keskusteluja museoiden sisällä mutta myös museoiden ulkopuolella. Tekstiili- ja käsitetaiteilija Jenni-Juulia Wallinheimo-Heimonen, joka tekee kantaa ottavaa, poliittista vammaistaidetta, on ottanut kantaa kulttuurin saavutettavuuteen taiteen kautta. Hänestä saavutettavuus voisi olla osa taidetta, mikä olisi samalla myös kannanotto. Wallinheimo-Heimosen mukaan

²⁷¹ Forssell 2015: teemahaastattelu.

²⁷² Šola 1997, 128–140.

²⁷³ Vesterbacka 2015: teemahaastattelu.

elokuvien ja muiden ohjelmien tuoma kuva vammaisen elämästä, ajatuksista ja tuntemuksista ei ole realistinen. Hän on tuonut myös esille eron syntymävammaisten ja jossakin vaiheessa elämäänsä vammautuneiden henkilöiden välillä. Hänestä syntymävammaiset ovat useimmiten iloisempia ja häpeämättömiä. Syntymävammaiset ovat jo pienestä asti oppineet erilaiset tavat elää ja liikkua. Sitä, jota ei ole koskaan ollutkaan, ei osaa kaivata. Hän uskoo, että avoimuudella, hylkäämällä kaikki vanhat uskomukset ja oletukset, luodaan jotakin uutta ja merkityksellistä. Jenni-Juulia Wallinheimo-Heimonen on myös todennut, että erilaiset geenivirheet ja rajoitteet ovat ainutlaatuisia ja säilyttämisen arvoisia. Hän on kysynytkin, kuka ottaa vastuun niiden säilyttämisestä tulevaisuuteen.²⁷⁴

Elämyksien ja kokemusten tarjonnan lisääminen

Osassa Suomen kansallismuseon museoammattilaisten vastauksissa tuli suoraan esille tarve kehittää ihmisten mahdollisuuksia saada kokonaisvaltaisia elämyksiä ja kokemuksia. Helsingin kaupunginmuseon edustajat toivat asiaa esille paremminkin osallistamisen ja osallistumisen käsitteiden kautta, mikä tulee esille seuraavan teeman käsittelyssä. Yleisenä toiveena on, että museot ovat tulevaisuudessa helposti lähestyttäviä paikkoja, joissa voi viettää aikaa kiertämällä näyttelyitä tai vaikka vain käymällä kahvilassa ystävän kanssa. Osa kuitenkin pitää uhkana sitä, että erilaiset muutokset, esimerkiksi elämyksellisyyden lisäämiseksi, saattavat johtaa toiseen ääripäähän, jolloin museo muuttuu vain puuhailupaikaksi ja tapahtumien järjestäjäksi. Toiveena kuitenkin on, että uudistumisen myötä tavoitetaan uusia kävijöitä perus- ja vaihtuvien näyttelyiden lisäksi erilaisten tapahtumien, paranneltujen kahvila- ja ravintolapalveluiden sekä museokaupan myötä. Mikael Neuvosen mukaan kulttuurihistorialliset museot eivät voi vain keskittyä tiedon välittämiseen vaan museon tulee tarjota muutakin:

”asiakkaat [...] arvostaa [...] kevyempää suhtautumista siihen [...] et se semmonen tiedon välittämisen rooli ni se on siellä taustalla mutta [...] sillä kärjellä ei voi mennä [...] se on se kokonaiskokemus ja [...] sen lisäksi elämyksellisyyttä [...] se vaikuttaa se kokemus monella tasolla ja monella aistilla”²⁷⁵

²⁷⁴ Wallinheimo-Heimonen 2014: seminaari.

²⁷⁵ Neuvonen 2015: teemahaastattelu.

Osallistuminen ja osallistaminen

Tulevaisuuden museon tulee aktiivisemmin osallistua yhteisöjen ja yhteiskunnan elämään eri väylien kautta sosiaalisen median lisäksi. Museoiden tulee myös jalkautua ihmisten arkeen ja ottaa osaa erilaisiin tapahtumiin. Museoilla on mahdollisuus myös osallistaa ihmiset mukaan museon toimintaan. Helsingin kaupunginmuseon museolehtori Anna Finnilä toikin haastattelussa esille, että he ovat antaneet ihmisille mahdollisuuden osallistua Helsingin kaupunginmuseon näyttelytoimintaan.

Kaupunginmuseossa toteutettiin kahdentoista eri-ikäisen helsinkiläisen kanssa valokuvanäyttely #fläsäri, jonka toteuttamisessa mukana olleet saivat arkistoista valita kuvia, jotka herättivät erilaisia tunteita. Tunteet olivat koko näyttelyn lähtökohta.²⁷⁶

Osallistaminen on mahdollisuus mutta se on herättänyt myös keskustelua museoiden sisällä ammatillisuuden arvostuksen mahdollisesta vähenemisestä:

”[...] tää on herättänyt [...] hyvinkin paljon keskustelua [...] meidän talossa ja museokentällä muutenkin tämä et mitä tää [...] osallistaminen ja muiden mukaan ottaminen et mitä se [...] merkitsee [...] meidän ammattiroolille [...] ja miten meidän asiantuntijaroolille [...] ymmärtää se että se ei [...] vähennä sitä että on siinä [...] kanssakulkija ja mahdollistaja niin [...] sä oot ammattilainen yhtä kaikki ja [...] sä voit tuoda [...] sitä omaa panostasi siihen mutta just tää että enemmän herkällä korvalla kuunnellaan [...] niitä toiveita ja ajatuksia niin se on ehkä semmonen mis meidän täytyy harjaantua”²⁷⁷

Suomen kansallismuseon vastaava museolehtori Hanna Forssell on myös sitä mieltä, että iso muutos museoiden toimintatavoissa tapahtuu juuri siinä, miten yhteisöt ja yhteiskunta otetaan kokonaisvaltaisesti mukaan museon toimintaan:

”[...] iso muutos on se et tavallaan pitää toimia [...] enemmän yhteistyössä sen muun yhteiskunnan ihmisten ja yleisön kanssa et ei enää pelkästään [...] ylhäältäpäin tuoteta [...] sisältöjä näyttelyyn tai kerätä niitä kokoelmia vaan [...] otetaan se [...] yleisö laajemmin mukaan siihen prosessiin ja haetaan sitä vaikuttavuutta ja merkittävyyttä [...] sitä kautta”²⁷⁸

²⁷⁶ Finnilä 2015: teemahaastattelu.

²⁷⁷ Finnilä 2015: teemahaastattelu.

²⁷⁸ Forssell 2015: teemahaastattelu.

Ajatusten ja keskusteluiden herättäminen

Tulevaisuuden museon tulisi ottaa rohkeammin kantaa ajankohtaisiin asioihin ja herättää keskustelua yhdessä yhteisöjen ja yhteiskunnan kanssa. Museoiden tulee pystyä reagoimaan keskusteluissa oleviin aiheisiin ja ottaa kantaa esimerkiksi näyttelyiden tai tapahtumien kautta. Museot voivat myös ottaa kantaa dokumentoimalla merkittäviä nykypäivänä ilmiöitä.

Yhteisöllisyyden kehittäminen

Osassa haastatteluissa tuli esille toive, että tulevaisuudessa museot ottavat yhä enemmän vastuuta ihmisen juurruttamisessa ja kotiseututunteen löytymisessä, jotta voidaan luoda tasa-arvoisempi ja moninaisempi yhteiskunta.

Yhteistyön ja kansainvälistymisen kehittäminen

Maailma, virtuaalisten yhteyksien myötä, on jossain määrin pienentynyt, kun voimme olla internetin välityksellä yhteydessä ihmisiin ympäri maailman. Suomen kansainvälistyminen asettaa myös uusia tavoitteita museoille ottaa globalisoituminen huomioon myös esimerkiksi museoiden näyttelyissä. Minkälainen kuva Suomesta ja suomalaisista annetaan?

Museot ovat jo monessa mielessä kehittäneet yhteistyötä esimerkiksi toisten museoiden kanssa. Yhteistyötä tulisi kuitenkin vielä lisätä ja avata uusia keskusteluja museotoimen kehittämiseksi – aktiivisuutta ja avoimuutta lisää. Museotalle koulutettavien opinnoissa onkin otettu edistysaskeleita tähän suuntaan koulujen ja muiden tahojen välisellä yhteistyöllä ja esimerkiksi opiskelijavaihdolla työharjoitteluihin ulkomaille.

Kokoelmahallinnan kehittäminen

Museoammattilaiset toivat haastatteluissa selkeästi esille, että museoiden kokoelmat ovat tärkeitä ja keskeinen osa museotyötä myös tulevaisuudessa. Kokoelmahallintaa tulee kuitenkin kehittää niin, että se on kestävä kehityksen mukaista. Helsingin kaupunginmuseon museomestari Ville Heinosen mukaan keskeistä kokoelmatyössä olisi juuri kokoelmatyön ”optimointi” – kokoelmat jatkuvasti kasvavat mutta tilat eivät, joten toimintoja tulee kehittää niin, että kokoelmien käsittely ja niiden hyödyntäminen on

resursseihin suhteutettuna järkevää.²⁷⁹ Museoalalla työskentelevät ovat sitä mieltä, että kokoelmia tulee hyödyntää entistä monipuolisemmin, jotta samat, tietyt esineet eivät kierrä näyttelystä toiseen.

Jyväskylän yliopiston museologian professori Janne Vilkuna on ottanut useasti kantaa museoiden kokoelmien kartuttamiseen. Vuoden 2015 TAKO-seminaarissa, aiheella *Mitä yhdessä, mitä yksin? – Objektibulimian ja museoarvon äärellä*, Vilkuna toi esille näkökulman, että kaikkea ei voi muistaa eikä myöskään säilyttää. Unohtaminen on yhtä lailla tärkeää kuin muistaminenkin. Vilkuna totesi, että kokoelmien kartunnan tulisi olla yhteiskunnallisesti merkityksellistä, aktiivista, luotettavaa ja kestävä. Museoarvotonta eli kontekstitiedoiltaan heikkoa esinettä ei kannata ottaa kokoelmiin. Määrä ei koskaan korvaa laatua. Kun holtittomasti haalitaan kokoelmia, tietoa katoaa, esineitä tuhoutuu ja tehdyt virheet siirtyvät vain tulevan museoalan sukupolven painolastiksi. Tulisikin miettiä, mitkä esineet ovat säilyttämisen arvoisia kulttuurisesti moninaisessa yhteiskunnassa. Museoalan ihmisillä on suuri valta päättää, mitä ottaa ja mitä jättää.²⁸⁰ Suomen kansallismuseon ylijohtaja Elina Anttila herätteli samaisessa seminaarissa pohtimaan, miten kokoelmia tulisi hyödyntää. Onko tulevaisuudessa vielä museoita vai voiko museoiden tavoitteet toteutua ilman museoita? Anttila myös pyysi miettimään, kumpi on tärkeämpää: esineen säilyminen vai esineen vaikuttavuus. Voisiko säilytettäviä kokoelmia olla vähemmän ja käyttökokoelmia vastaavasti nykyistä enemmän? Anttila myös totesi, että kokoelmatyön tulisi olla kestävä kehityksen mukaista. Esineitä voitaisiin ottaa vaikka koeajalle, jonka jälkeen tehtäisiin päätös esineen ottamisesta kokoelmiin tai siirtämisestä muille tahoille, millä ehkäistäisiin esineen ”unohtuminen” säilytystiloihin vailla käyttöä. Elina Anttila kuitenkin huomautti, että kokoelmapolitiikka ei saisi kuitenkaan olla liian orjallista sääntöjen noudattamista, jotta museoilla olisi vielä mahdollisuus ”löytämisen iloon”.²⁸¹

Resurssien hankkiminen – ulkoisten ja sisäisten tavoitteiden ja toiveiden mukaista

Museoihin kohdistuu valtavat määrät toiveita ja odotuksia niin museon sisältäpäin kuin ulkopuoleltakin. Museot kuitenkin yrittävät täyttää kaikkia niitä odotuksia pienillä resursseilla, jotka myös koko ajan vähenevät. Museoalan ammattilaisten keskeinen

²⁷⁹ Heinonen 2015: teemahaastattelu.

²⁸⁰ Vilkuna 2015: seminaari.

²⁸¹ Anttila 2015: seminaari.

pelko on, että museoiden taloudellinen tukeminen vähenee entisestään, mikä saattaa pahimmassa tapauksessa johtaa työpaikkojen vähentämiseen tai museoiden lakkauttamiseen. Pelkona on myös se, että toimintoja, jotka olisi mahdollista tehdä museon sisälläkin, ulkoistetaan. Museoammattilaisten toiveina kuitenkin ovat, että museot rohkaistuvat etsimään uusia rahoituskanavia ja haasteellisistakin taloudellisista tilanteista huolimatta voidaan toteuttaa museotyötä laadukkaasti ja merkityksellisesti. Suomen museoliiton kyselyssä (2015), Suomen suurimpien puolueiden edustajille, tuli esille, että puolueet kokevat museoiden moninaisen yhteiskunnallisen merkittävyyden, minkä vuoksi museoita tullaan jatkossakin tukemaan mutta museoita kehoitetaan taloudellisten resurssien hankkimiseen myös muiden kanavien kautta. Selkeää julkisen tuen kasvua ei ole näköpiirissä puolueiden näkökannoissa, vaikka kulttuurin moninaiset hyödyt tiedostetaankin.²⁸²

Museon merkityksellisyyden osoittaminen

Mielikuvat museoista ovat hyvinkin vaihtelevia. Monesti museot koetaan etäisinä, pölyttyneinä paikkoina, jotka eivät ole mukana yhteiskunnan tukemisessa ja muutoksessa. Todellisuudessa museoilla on kuitenkin hyvinkin paljon yhteiskunnallisia merkityksiä, jotka kuitenkin tulisi konkreettisin keinoin saada todistetuksi.

Isossa-Britanniassa onkin kehitetty keinoja todistaa museoiden merkityksellisyyttä sosiaalisen ulottuvuuden ja oppimisen kautta – *Generic Learning Outcomes (GLO)* ja *Generic Social Outcomes (GSO)*.²⁸³ Pohjoismaat ja Baltian maat ovat myös heränneet kehittämään keinoja, *Heritage learning outcome (HLO)*, joilla voidaan vakuuttaa yhteisöt, yhteiskunta ja poliittiset päättäjät, jotka ovat vastuussa taloudellisten tukien jakamisesta. Merkityksiä pyritään tuomaan erityisesti oppimisen kautta. Oppiminen koetaan yleisesti tärkeäksi, joten tulee löytää konkreettisia keinoja, joilla voidaan todistaa, että esimerkiksi museot ovat oleellisesti mukana ihmisten elämän mittaisessa oppimisessa.²⁸⁴ Museoammattilaiset ovat myös sitä mieltä, että museoväen tulee myös itse vahvemmin luottaa omaan ammattitaitoonsa ja työn merkityksellisyyteen, jotta kaikki ne merkitykset näkyvät ja koetaan myös ulkoapäin.

²⁸² Suomen museoliitto 2015: verkkodokumentti.

²⁸³ The Museums, Libraries and Archives Council (MLA) 2008: verkkolähde.

²⁸⁴ Christidou 2014, 5–6.

4.3.5 Museo pukeutuu brändiin

Jotta voidaan luoda menestyksenkäs brändi, on myös muistettava, miksi ja kenelle sitä tehdään. Lontoon museoita brändännyt Damien Whitmore muistuttaa, että museon tärkein ihminen on museokävijä. Whitmoren mielestä nykypäivän museot eivät arvosta tarpeeksi museokävijöitään ja heidän kokemuksiaan. Hänestä museota ei tulisi nähdä rakennuksena vaan sisällöntuottajana.²⁸⁵ Monessa mielessä nykypäivän museot ovatkin heränneet suuntaamaan katseensa ulos museosta kehittämällä toimintaansa ja ottamalla museoiden käyttäjät paremmin huomioon monin eri keinoin.

Helsingin kaupunginmuseossa ja Suomen kansallismuseossa on molemmissa käynnissä uudistuminen – museobrändäys – jonka kautta on luotu uusia visioita, toimintatapoja ja visuaalista ilmettä. Helsingin kaupunginmuseon uudistumishanke käynnistyi kahden toimipisteen (Sederholmin talo ja Sofiankatu) yhdistämisen ja toimintojen keskittämisen seurauksena, kun samalla huomattiin myös tarpeet vision ja strategian uudistamiselle.²⁸⁶ Helsingin kaupunginmuseon uudistumishanketta, vuodesta 2013 lähtien, käsiteltiin aluksi museon sisäisissä työpajoissa ja myöhemmin ideointi-päivissä sidosryhmien ja päättäjien kanssa.²⁸⁷ Uuden kaupunginmuseon suunnittelun hankepäällikkö Ulla Teräksen mukaan museon uudistumisen lähtökohtana on ollut palvelu- ja asiakaslähtöinen, kokonaisvaltainen muutos, jonka mahdollistamiseksi on pohdittu syvällisemmin, mitä palveluita museo tarjoaa, kenelle ja miksi. Uusi museo tulee olemaan erottuva, tunteita herättävä uudenlainen kokonaisuus, joka tehdään yhdessä kaupunkilaisten kanssa.²⁸⁸

²⁸⁵ Frilander 2014: verkkodokumentti.

²⁸⁶ Teräs 2015: sähköposti.

²⁸⁷ Helsingin kaupunginmuseo 2013, 4: verkkodokumentti; Teräs 2015: sähköposti..

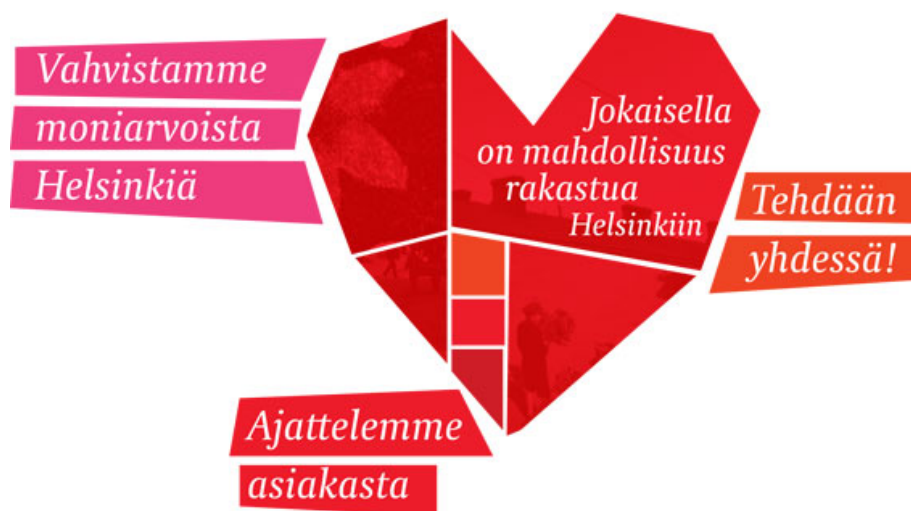
²⁸⁸ Teräs 2015: sähköposti.

Helsingin kaupunginmuseon johtoajatus on kuvassa 1.

Kuva 1. Helsingin kaupunginmuseon johtoajatus.²⁸⁹

Helsingin kaupunginmuseon tulevaisuudenvisiossa vuodelle 2018 korostuu yhteisöllisyys, kulttuurin moninaisuus ja saavutettavuus. Tulevaisuuden visio on kuvassa 2.

Kuva 2. Helsingin kaupungin museon tulevaisuuden visio.²⁹⁰

²⁸⁹ Helsingin kaupunginmuseo 2014b: verkkodokumentti.

²⁹⁰ Helsingin kaupunginmuseo 2014c: verkkodokumentti.

Suomen kansallismuseossa aloitettiin vastaavasti kesällä 2014 brändiuudistus, jonka tavoitteena on brändiarkkitehtuurin ja yhtenäisemmän kommunikoinnin rakentaminen kansallismuseon ja siihen kuuluvien museoiden muodostamalle kokonaisuudelle sekä kokonaisvaltaisesta uudistumisesta ja museokokemuksesta viestiminen. Suomen kansallismuseon johtoajatuksena on visio: ”olla ajassa elävä inspiroiva ja inspiroituva museoperhe, joka toimii ihmisten, tiedon ja ajatusten kohtaamispaikkana”. Suomen kansallismuseolle luotiin brändäyksen myötä myös uusi tunnus eli logo, joka on kuvassa 3. ”Tunnus kuvaa Kansallismuseota historian huoneina, tiloina ja paikkoina, jotka avaavat uusia kulmia nykyhetkeen.”²⁹¹

KANSALLISMUSEO
NATIONALMUSEUM

Kuva 3. Suomen kansallismuseon logo brändäyksen myötä.²⁹²

Museoalan ammattilaisten näkemyksiä brändäyksestä

Teemahaastatteluihin osallistuneet museoalan ammattilaiset suhtautuivat myönteisesti brändäykseen. He olivat myös kaikki sitä mieltä, että brändäys on tarpeellista nykypäivänä ja siitä on enemmän hyötyä kuin haittaa. Osa haastateltavista oli kuitenkin sitä mieltä, että *brändi* sanana on vahva ja sanojen *imagon* tai *mielikuvan* käyttö saattaisi vaikuttaa luontevammalta. Samassa yhteydessä kuitenkin todettiin, että brändi syntyy kaikille joka tapauksessa puhutaan mielikuvista ja merkityksistä, millä käsitteellä tahansa. Liitteenä 12 on brändäyksen merkitysten jakautuminen visuaalisessa esityksessä. Seuraavaksi teemojen kautta tuodaan esille, miksi museoalan ammattilaiset kokevat brändäyksen tarpeelliseksi

Tavoitteiden ja toimintatapojen selkeyttäminen museon sisällä toimiville

Museobrändäyksen myötä museo voi selkeyttää omaa profiliaan itselleen.

Uudistumisen kautta on mahdollisuus pohtia museon merkityksiä ja toimintatapoja

²⁹¹ Museovirasto 2014c: verkkodokumentti.

²⁹² Museovirasto 2014c: verkkodokumentti.

syvällisemminkin. Brändäys ja uudistuminen eivät ole vain logo tai muu visuaalinen ilme vaan kokonaisvaltaista muutosta ja kehittämistä ottaen huomioon museon sisäiset ajatukset ja toiveet. Helsingin kaupunginmuseon markkinointi- ja viestintäsuunnittelija Tove Vesterbackan mukaan Suomessa on vielä melko vähän brändätty museoita. Isot museot ovat alkaneet uudistaa toimintaansa ja visuaalista ilmettä mutta pienet museot eivät ole syystä tai toisesta vielä lähteneet aktiivisesti erottautumaan museoiden massasta.²⁹³ Vesterbackan mukaan brändi on kokonaisuus, joka sisältää koko olemuksen ja toiminnan:

*”brändihän on [...] kaikkea mitä museo tekee ja miten se toimii missä se sijaitsee [...] aika usein puhutaan sitten brändistä kun tarkotetaan pelkästään [...] visuaalista identiteettiä mutta se on [...] vaan yks näkyvä osa siitä [...] mä oon aika usein verrannut [...] brändiä [...] henkilöön että persoonaan että samalla tavalla voi brändiä kuvailla kuin henkilöäkin et sul on tietty tapa toimia tietty tapa puhua tietty paikka missä sä asut sulla on nimi ja osote ja kaikki nää asiat samalla tavalla [...] kuvailee museota [...]”*²⁹⁴

Tavoitteiden ja toimintatapojen selkeyttäminen ulos museosta

Brändäys koetaan tarpeellisena muun muassa siitä syystä, että museoilla itsellään on mahdollisuus vaikuttaa niihin näkemyksiin, joita museo herättää. Museoihin on pitkään liitetty erilaisia vanhahtavia mielikuvia: pölyinen, tunkkainen, vain turisteille. Näiden erilaisten stereotyyppien karsimiseksi museot voivat hyödyntää brändäystä myös kirkastamalla ihmisten mielikuvia museosta.

Näkyvyyttä, erottautumista ja huomioimista

Museot brändäyksen kautta saavat myös lisää näkyvyyttä, ja ne erottautuvat muista kilpailijoista. Nykypäivänä näkyminen on elinehto. Ilman näkyvyyttä helposti jää jälkeen muista tai unohtuu kokonaan. Näkyvyyden myötä saadaan myös lisää kävijöitä museoihin, ja myöskin sellaiset ihmiset, jotka aikaisemmin eivät ole löytäneet tietään museoon, saattavat uudistusten myötä käydä museoissa. Museobrändäyksen kautta otetaan entistä paremmin huomioon museon ulkopuoliset – yhteisöjen ja yhteiskunnan toiveet.

²⁹³ Vesterbacka 2015: teemahaastattelu.

²⁹⁴ Vesterbacka 2015: teemahaastattelu.

5 PÄÄTÄNTÄ

5.1 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusprosessissa on oleellista myös tarkastella tutkimusta eettisistä näkökulmista. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) mukaan: ”Tieteellinen tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa ja sen tulokset uskottavia vain, jos tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla.”²⁹⁵ Oma pro gradu -tutkielmani Helsingin kaupunginmuseon ja Suomen kansallismuseon museoalan ammattilaisten ja museokävijöiden näkökulmien selvittämiseksi noudattaa tutkimuksille asetettuja hyviä käytäntöjä.

Ennen lomakehaastattelujen ja teemahaastattelujen tekemistä pyysin molemmilta museoilta luvat tutkimuksen tekemiseen. Erikseen museokävijöille kerroin, mitä ja miksi olen tutkimusta tekemässä. Museokävijöiltä en pyytänyt henkilötietoja vaan lähinnä tutkimuksen taustoittamiseksi iän ja asuinkunnan, joten museokävijöillä oli mahdollisuus anonyymisti vastata kysymyksiin. Museoalan ammattilaisille kerroin taustatiedot tutkimuksestani, ja miten ja mihin tutkimusta tehdään. Osallistuminen tutkimukseen oli vapaaehtoista, ja osallistumishalukkuutensa museokävijät ja museoalan ammattilaiset ilmaisivat vastaamalla tutkimuspyyntöni myöntävästi. Museoalan ammattilaisilla on ollut myös mahdollisuus ottaa minuun yhteyttä saadakseen lisätietoja tutkimuksen tekemisestä.

Olen toteuttanut tutkimusprosessini avoimuutta ja rehellisyyttä noudattaen. Olen asianmukaisesti huolehtinut tutkimustyöni tulosten tallentamisesta sekä esittämisestä tässä tutkielmassa arvioiden myös oman tutkimukseni luotettavuutta, jota käsittelen tarkemmin seuraavassa luvussa. Muiden ajatuksiin ja töihin olen viitannut selkeästi erottaen ne omista ajatuksistani.

²⁹⁵ Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7: verkkolähde.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan tutkijan tulee käsitellä tutkimusaineistoja luottamuksellisesti ja huolellisesti.²⁹⁶ Tämä onkin ollut erityisen tärkeää omassakin tutkimuksessani. Tutkimusprosessin päätyttyäkin huolehdin koko tutkimusaineiston asianmukaisesta käsittelystä ja säilyttämisestä. En luovuta tutkimusaineistoa muiden kuin itseni käyttöön sopimusten mukaisesti. Jokaisen museoalan ammattilaisen haastattelun jälkeen käytiin läpi, onko aineistoa mahdollista käyttää tämän tutkielman lisäksi myöhemmin esimerkiksi jatkotutkimuksissa. Aineiston käytöstä, tässä pro gradu -tutkielmassa ja mahdollisissa myöhemmissä töissä, tehtiin kirjalliset sopimukset.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus

Eettisyyden lisäksi myös tutkimuksen luotettavuuden pohtiminen on tärkeä osa tutkimusprosessia. Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan kokonaisuuden kautta. Oleellisena kysymyksenä on, tutkitaanko todellisuudessa aihetta, jota on esitetty tutkittavan.²⁹⁷ Tämän tutkielman johdannossa olen tuonut esille oman tutkielmani viitekehyksen. Pro gradu -tutkielmani on esiselvitys laajemmille tutkimuksille sekä empiirisen aineiston hankinnan kokeilu. Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut tutkia Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksiä Suomen kansallismuseon ja Helsingin kaupunginmuseon museokävijöiden ja museoammattilaisten näkökulmista, missä olen mielestäni onnistunut haastatteluiden kautta saamani tutkimusaineiston kautta.

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös tutkijan oma sitoutuminen tutkimukseen. Tutkijan tulee kertoa, miksi aihe on tutkijalle tärkeä, ja minkälaisia ajatuksia tutkijalla on ollut tutkimusaihetta kohtaan.²⁹⁸ Olenkin tuonut esille, että oma kiinnostukseni aiheeseen liittyy aikaisempaan koulutukseeni konservaattorina sekä työkokemukseeni museoalalla. Osa haastattelemistani museoammattilaisista onkin minulle tuttuja aikaisempien työtehtävien kautta. Tutkimuksissa, erityisesti fenomenologista tutkimusotetta sisältävissä, on oleellista, että tutkija tuo esiin kaiken tiedon, joka helpottaa ymmärtämään tutkimusta ja sen lähtökohtia.²⁹⁹ Olenkin pyrkinyt tähän

²⁹⁶ Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7: verkkolähde.

²⁹⁷ Tuomi & Sarajärvi 2009, 140.

²⁹⁸ Tuomi & Sarajärvi 2009, 140.

²⁹⁹ Virtanen 2006, 198–199.

selittämällä käsitteiden kautta tutkimusaiheeseeni liittyviä ennakkokäsityksiäni. Tutkielmani toisessa ja kolmannessa pääluvussa olen tuonut myös esille ajatuksiini vaikuttavia tekijöitä museon historian sekä erilaisten tutkimusten ja teorioiden kautta ennen varsinaista tutkimusaineistoni käsittelyosuutta.

Tutkimuksen luotettavuus tulee esille myös siitä, miten tutkija kuvaa tutkimusaineiston hankinnan menetelmät, toteutuksen ja tutkimuksessa mukana olleet henkilöt.³⁰⁰ Olen esitellyt tässä tutkielmassa tutkimusaineiston hankinnan vaiheet. Olen kertonut, minkälaisin perustein ja rajauksin olen tutkimukseni toteuttanut. Olen myös kertonut, milloin ja miten olen hankkinut aineiston ja ketä olen haastatellut tutkimusaineiston keräämiseksi. Mielestäni tutkimusaineistoni on tarpeeksi kattava antamaan erilaisia näkökulmia tutkimastani aiheesta tässä pro gradu -tutkielmassa ja luomaan pohjan tuleville, laajemmille tutkimuksille. Olenkin tuonut esille, että vielä tämän tutkimuksen perusteella ei voida tehdä laajoja, tilastollisesti päteviä yleistyksiä Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksistä ja niihin liittyvistä tekijöistä.

Aineiston sisällön kuvaamisen lisäksi tutkijan tulee myös tuoda esille, miten aineisto on analysoitu.³⁰¹ Olen hyödyntänyt tutkielmassani Amedeo Giorgan menetelmää aineiston analysoinnissa, jonka olen kuvannut vaihe vaiheelta yhden esimerkin avulla.

Tutkielmassani olen pyrkinyt kuvaamaan ihmisten kokemuksia museosta sellaisina kuin ne haastatteluiden kautta saadussa aineistossa esiintyvät. Olen muodostanut jokaiselle tutkittavalle yksilökohtaisen merkitysverkoston, joiden kautta loin yleisen merkitysverkoston. Olen myös lisännyt muutamia suoria lainauksia, joiden avulla on mahdollisuus tarkastella näkökulmia tarkemmin ja syvällisemmin haastateltavien omin sanoin. Haasteellisinta onkin ollut pitää omat ennakkokäsitykset tutkimastani aiheesta tutkimuksen ulkopuolella. Erityisesti juuri fenomenologisissa tutkimuksissa on erityisen tärkeää, että tutkija pystyy pitämään omat ennakkokäsityksensä tutkimuksen ulkopuolella. Vaikka en puhtaasti fenomenologista tutkimusta ole tehnyt, olen kuitenkin hyödyntänyt menetelmää, jonka avulla voidaan tuoda esille ihmisten yksilöllisiä kokemuksia. Tutkimuksessani olen pyrkinyt objektiivisuuteen mutta olen tietoinen, että aikaisempi tieto ja kokemus museoista ovat saattaneet tiedostamattaankin

³⁰⁰ Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141.

³⁰¹ Tuomi & Sarajärvi 2009, 141.

vaikuttaa jossain määrin aineistojen tulkinnassa. Vaikka osa museoammattilaisista on ollut minulle tuttuja ennestään ennen tutkimuksen tekemistä, koen kuitenkin, että haastattelutilanteissa ja niistä muodostettujen aineistojen analysoinnissa on säilynyt tietynlainen asiantunteva, asiallinen ja objektiivisuuteen tähtäävä ote tutkimuksen toteuttamiseksi. Olen mielestäni Amedeo Giorgin menetelmää hyödyntäen tuonut esille, objektiivisuutta tavoitellen, mahdollisimman monipuolisesti eri näkökulmia museon merkityksistä. Museokentän tunteminen onkin antanut enemmän mahdollisuuksia ymmärtää museoammattilaisia paremmin, kun puhumme ainakin jossain samaa kieltä. Vaikeampaa onkin ollut tulkita museokävijöiden antamia näkökulmia, jotka olen saattanut ymmärtää toisin kuin museokävijät ovat tarkoittaneet. On myös huomioitava, että tulkinta voi aina muuttua, kun aineistoon palaa kerta toisensa jälkeen uudestaan, joten koskaan ei saavuta lopullista, ainutta ja oikeaa tulkintaa.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää myös tarkastella varsinaista raportointi. Tutkijan tulee raportissaan pohtia tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Raportin tulee olla selkeästi jäsenneilty ja mahdollisimman yksityiskohtainen.³⁰² Tavoitteenani on ollut muodostaa pro gradu -tutkielmastani johdonmukaisesti etenevä kokonaisuus, jotta lukijalla olisi mahdollisuus helposti päästä sisälle tutkimusaiheeseen. Tutkielmani alussa olen aiheen sisäistämisen helpottamiseksi johdanto-osuuden lisäksi kertonut yleisesti museoiden historiasta sekä mahdollisesti museoiden merkityksiin vaikuttavista tekijöistä esimerkiksi aihetta käsittelevän kirjallisuuden ja tutkimusten antamien näkökulmien kautta. Varsinaisessa tutkimusaineistoa käsittelevässä pääluvussa olen käsitellyt aineistoani yhdessä muiden aiheeseen liittyvien ajatusten ja tutkimuksien kautta, mikä on syventänyt toisen ja kolmannen pääluvun aiheita. Olen pyrkinyt mahdollisimman tarkasti myös kuvaamaan tutkimustani, jotta tutkimuksen tuloksia on mahdollisuus arvioida. Olen myös liitteisiin liittännyt visuaaliset esitykset tutkimukseni tuloksista, jotta yhdellä silmäyksellä voi hahmottaa tutkimuksessa ilmi tulleet keskeiset sisällöt.

³⁰² Tuomi & Sarajärvi 2009, 141.

5.3 Museo – moninaisten merkitysten nykyhetki ja tulevaisuus

Torontoon rakennutettiin 1960-luvulla Ontarion tiedekeskus, joka suunniteltiin museaalisista näkökulmista ja työllistettiin eri museoaloille erikoistuneilla henkilöillä. Museomainen ilmapiiri koettiin kuitenkin toimimattomaksi, jonka seurauksena luotiin uusia ideoita ja ratkaisuja muun muassa opetuslaitoksen kanssa. Kun keskus avattiin yleisölle, jaettiin kaikille kävijöille esite, jossa pyydettiin listaamaan ajatuksia julkisista tiloista – esimerkiksi museoista. Esitteessä oli esimerkkivaihtoehtoina: *Älä koske. Älä innostu. Älä valokuvaa. Älä naura ääneen.* Kun esitteeseen oli kirjattu ylös mieleen tulleet asiat, lista tuli repiä ja heittää pois. Vaikka tiedekeskus alun perin suunniteltiinkin museoksi, siitä tulikin jotakin aivan muuta.³⁰³ Museoista voidaankin muodostaa hyvin erilaisia mielikuvia, jotka myös saattavat jäädä elämään, vaikka museon toimintaa olisikin kehitetty ihmislähtöisempään suuntaan. Tutkimukseeni osallistuneiden museokävijöiden ja museoalan ammattilaisten tuomien ajatusten kautta on tullut selkeästi esille, että museo ja sen merkitykset ovat moninaiset ja ajassa muuttuvat. Museoalan ammattilaisten mukaan ihmisillä on nykypäivänäkin mielikuvia museoista pölyttyneinä ja menneeseen aikaan unohtuneina paikkoina, jotka eivät pysy mukana muuttuvassa maailmassa. Todellisuudessa museot ovat kuitenkin ottaneet jo isoja harppauksia tehdäkseen museoista merkityksellisiä ja yhteiskunnallisesti vaikuttavia.

Museoammattilaisten mukaan, ajan tuomista muutoksista huolimatta, museon keskeiset merkitykset kulttuuriperinnön säilyttäjänä ja tiedon välittäjänä ovat säilyneet, vaikka yhteiskunnalliset muutokset ovatkin tuoneet uusia vivahteita ihmisten ajatuksiin. Tutkimukseeni osallistuneille museokävijöille museo on edellä mainituiden lisäksi merkittävä erityisesti sen mahdollistamasta yhteydestä ihmisyyteen eri aikoina. Museokävijät kokevat myös museon opettavan ja kasvattavan merkityksen tärkeäksi. Museoilla onkin mahdollisuus tukea ihmisten elämän mittaista oppimista. Tutkimukseeni osallistuneet museoammattilaiset toivat haastatteluissa esille, että museoiden eri merkityksiin vaikuttavat erityisesti museon ulkopuoliset mutta myös sisäiset ajatukset. Resursseilla on myös vaikutusta kykyyn toteuttaa museotyötä, mikä voi välillisesti vaikuttaa myös merkityksiin. Museoammattilaiset toivovatkin, että

³⁰³ Cameron 2012, 48–49.

tulevaisuudessa kulttuurihistorialliset museot koetaan merkityksellisinä, joita halutaan myös taloudellisesti yhä tukea. Toisaalta museoalan ammattilaiset toivat esille, että museoiden tulee tulevaisuudessa myös kehittää keinoja hankkia resursseja – ulkoisten ja sisäisten tavoitteiden ja toiveiden toteuttamiseksi.

Tutkimukseeni osallistuneet museokävijät käyvät museoissa esimerkiksi kiinnostuksesta näyttelyitä kohtaan tai viettääkseen yleisesti vapaa-aikaa jonkun kanssa. Museoissa käymistä voi kuitenkin estää tai vähentää, jos museot eivät tarjoa kiinnostavia aiheita. Saavutettavuus voi asettaa myös omat haasteensa museokäynnille. Museokävijöiden mukaan ilmainen sisäänpääsy museoihin alentaisi kynnystä käydä museoissa. Uskon, että ilmainen sisäänpääsy museoihin voisi synnyttää Suomessa museossa käynnin kulttuurin, jonka myötä museossa käynti ei olisi vain juhlaa vaan osa myös jokapäiväistä arkea ja ajanvietettä. Nykypäivän ihmiset ovat hyvin tietoisia ajan rajallisuudesta, joten museot kilpailevat monen muun tekijän kanssa ihmisten vapaa-ajasta – museoiden tulisi lisätä näkyvyyttään. Monet tutkimukseeni osallistuneista museokävijöistä olivat kuitenkin tyytyväisiä nykypäivän museoihin, jossa voi rauhoittua ja tutustua menneisiin aikoihin. He toivoivatkin, että museot säilyvät nykyisellään tulevaisuudessakin. Museokävijöiden toiveissa kuitenkin tuli selkeästi esille halu myös muuttaa museota lisää elämyksiä ja kokemuksia tarjoavampaan suuntaan, mitä ei kuitenkaan tulisi tehdä museon perusmerkitysten kustannuksella.

Suomen Museoliiton tutkimusten mukaan museot saavat pääosin myönteistä palautetta. Palvelut sekä museoammattilaisten toiminta on palautteen mukaan laadukasta. Suomen museoliiton tutkimusten mukaan museoiden haasteina ovat museoiden saavutettavuus sekä markkinointi. Yksittäiseksi kehittämiskohteeksi Suomen museoliitto mainitsee museoiden näyttelytiloissa näkyvän *Ei saa koskea* -tiedottamisen vähentämisen tuomalla paremminkin kehotuksia viihtymiseen eri aistien avulla.³⁰⁴

³⁰⁴ Taivassalo & Levä 2012: verkkodokumentti.

Museoviraston ja Turun kauppakorkeakoulun Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen toteuttaman *Tulevaisuuden museossa* -projektin kautta määriteltiin neljä museoskenaariota koskien tulevaisuutta, joita ovat:

1. *Me marssimme vanhaan tahtiin*

Muuttumattoman kasvun skenaariossa museon toiminta jatkuu tulevaisuudessakin ilman suuria muutoksia.

2. *Tummuvat varjot – kun hämärtää*

Katastrofiskenaariossa museotoimintaan vaikuttaa suuri, negatiivinen yhteiskunnan hyvinvoinnin perustan murentanut tapahtuma.

3. *Metsänpoika tahdon olla – maailma unholaan jääköön*

Paluu menneeseen -skenaariossa tulevaisuus toteutuu kuten aikaisempi mennyt hyvä aika.

4. *Reippaahasti lietsomaan – rautaa tässä taotaan*

Muutos-skenaariossa museotoiminnassa otetaan huomioon tietoyhteiskunnan tuomat haasteet ja mukaudutaan niiden mukaan.³⁰⁵

Tulevaisuuden museossa -projektissa määriteltiin myös tulevaisuusmallin perustaksi kaksi ydinvisiota, joista ensimmäisessä keskitytään museon toimintaan kokoelmia säilyttävänä ja esittävänä kokonaisuutena, mikä kuvaa museota toimintojen kautta sisältäpäin. Toisessa visiossa museon ensisijainen tehtävä on auttaa ihmistä toimimaan yhteiskunnassa ja ymmärtämään identiteettien moninaisuutta, jolloin museon toiminta on ulospäin suuntautunutta. Visiot ovat toisiaan täydentäviä ajatuksia tulevaisuuden museosta. Toiveena onkin luoda helposti saavutettava ja tasa-arvoinen kaikkien museo, joka osallistuu ja vaikuttaa yhteiskunnallisesti.³⁰⁶

Tutkimukseeni osallistuneet museoammattilaiset toivat erityisesti esille sen, että museoita, niiden rakenteita ja toimintoja tulee muokata, jotta museo voi toteuttaa museon keskeisiä tehtäviä ottaen myös huomioon yhteisöjen tarpeet. Museon jokaisen eri osa-alueen tulee kohdata ja yhdessä toteuttaa museon sisäisten ja ulkoisten lähtökohtien kautta luotuja tavoitteita. Museoammattilaiset toivat mielipiteissään esille, että muutosta tulee tapahtua myös esimerkiksi saavutettavuudessa sekä osallistumisessa ja osallistamisessa. Museon tulee näkyä ja olla osa yhteisöjään eikä vain rakennus, joka

³⁰⁵ Huopainen 2000, 28–29.

³⁰⁶ Huopainen 2000, 29–31.

säilöö sisäänsä valtavat määrät tietoa. Museoammattilaiset toivoivat, että kokoelmatyö kehittyy kestäväen kehityksen suuntaan, sillä tilaa ei ole rajattomasti kaiken kulttuurin säilyttämiseen – valintoja on tehtävä. Museot voivat tulevaisuudessa myös ottaa entistä enemmän kantaa asioihin ja olla mukana esimerkiksi yhteisöllisyyden tukemisessa. Erityisenä haasteena onkin todistaa, että museot ovat merkityksellisiä ja kokemuksen arvoisia. Suomen museoliiton pääsihteeri Kimmo Levän mukaan, Museotilastoa 2014 tulkiten, museoiden kokoelmatyö vähenee ja näyttelytoiminnan merkitys kasvaa. Haasteena kuitenkin on, että näyttelytoimintaan käytetään valtavasti resursseja mutta näyttelyt eivät kuitenkaan tuota samassa mittakaavassa. Maksavien kävijöiden määrä on vähentynyt viime vuosina ja vastaavasti ilmaiskävijöiden määrä on kasvanut. Museoiden jatkuvalle kamppailulle riittämättömien resurssien kanssa ei näy loppua.³⁰⁷

Wim Pijbes Rijks-museosta Amsterdamista luennoi museoiden tulevaisuudennäkymistä Ateneumin taidemuseossa lokakuussa 2014. Wim Pijbes aloitti luento-osuuden kertomalla museonsa muutoksista ja ajatuksista, joilla päästään lähemmäksi yleisöä. Avainsanaksi muodostui heti avoimuus. Rijks-museosta on tehty helpommin lähestyttävä avoin tila, jossa voi viettää aikaa ja viihtyä. Museo ei ole vain kokoelmia vaan paljon muutakin. Pijbes totesikin: ”Not just collection, connection.” Museon kokoelmat on avattu kaikelle yleisölle myös virtuaalisesti. Kokoelmien laadukkaita kuvia on mahdollisuus käyttää ilmaiseksi kirjautumalla museon verkkosivuille. Rijks-museon verkkosivuilla kannustetaan kuvien käyttöä kaikenlaisen luovaan toimintaan. Toiseksi avainsanaksi muodostui siis visuaalisuus, jossa Pijbes näkee museoiden tulevaisuuden. Rijks-museon näyttelyissä ja verkkosivuilla onkin panostettu visuaalisuuteen tekstiosuuden jäädessä taka-alalle. Kuitenkaan museokävijöitä, jotka haluavat ahmia kaiken mahdollisen tiedon, ei ole unohdettu, vaan tietoa saa, jos sitä haluaa. Tieto on jaettu eräänlaisiin kerroksiin, joista jokainen voi ottaa omansa. Wim Pijbes totesi, että nyky maailma on muuttunut niin virtuaaliseksi, että tulevaisuudessa moni asia tulee olemaan julkista ja kaikkien käytössä. Kun jotakin kerran laittaa internetiin, se jokin alkaa elämään omaa elämäänsä eikä sen käyttöä pysty enää rajoittamaan. Hän painotti kuitenkin, että vaikka kaikkea olisi saatavalla virtuaalisesti, mikään ei korvaa aitoutta. Hän uskoo, että tulevaisuudessakin ihmiset haluavat nähdä

³⁰⁷ Levä 2015: verkkodokumentti.

aidon Rembrandtin maalauksen tai käydä vaikka konsertissa kuuntelemassa lempiartistiaan, vaikka saisi kaiken musiikin ilmaiseksi verkosta.³⁰⁸

Kanadalainen museologi Duncan Cameron (1930–2006) vertasi sosiaalisten toimintojen näkökulmasta museota koulun sijasta kirkkoon. Niin kirkko kuin museokin tarjoavat mahdollisuuksia vahvistaa uskoaan johonkin. Molemmissa käyminen on myös intiimi ja yksityinen kokemus, joka kuitenkin jaetaan samalla muidenkin ihmisten kanssa. Museoita on pidetty myös ehdottoman totuuden lähteinä – jos jotakin esitetään museossa, se on totta. Museoiden ei tule olla kuitenkaan palvonnan kohteina olevia tempeleitä vaan foorumeita, jossa museon rooli on kertoa, keitä olemme, ja miten päädyimme tänne ja jossa jokaisella on mahdollista osallistua keskusteluun.³⁰⁹ Ennen museot keskustelivat kokoelmiensa kautta, nyt keskustelut käydään eri medioissa. Uusien tuulien mukana pysymiseen vaaditaan innovatiivisuutta, avoimuutta ja valmiutta jatkuvasti haastaa itseään johonkin uuteen.

Theodore Low (1915–1987) esitti jo vuonna 1942, että museoilla on mahdollisuuksia vaikuttaa ihmisten elämään ja mahdollisuus saada ihmiset ymmärtämään yksilön merkitys yhteisössä. Museot voivat auttaa ihmisiä myös pysymään terveinä ja suhtautumaan asioihin myönteisen ajattelun kautta. Museot eivät kuitenkaan ole vielä käyttäneet hyödyksi kaikkia niitä mahdollisuuksia, jotka ovat heidän käsissään.³¹⁰ Gail Andersonin mukaan kokonaisvaltaista muutosta aatteissa ja käytännöissä tarvitaan, jotta museot pysyvät mukana 2000-luvun muuttuvassa maailmassa. Museot tulee nähdä osana niitä toimijoita, jotka ovat mukana luomassa merkityksellistä muutosta nykyhetkeä ja tulevaisuutta varten. Museoiden perinteinen, yksisuuntainen tiedon välitys tulee muuttua keskinäiseksi ja tasavertaiseksi vuorovaikutukseksi museoiden ja yhteisöjen välille.³¹¹

Oman tutkimukseni ja monien muiden tutkimuksien kautta voidaan päätellä, että museo on merkityksellinen juuri ainutlaatuisena kulttuuriperinnön säilyttäjänä ja esittäjänä sekä yhteytenä menneisyyden juuriin. Ihminen kaipaa myös kokemuksia ja elämyksiä,

³⁰⁸ Pijbes 2014: luento.

³⁰⁹ Cameron 2012, 53, 59.

³¹⁰ Low 2012, 34.

³¹¹ Anderson 2012, 8.

joiden mahdollistajana museollakin on oma roolinsa eri kulttuuripalveluiden tarjoajien keskuudessa. Tässä yhteydessä on hyvä ottaa jälleen esille myös henkilöt, jotka museoissa eivät käy. Monissa tutkimuksissa on pohdittu syitä, miksi ihmiset eivät käy museoissa. Kuten olen tutkielmani kautta tuonut esille, että käymättömyyteen voi vaikuttaa esimerkiksi yleinen kiinnostuksen puute museon aiheisiin tai saavutettavuuden sekä ajan rajallisuuden asettamat haasteet, joihin museot voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa. Kaikkia ei kuitenkaan välttämättä koskaan saa käymään museoissa. Kaikkien tarpeita ei voi tyydyttää samalla tavalla. Onko mahdollista ajatella, että osa ihmisistä esimerkiksi luo tietoisuutta itsestään ja ympäröivästä maailmasta ilman museoiden vaikutusta käyttäen toisenlaisia keinoja – toisenlaisissa ympäristöissä ja yhteisöissä? Aikaisemmin tutkielmassani mainitusta Kenneth Hudsonin ajatuksesta ”suuresta museosta” voisi löytyä vastaus tähän kysymykseen. Itsensä voikin löytää jostakin aivan muualta, johon kätkeytyy paljon tietoa menneestä, johon juurtua, kunhan vain osaamme lukea näkemäämme ja tuntemaamme tietoa. Mielenkiintoisena tutkimusaiheena voisi tarkastella, miten ja missä museoissa käymättömät luovat omaa identiteettiään, sidoksia yhteisöönsä ja menneisyyden juuriin.

Pro gradu -tutkielmani kautta olen avartanut omaa näkemystäni museoiden moninaisista merkityksistä. Tutkielmani muodostaman perustan kautta on mahdollista toteuttaa varsinaiset, laajemmat tutkimukset ihmisten antamista merkityksiä Suomen kulttuurihistoriallisia museoita kohtaan, minkä avulla saataisiin vahvistusta museon moninaisille merkityksille, joita tulevien tutkimusten kautta saattaisi löytyä lisääkin. Tilastollisesti kattavien tulosten saamiseksi, realistisilla resursseilla, tulisikin museokävijöiden osalta lomakehaastattelututkimus toteuttaa perinteisin keinoin. Vastausvaihtoehdoissa voi hyödyntää tässä esiselvityksessä esiin tulleita teemoja. Lomakehaastatteluista saatuja tuloksia voisi täydentää esimerkiksi juuri teemahaastattelemalla osaa museokävijöistä, mikä mahdollistaisi moninaisten merkitysten syvällisemmän tarkastelun. Mielestäni tutkimuksille muodostuu lisää syvyyttä, kun ihmisille antaa mahdollisuuden myös vapaasti, omin sanoin kertoa kokemuksiaan. Museoammattilaisten teemahaastattelut toimivat erittäin hyvin ja niitä voisi toteuttaa lisääkin. Tutkielmassani hyödyntämä Amedeo Giorgan menetelmä soveltui erinomaisesti teemahaastatteluaineiston analysointiin. Perinteisen lomakehaastatteluaineiston analysoinnissa menetelmä ei ole käyttökelpoinen mutta

menetelmä toimi hyvin kuitenkin toteuttamassani lomakehaastattelussa, jossa museokävijöille esitetyt kysymykset olivat kaikki avoimia. Museoammattilaistenkin kohdalla voisi toteuttaa teemahaastattelujen lisäksi lomakehaastattelututkimuksen esimerkiksi verkossa, jolloin olisi mahdollista laajemminkin kartoittaa museoammattilaisten näkökulmia tutkittavaan aiheeseen. Tiedostan kuitenkin, että tehtävä on haasteellinen ja loputon, joten Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkitysten kartoittamisessa on otettava vain yksi askel kerrallaan kulkien yhdessä ajan tuomien muutosten kanssa pitäen yllä keskustelua museoiden merkittävydestä.

Loppuun voidaan todeta, että museo on ”ihminen”. Olemme luoneet museon kuvastamaan itseämme menneessä ja nykyhetkessä. Minäkuvamme ei ole kuitenkaan pysyvä vaan se muuttuu jatkuvasti ajan mukana. Yksin ja yhdessä muokkaamme näkemyksiämme ja luomme arvoja, joiden kautta eri asiat saavat merkityksensä. Toivon ja uskon, että museomme ovat avoimia ja helposti lähestyttäviä sekä valmiina keskusteluille ja ajatusten ravistelulle, rauhoittumiselle, viihtymiselle, tiedon nälälle ja aikamatkalle menneen, nykyisyyden ja tulevan välillä. Uskon myös, että museot voivat oman toimintansa kautta lisätä hyvinvointia ja olla mukana tukemassa tasa-arvoisemman ja suvaitsevamman tulevaisuuden rakentamisessa. Emme voi kuitenkaan asettaa vastuuta yksin museoille vaan meidän tulee kaikkien olla mukana tukemassa museoiden tulevaisuutta, mihin museot antavat mahdollisuuden osallistumalla ja osallistamalla – ottamalla toiminnassaan huomioon yhteisöjensä tarpeet.

TUTKIMUSAINEISTO

MAH 2015: Teemahaastattelut: Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksiä Suomen kansallismuseossa ja Helsingin kaupunginmuseossa museoalan ammattilaisten näkökulmista 2015. Teemahaastattelut tammikuussa ja helmikuussa 2015. Jenni Einolan kotiarkisto, Helsinki. Haastatteluaineisto tarkemmin:

- MAH1: Museomestari Virpi Akolahti, 22.1.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MAH2: Tutkija Pirkko Madetoja, 27.1.2015, Helsingin kaupunginmuseo (Sofiankatu 4), Helsinki
- MAH3: Vastaava museolehtori Hanna Forssell, 29.1.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MAH4: Museomestari Ville Heinonen, 3.2.2015, Helsingin kaupunginmuseon kokoelmakeskus, Vantaa
- MAH5: Yli-intendentti Jouni Kuurne, 5.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MAH6: Markkinointipäällikkö Mikael Neuvonen, 6.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MAH7: Konservattori Sanna Niemi-Pynttari, 9.2.2015, Helsingin kaupunginmuseon kokoelmakeskus, Helsinki
- MAH8: Markkinointi- ja viestintäsuunnittelija Tove Vesterbacka, Helsingin kaupunginmuseo (Sofiankatu 4), Helsinki
- MAH9: Museolehtori Anna Finnilä, 12.2.2015, Helsingin kaupunginmuseo (Sofiankatu 4), Helsinki
- MAH10: Konservattori Jukkapekka Etäsalo, 12.2.2015, Suomen kansallismuseon konservointilaitos, Helsinki

MKH 2015: Lomakehaastattelut: Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkityksiä Suomen kansallismuseossa ja Helsingin kaupunginmuseossa museokävijöiden näkökulmista. 2015: Lomakehaastattelut helmikuussa 2015. Jenni Einolan kotiarkisto, Helsinki. Lomahaastattelut tarkemmin:

- MKH1: nainen, 29 vuotta, Helsinki, 5.2.2015, Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki
- MKH2: mies, 50 vuotta, Italia, 5.2.2015, Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki
- MKH3: nainen, 54 vuotta, Helsinki, 5.2.2015, Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki
- MKH4: mies, 65 vuotta, Bulgaria, 5.2.2015, Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki
- MKH5: mies, 66 vuotta, Helsinki, 5.2.2015, Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki
- MKH6: mies, 66 vuotta, Helsinki, 5.2.2015, Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki
- MKH7: nainen, 41 vuotta, Vantaa, 5.2.2015, Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki

- MKH8: nainen, 52 vuotta, Helsinki, 5.2.2015, Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki
- MKH9: nainen, 34 vuotta, Helsinki, 5.2.2015, Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki
- MKH10: nainen, 72 vuotta, Helsinki, 5.2.2015, Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki
- MKH11: nainen, 27 vuotta, Helsinki, 5.2.2015, Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki
- MKH12: nainen, 51 vuotta, Helsinki, 5.2.2015, Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki
- MKH13: mies, 39 vuotta, Helsinki, 6.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MKH14: nainen, 73 vuotta, Nurmijärvi, 6.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MKH15: nainen, 22 vuotta, Kajaani, 6.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MKH16: nainen, 21 vuotta, Ranska, 6.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MKH17: nainen, 61 vuotta, Tampere, 6.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MKH18: mies, 23 vuotta, Helsinki, 6.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MKH19: nainen, 67 vuotta, Helsinki, 6.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MKH20: nainen, 31 vuotta, Helsinki, 6.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MKH21: nainen, 56 vuotta, USA, 6.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MKH22: nainen, 48 vuotta, Kotka, 6.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MKH23: nainen, 11 vuotta, Leppävirta, 6.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki
- MKH24: mies, 33 vuotta, Helsinki, 6.2.2015, Suomen kansallismuseo, Helsinki

LÄHTEET

Painamattomat lähteet sekä suulliset ja kirjalliset tiedonannot

Anttila, Elina 2015: Pohdintaa museoiden tulevaisuuden näkymistä. Suomen kansallismuseon ylijohtaja. TAKO-seminaari, Kokoelmatyö ja tallennustyönjako, 20.1.2015 Suomen kansallismuseossa.

Ekola, Heikki 2014: Kulttuurin saavutettavuus ja moninaisuus -seminaari. Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry:n kuvailutulkkaus konsultti. Opetus- ja kulttuuriministeriö järjestämä seminaari 19.11.2014 Helsingin Finlandia-talolla.

Lehto-Vahtera, Johanna 2015: Taidemuseot ja kulttuurihistorialliset museot. Aboa Vetus & Ars Novan museonjohtaja. TAKO-seminaari, Kokoelmatyö ja tallennustyönjako, 21.1.2015 Suomen kansallismuseossa.

Levä, Kimmo 2012: Museoiden uudet ansaintalogiikat. Suomen museoliiton pääsihteeri. Luento 11.10.2012 Jyväskylän yliopistossa.

Levä, Kimmo 2015: Kokoelmatyön merkitys museon toiminnassa. Suomen museoliiton pääsihteeri. TAKO-seminaari, Kokoelmatyö ja tallennustyönjako, 20.1.2015 Suomen kansallismuseossa.

Kulttuurien saavutettavuus ja moninaisuus 2014: Opetus- ja kulttuuriministeriö järjestämä seminaari 19.11.2014 Helsingin Finlandia-talolla.

Kulttuuriperintö ja talous – kuka hyötyy, kuka maksaa? 2014: paneelikeskustelutilaisuus. Museoviraston ja Helsingin Sanomien järjestämä poliittikopaneeli 5.11.2014 Helsingin Sanomatalossa.

Pijbes, Wim 2014: Reinventing the museum -seminaari. Rijks-museon johtaja. Allan & Bo Hjeltin taidesäätio toteuttama luento 21.10.2014 Ateneumin taidemuseossa.

Teräs, Ulla 2015: Uusi kaupunginmuseo. Uuden kaupunginmuseon suunnittelun hankepäällikkö. Helsingin kaupunginmuseo. Sähköposti 21.4.2015.

Wallinheimo-Heimonen, Jenni-Juulia 2014: Kulttuurin saavutettavuus ja moninaisuus -seminaari. Tekstiili- ja käsitetaiteilija. Opetus- ja kulttuuriministeriö järjestämä seminaari 19.11.2014 Helsingin Finlandia-talolla.

Vilkuna, Janne 2012: Johdanto museologiaan. Jyväskylän yliopiston museologian professori. Museologian luento 25.10.2012 Jyväskylän yliopistossa.

Vilkuna, Janne 2015: Mitä yhdessä, mitä yksin? – Objektibulimian ja museoarvon äärellä. Jyväskylän yliopiston museologian professori. TAKO-seminaari, Kokoelmatyö ja tallennustyönjako, 21.1.2015 Suomen kansallismuseossa.

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Aaltola, Juhani 1992: Merkityksen käsite ihmistutkimuksen ja kasvatuksen perusteiden analyysin lähtökohtana. Chydenius-Instituutin tutkimuksia 3/1992. Kokkola: Jyväskylän yliopisto.

Alasuutari, Pertti 1994: Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Anderson, Gail (toim.) 2012: A Framework. Reinventing the museum. Teoksessa: Anderson, Gail (toim.) 2012: Reinventing the museum: the Evolving Conversation on the Paradigm Shift. Second Edition. Lanham, Maryland: AltaMira Press.

Antikainen, Ari. & Rinne, Risto & Koski, Leena 2006: Kasvatussosiologia. Helsinki: WSOY.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas 2005: Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Suomentanut Vesa Raiskila. 4. painos. Helsinki: Gaudeamus. Englanninkielinen alkuteos 1966: The Social Construction of Reality.

Cameron, Duncan F. 2012: The Museum, a Temple or the Forum. Teoksessa: Anderson, Gail (toim.) 2012: Reinventing the museum: the Evolving Conversation on the Paradigm Shift. Second Edition. Lanham, Maryland: AltaMira Press. Julkaistu aiemmin: 1971: Curator: The Museum Journal.

Christidou, Dimitri (toim.) 2014: Implementing Heritage Learning Outcomes. Fornvårdaren 37. Östersund: Jamtli Förlag.

Dana, John Cotton 2012: The Gloom of the Museums. Teoksessa: Anderson, Gail (toim.) 2012: Reinventing the museum: the Evolving Conversation on the Paradigm Shift. Second Edition. Lanham, Maryland: AltaMira Press. Julkaistu aiemmin: 1917: The New Museum Series.

Durkheim, Émile 1980: Uskontoelämän alkeismuodot. Australialainen toteemijärjestelmä. Suomentanut Seppo Randell. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Ranskankielinen alkuteos 1912: Les formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie.

Durkheim, Émile 1985: Itsemurha. Sosiologinen tutkimus. Suomentanut Seppo Randell. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Ranskankielinen alkuteos 1897: Le Suicide, étude de sociologie.

Eskola, Jari & Saarela-Kinnunen, Maria 2001: Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2001: Ikkunoita tutkimusmetodeihin, I. Valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Eskola Jari & Vastamäki, Jaana 2001: Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2001: Ikkunoita tutkimusmetodeihin, I. Valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Falk, John 2012: The Museum Visitor Experience. Who Visits, Why and to What Effect? Teoksessa: Anderson, Gail (toim.) 2012: Reinventing the museum: the Evolving Conversation on the Paradigm Shift. Second Edition. Lanham, Maryland: AltaMira Press.

Hatakka, Mari 2010: Museo muistojen paikkana. Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hein, S. Hilde 2000: The Museum in Transition. A Philosophical Perspective. Washington: Smithsonian Books.

Heinonen, Jouko & Lahti, Markku 1988: Museologian perusteet. Suomen museoliiton julkaisuja 34. Helsinki: Suomen museoliitto.

Heinonen, Jouko 2010: Kotiseutumuseoiden ja muiden paikallismuseoiden synty. Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Helsingin kaupunginmuseo 1986: Helsingin kaupunginmuseo 1911–1986. Helsinki: Helsingin kaupunginmuseo.

Huopainen, Raili 2000: Tulevaisuuden museossa. Teoksessa: Vilkuna, Janne (toim.) 2000: Näkökulmia museoihin ja museologiaan. Ethnos-toimite.

Hyyppä, Markku T. 2013: Kulttuuri pidentää ikää. PerSona. Helsinki: Duodecim.

Hänninen, Kirsi 2000: Minkälainen on monipuolinen museokäynti? Teoksessa: Vilkuna, Janne (toim.) 2000: Näkökulmia museoihin ja museologiaan. Ethnos-toimite 10.

Härö, Mikko 2010: Maan museotoimen kivijalka eli Museoviraston ja Suomen kansallismuseon historiaa. Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kinanen, Pauliina 2010: Suomen museoliitto museokentän rakentajana. Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kostet, Juhani 2000: Mikä museo? Muutamia ajatuksia museo-käsitteen sisällöstä ja sen ongelmista. Teoksessa: Vilkuna, Janne (toim.) 2000: Näkökulmia museoihin ja museologiaan. Ethnos-toimite.

Kostet, Juhani 2010a: Onko suomalaisella museolla aatteellista perustaa? Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kostet, Juhani 2010b: Suomalaisten museoiden kokoelmat 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Laakkonen, Annimari & Liukkonen, Eija & Lonardi, Pia & Niemelä, Anu (toim.) 2013: Museotilasto 2013. Helsinki: Museovirasto.

Lehtonen, Jaakko 2000: Museo myytävänä. Lähtökohtia ja strategioita museopalveluiden markkinointiin. Teoksessa: Vilkuna, Janne (toim.) 2000: Näkökulmia museoihin ja museologiaan. Ethnos-toimite.

Leimu, Tuula 1984: Valtakunnallinen museoiden kävijätutkimus. Suomen museoliiton julkaisuja 29. Helsinki: Suomen museoliitto.

Linko, Maaria 1994: Kenen museo? Museoideologia ja museoiden merkitys kävijöille. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 41. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Teoksessa: Linko, Maaria 1998: Aitojen elämysten kaipuu. Yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta.

Low, Theodore 2012: What Is a Museum? Teoksessa: Anderson, Gail (toim.) 2012: Reinventing the museum: the Evolving Conversation on the Paradigm Shift. Second Edition. Lanham, Maryland: AltaMira Press. Julkaistu aiemmin: 1942: The Museum as a Social Instrument. Metropolitan Museum of Art, the American Association of Museums.

Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006: Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014: Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:15. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.

Pearce, Susan 1998: Museums, objects and collections: a cultural study. London & New York: Leicester University Press. Julkaistu aiemmin vuonna 1992.

- Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010a: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina 2010b: Matkalla Suomen museohistoriaan. Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pettersson, Susanna 2010: Taiteen ja taideteollisuuden kokoelmista museoksi. Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Piekkola, Hannu & Suojanen, Otto & Vainio, Arttu 2013: Museoiden taloudellinen vaikuttavuus. Levón-instituutin julkaisuja 139. Vaasa: Vaasan yliopisto, Levón-instituuti.
- Pine, Joseph B. II & Gilmore, James H. 2012: The Experience Economy. Teoksessa: Anderson, Gail (toim.) 2012: Reinventing the museum: the Evolving Conversation on the Paradigm Shift. Second Edition. Lanham, Maryland: AltaMira Press. Julkaistu aiemmin: 1999: Museum News, March / April 1999.
- Pohjola, Juha 2003: Ilme. Visuaalisen identiteetin johtaminen. Helsinki: Inforviestintä Oy.
- Pylkkänen, Riitta 1975: Kulttuurihistoriallisten museoiden tehtävistä. Teoksessa: Nissinen, Arja & Rissanen, Kaarina 1975: Muuttuva museo. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.
- Rand, Jydy 2012: The Visitors' Bill of Rights. A List of Important Human Needs, Seen From the Visitors' Point of View. Teoksessa: Anderson, Gail (toim.) 2012: Reinventing the museum: the Evolving Conversation on the Paradigm Shift. Second Edition. Lanham, Maryland: AltaMira Press. Julkaistu aiemmin: 2000: Curator: The Museum Journal. Vol. 44, No. 1.
- Rauhala, Lauri 1993: Henkinen ihmisessä. 2. painos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, Lauri 2009: Henkinen ihminen. Sisältää korjatut laitokset teoksista: Henkinen ihmisessä & Ihmisen ainutlaatuisuus. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Rönkkö, Marja-Liisa 2010: Museorakennukset ja näyttämisen taide. Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saresto, Sari 1992: Museot kävijän silmin. Valtakunnallinen museoiden kävijätutkimus. Suomen museoliiton julkaisuja 38. Helsinki: Suomen museoliitto.

Svensson, Elisabet & Oderstedt, Ingemar & Landberg, Anna, 2003: Museo kaikille: pohjoismainen esteettömyys- ja saavutettavuusopas. Suomennos GeEdu, toimitus Salovaara, Sari. Helsinki: Valtion taidemuseo, taidemuseoalan kehittämissyksikkö KEHYS. Alkuteos: Museer för alla i Norden: om tillgänglighet för människor med funktionshinder, 2000.

Taivassalo, Eeva-Liisa 2003: Museokävijä. Valtakunnallinen museoiden kävijätutkimus 2003. Suomen museoliiton julkaisuja 53. Helsinki: Suomen museoliitto.

Terhivuo, Juhani 2010: Luonnontieteellisen museoalan syntyvaiheet ja kehitys erillisistä kokoelmista museotoimen sektoriksi. Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tylor, Edward Burnett 1920: Primitive culture: researches into the development of mythology, philosophy, religion, language, art, and custom. Vol. 1. 6. (ed.) London: John Murray. Ensijulkaisu vuonna 1871.

Vilkuna, Janne 1998: 75 vuotta museoiden hyväksi. Suomen museoliitto 1923–1998. Suomen museoliiton julkaisuja 45. Helsinki: Suomen museoliitto.

Vilkuna, Janne 2007a: Yhteinen kulttuuriperintömme. Teoksessa: Kinanen, Pauliina (toim.) 2007: Museologia tänään. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Helsinki: Suomen museoliitto.

Vilkuna, Janne 2007b: Museologian vaiheita. Teoksessa: Kinanen, Pauliina (toim.) 2007: Museologia tänään. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Helsinki: Suomen museoliitto.

Vilkuna, Janne 2010a: Suomen museoalan organisoituminen 1945–2009. Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vilkuna, Janne 2010b: Museologia ja Suomen museot. Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Virtanen, Juha 2006: Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa: Metsämuuronen, Jari (toim.) 2006: Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky.

Weill, Stephen E. 2012: From Being About Something to Being for Somebody. The Ongoing Transformation of the American Museum. Teoksessa: Anderson, Gail (toim.) 2012: Reinventing the museum: the Evolving Conversation on the Paradigm Shift. Second Edition. Lanham, Maryland: AltaMira Press. Julkaistu aiemmin: 1999: Daedalus, Vol. 128, No. 3, America's Museums. American Academy of Arts & Sciences.

Verkkolähteet

Arkistolaitos 2014: Arkistolaitoksen vaiheet. Arkistolaitoksen kotisivut. Saatavilla: http://www.arkisto.fi/fi/arkistolaitos/historia/#kansallisarkisto_vaiheet [viitattu 18.11.2014].

Exhibitionist 2011: Test Your Museum IQ. Exhibitionist, spring 2011. Saatavilla: http://name-aam.org/uploads/downloadables/EXH.spg_11/4%20EXH_spg11_Test%20your%20Museum%20IQ_Editor.pdf [viitattu 8.5.2015].

Falk, John & Dierking, Lynn 2013: Rethinking Museums from a Visitor's Perspective. The Interactive Museum Experience. Ing. Ruben Smit MA. Saatavilla: <http://www.slideshare.net/RubenSmit/museum-experience-as-defined-by-john-falk-lynn-dierking-2013> [viitattu 7.1.2015].

Frilander, Aino 2014: Brittiläinen museobrändääjä: Vaihtakaa Kiasman nimi, se kuulostaa naisten Viagralta. Lontoon huippumuseot brändänneen Damien Whitmoren mielestä helsinkiläismuseot tarvitsevat näkemystä ja kävijöitä. Helsingin Sanomat, 3.10.2014. Saatavilla: <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1412242026728> [viitattu 19.1.2015].

Helsingin kaupunginmuseo 2008: Toimintakertomus 2008. Helsinki: Helsingin kaupunginmuseo. Saatavilla: http://www.hel.fi/static/hkm/vuosikertomukset/vuosikertomus_2008.pdf [viitattu 8.5.2015].

Helsingin kaupunginmuseo 2013: Toimintakertomus 2013. Helsinki: Helsingin kaupunginmuseo. Saatavilla: http://www.hel.fi/static/hkm/vuosikertomukset/vuosikertomus_2013.pdf [viitattu 14.1.2015].

Helsingin kaupunginmuseo 2014a: Helsingin historia, Helsingin historian aikajana. Helsingin kaupunginmuseon kotisivut, päivitetty 21.10.2014. Saatavilla: <http://www.hel.fi/hki/Museo/fi/Helsingin+historia> [viitattu 14.1.2015].

Helsingin kaupunginmuseo 2014b: Tietoa museosta. Helsingin kaupunginmuseon kotisivut, päivitetty 30.4.2014. Saatavilla: <http://www.hel.fi/hki/Museo/fi/Tietoa+museosta> [viitattu 20.1.2015].

Helsingin kaupunginmuseo 2014c: Visio 2018. Helsingin kaupunginmuseon kotisivut, päivitetty 10.2.2014. Saatavilla: <http://www.hel.fi/hki/Museo/fi/Tietoa+museosta/Toiminta-ajatus> [viitattu 20.1.2015].

Helsingin kaupunginmuseo on Keski-Uudenmaan maakuntamuseo 2015: Maakuntamuseoesite. Saatavilla: <http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/b6f94c80417821d8b2e9f6fb5088ca3e/Maakuntamuseoesite.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=b6f94c80417821d8b2e9f6fb5088ca3e> [viitattu 20.1.2015].

Hudson, Kenneth 1993: The Great European Museum. Nordisk Museologi no.2. Saatavilla: <http://www.nordiskmuseologi.org/Gamle%20numre/nm%201993-2.pdf> [viitattu 9.1.2015].

Hyypä, Markku T. & Mäki, Juhani 2001: Why do Swedish-speaking Finns have longer active life? An area for social capital research. Helth Promotion International, Vol. 16, No. 1. Saatavilla: http://www.suomenteatterit.fi/wp-content/uploads/2013/06/Hyypa_Maki_2001.pdf [viitattu 14.4.2015].

ICOM - International Council of Museums 2014: ICOFOM – Museology, International Committee for Museology. ICOM-kotisivut. Saatavilla: <http://icom.museum/the-committees/international-committees/international-committee/international-committee-for-museology/> [viitattu 19.11.2014].

ICOM - International Council of Museums 2009: Development of the Museum Definition according to ICOM Statutes (2007-1946). ICOM-kotisivut, päivitetty 7.1.2009. Saatavilla: http://archives.icom.museum/hist_def_eng.html [viitattu 8.5.2015].

ICOM - Suomen komitea ry 2014: Museotyön eettiset säännöt. ICOM - Suomen komitea ry:n kotisivut. Saatavilla: <http://finland.icom.museum/etiikka.html> [viitattu 21.11.2014].

Joensuu, Elina & Viik-Kajander, Maarit 2011: Mikä museoissa on tärkeää? Suuren yleisön käsitykset tämän päivän museosta. Fountain Park Oy, 25.3.2011. Saatavilla: http://www.museoliitto.fi/doc/koulutusarkisto/Fountain_Park-raportti.pdf [viitattu 4.4.2015].

Kajaanin ammattikorkeakoulu 2014: Perusjoukko, otanta, otos ja näyte. Opinnäytetyöpakki. Kajaanin ammattikorkeakoulun kotisivut. Saatavilla: <http://193.167.122.14/Opari/ontTukiOtanta.aspx> [viitattu 22.10.2014].

Kallio, Kalle 2012: Valtakunnalliset erikoismuseot. Selvitys erikoismuseojärjestelmän tilasta ja tulevaisuudesta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:27. Saatavilla: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM27.pdf?lang=fi> [viitattu 17.11.2014].

Kallio, Kalle 2013: Museoväki 2013 -tutkimus kertoo museoiden olevan aiempaa parempia työpaikkoja. Suomen museoliiton kotisivut, päivitetty 25.9.2013. Museoväki 2013 -tutkimus ladattavissa sivustolta. Saatavilla: <http://www.museoliitto.fi/jasentiedotteet.php?aid=11259> [viitattu 14.4.2015].

Kulttuuria kaikille -palvelu 2015: Kulttuuripassin pilotointihanke. Kulttuuria kaikille - palvelun kotisivut, päivitetty 15.1.2015. Saatavilla: http://www.kulttuuriakaikille.fi/palveluita_tarjolla_tietoa_meista_hanke_kulttuuripassin_pilotointihanke [viitattu 19.1.2015].

Kulttuuriluotsi 2014: Taide tekee hyvää ja kulttuuri kuuluu kaikille! Kulttuuriluotsit-kotisivut. Saatavilla: <http://kulttuuriluotsit.fi/> [Viitattu 13.4.2015].

Levä, Kimmo 2015: Museotilasto 2014: museotoiminta entistä näyttelypainotteisempaa. Suomen museoliiton kotisivut, päivitetty 23.6.2015. Saatavilla: <http://www.museoliitto.fi/jasentiedotteet.php?aid=12020> [viitattu 26.6.2015].

van Mensch, Peter 1992: Towards a methodology of museology. PhD thesis, University of Zagreb. Eesti Muuseumide infokeskus –kotisivut. Saatavilla: http://www.muuseum.ee/et/erialane_areng/museoloogiaalane_ki/ingliskeeelne_kirjand/p_van_mensch_towar [Viitattu 30.9.2014].

Museolaki 3.8.1992/729. Finlex. Saatavilla: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920729?search\[type\]=pika&search\[pika\]=museolaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920729?search[type]=pika&search[pika]=museolaki) [viitattu 12.11.2014].

Museolakiasetus 456/2013: Valtioneuvoston asetus museoista annetun valtioneuvoston asetuksen 1 §:n muuttamisesta. Finlex. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130456> [viitattu 12.11.2014].

Museovirasto 2011: Museoviraston historiaa. Museoviraston kotisivut, päivitetty 14.12.2011. Saatavilla: <http://www.nba.fi/fi/ajankohtaista/historiaa> [viitattu 18.11.2014].

Museovirasto 2013: Yleistä ja ajankohtaista. Museoviraston kotisivut, päivitetty 9.1.2013. Saatavilla: <http://www.nba.fi/fi/ajankohtaista> [viitattu 11.11.2014].

Museovirasto 2014a: Kansallismuseon näyttelyt. Museoviraston kotisivut, päivitetty 22.12.2014. Saatavilla: <http://www.nba.fi/fi/kansallismuseo/nayttelyt> [viitattu 7.1.2015].

Museovirasto 2014b: Museot ja linnat. Museoviraston kotisivut, päivitetty 5.2.2014. Saatavilla: <http://www.nba.fi/fi/museot> [viitattu 14.1.2015].

Museovirasto 2014c: Kansallismuseon museoille uusi tunnus. Lehdistötiedote 8.12.2014 medialle. Museoviraston kotisivut, päivitetty 14.1.2015. Saatavilla: <http://www.nba.fi/fi/kansallismuseo/tiedotusvalineille> [viitattu 20.1.2015].

Museovirasto 2015a: Suomen kansallismuseo. Museo täynnä aarteita. Museoviraston kotisivut, päivitetty 8.1.2015. Saatavilla: <http://www.nba.fi/fi/kansallismuseo> [viitattu 8.1.2015].

Museovirasto 2015b: Suomen kansallismuseo uudistaa toimintaansa. Museoviraston kotisivut, päivitetty 7.1.2015. Saatavilla:
<http://www.nba.fi/fi/ajankohtaista/tiedotearkisto?Article=5861> [viitattu 14.1.2015].

Museovirasto 2015c: Museoviraston museoissa ja linnoissa oli vajaat puoli miljoonaa kävijää vuonna 2013. Museoviraston kotisivut, päivitetty 11.3.2015. Saatavilla:
<http://www.nba.fi/fi/ajankohtaista/tiedotearkisto?Article=5868> [viitattu 8.5.2015].

Museoviraston henkilöstötilinpäätös 2013: Henkilöstötilinpäätös 2013. Helsinki: Museovirasto. Saatavilla: <http://www.nba.fi/fi/File/2181/henkilostotilinpaaotos-2013.pdf> [viitattu 8.5.2015].

Museoviraston tilinpäätös 2013: Museoviraston tilinpäätös 2013. Saatavilla:
<http://www.nba.fi/fi/File/2168/mv-tilinpaaotos-2013.pdf> [viitattu 26.1.2015].

Museoviraston tilinpäätös 2014: Museoviraston tilinpäätös 2014. Saatavilla:
<http://www.nba.fi/fi/File/2494/mv-tilinpaaotos-2014.pdf> [viitattu 8.4.2015].

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011: Katsaus pohjoismaisista kulttuuritilastoista. Opetus- ja kulttuuriministeriön politiikka-analyysjä 2011:3. Saatavilla:
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/politiikka-analyysi_2011_3.pdf?lang=fi [viitattu 9.12.2014].

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012: Rakkaudesta kulttuuriperintöön. Paikallismuseotoiminnan kehittämistyöryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:5. Saatavilla:
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKMtr5.pdf?lang=fi> [viitattu 13.4.2015].

Rand, Judy 1996: The 227-Mile Museum, or, Why We Need a Visitors' Bill of Rights. The Visitor Studies Association. Saatavilla:
http://informal.science.org/images/research/VSA-a0a0x9-a_5730.pdf [viitattu 20.3.2015].

Roivainen, Miia 2015: Museoiden maksuttomuudella huima alku – "Museota aletaan ehkä rinnastaa kirjastoon". Kulttuuri 16.3.2015. YLE Uutisten kotisivut, päivitetty 16.3.2015. Saatavilla:
http://yle.fi/uutiset/museoiden_maksuttomuudella_huima_alku__museota_aletaan_ehka_rinnastaa_kirjastoon/7865932?ref=leiki-uu [viitattu 20.3.2015].

Suomen Kansallisgalleria 2014: Historia. Suomen Kansallisgallerian kotisivut. Saatavilla: <http://www.kansallisgalleria.fi/tietoa-kansallisgalleriasta/historia/> [viitattu 17.11.2014].

Suomen museoliitto 2007: Museoiden tulevaisuuspohdinta viestii uudistumishalusta. Suomen museoliiton tiedote 5.3.2007 Suomen museoliiton kotisivuilla. Saatavilla:
<http://www.museoliitto.fi/uutiset.php?aid=9442&k=9342> [viitattu 30.9.2014].

Suomen museoliitto 2014a: Suomen museohistoria - kerää, tutkii ja kouluttaa. Suomen museoliiton kotisivut. Saatavilla:

<http://www.museoliitto.fi/index.php?k=7906&hakustr=museo> [viitattu 30.9.2014].

Suomen museoliitto 2014b: Kävijätutkimus. Suomen museoliiton kotisivut. Saatavilla:

<http://www.museoliitto.fi/index.php?k=7968> [viitattu 15.10.2014].

Suomen museoliitto 2015: Valitse puolueesi! P.S. -blogi. Suomen museoliiton blogi.

Saatavilla: <http://museoliitto.blogspot.fi/2015/03/puolueiden-edustajia-keskustelemassa.html> [viitattu 15.4.2015].

Suomen YK-liitto 2012: YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Saatavilla:

http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf [viitattu 4.4.2015].

Taivassalo, Eeva-Liisa & Levä, Kimmo 2012: Museokävijä 2011. Suomen museoliiton julkaisuja 62. Helsinki: Suomen museoliitto. Saatavilla:

http://www.museoliitto.fi/doc/SML_Museokavija_2011_uusi.pdf [viitattu 9.12.2014].

The Museums, Libraries and Archives Council (MLA) 2008:

Inspiring Learning. An improvement framework for museums, libraries and archives.

Saatavilla: <http://www.inspiringlearningforall.gov.uk/index.html> [viitattu 16.4.2015].

Tohmo, Timo 2007: Regional Economic Structures in Finland. Analyses of Location and Regional Economic Impact. Jyväskylä studies in business and economics.

Väitöskirja. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Saatavilla:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13202/9789513928773.pdf?sequence=1> [viitattu 26.3.2015].

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012: Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen

loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Saatavilla:

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf [viitattu 31.3.2015].

YLE Uutiset 2012: Helsingin kaupunginmuseon ilmainen sisäänpääsy on ollut

menestys. Kulttuuri 18.2.2008. YLE Uutisten kotisivut, päivitetty 24.5.2012. Saatavilla:

http://yle.fi/uutiset/helsingin_kaupunginmuseon_ilmainen_sisaanpaasy_on_ollut_menestys/5823489 [viitattu 20.3.2015].

Kuvat

Kuva 1: Helsingin kaupunginmuseon johtoajatus. Helsingin kaupunginmuseo 2014b: Tietoa museosta. Helsingin kaupunginmuseon kotisivut, päivitetty 30.4.2014. Saatavilla: <http://www.hel.fi/hki/Museo/fi/Tietoa+museosta> [viitattu 20.1.2015].

Kuva 2: Helsingin kaupunginmuseon tulevaisuuden visio. Helsingin kaupunginmuseo 2014c: Visio 2018. Helsingin kaupunginmuseon kotisivut, päivitetty 10.2.2014. Saatavilla: <http://www.hel.fi/hki/Museo/fi/Tietoa+museosta/Toiminta-ajatus> [viitattu 20.1.2015].

Kuva 3: Suomen kansallismuseon logo brändäyksen myötä. Museovirasto 2014c: Kansallismuseon museoille uusi tunnus. Lehdistötiedote 8.12.2014 medialle. Museoviraston kotisivut, päivitetty 14.1.2015. Saatavilla: <http://www.nba.fi/fi/kansallismuseo/tiedotusvalineille> [viitattu 20.1.2015].

LIITTEET

Liite 1: Suomen museoliiton tekemät kävijätutkimukset vuosina 1982–2011. (1/5)

Suomen museoliitto on tehnyt vuoteen 2011 mennessä neljä valtakunnallista kävijätutkimusta Suomen museoissa. Liitteessä on esiteltynä joitakin pääpiirteitä Suomen museoliiton tekemistä kävijätutkimuksista ja niiden tuloksista.

Ensimmäinen valtakunnallinen kävijätutkimus vuonna 1982 (julkaistiin 1984)

Lähteenä käytetty: Leimu, Tuula 1984: Valtakunnallinen museoiden kävijätutkimus. Suomen museoliiton julkaisuja 29. Helsinki: Suomen museoliitto.

Suomen museoliiton ensimmäinen valtakunnallinen museokävijätutkimus toteutettiin vuonna 1982. Tutkimus koostuu neljästä eri osiosta: kyselylomakehaastattelut, haastattelut, käyntitilastoinnit ja Suomen Gallupin toteuttama kysely kotitalouksille. Alla on tiivistetysti eri osioista kerättyä tietoa.

Tutkimuksen mukaan tyypillinen museokävijä on 25–44-vuotias, korkeasti koulutettu ja toimihenkilönä työskentelevä nainen, joka asuu Uudenmaan läänissä (nykyisessä Etelä-Suomen läänissä). Korkeakoulututkinnon suorittanut, ammatissa toimiva henkilö käy vuoden aikana noin viisi kertaa museossa, kun vastaavasti kansa- ja peruskoulun käyneet käyvät vain noin kerran vuodessa museossa. Maanviljelijät ja työttömät käyvät vähiten museoissa. Maatalousväestö käy kuitenkin eniten paikallismuseoissa. Museoissa kävijät iän mukaan: 25–44-vuotiaat (47 %), 15–24-vuotiaat (23 %), 45–64-vuotiaat (19 %), eläkeläiset (4 %). Tutkimukseen osallistuneista kuusi prosenttia ei koskaan käy museoissa. Museoissa käynti on sosiaalinen tapahtuma, joten museoissa useimmiten käydään yhdessä jonkun kanssa.

Museoista saadaan ensisijaisesti tietoa sanomalehtien (50 %) välityksellä. Radiolla (27 %) ja erilaisilla ilmoituksilla (17 %) on myös merkitystä tiedon saantiin. Ystävien ja tuttavien kautta (1 %) saadaan vähiten tietoa museoista. Talvikautena museot ovat erityisesti paikkakunnan asukkaita palvelevia toimijoita ja kesällä paikkakunnalle saapuvien matkailijoiden keskeisiä käyntikohteita. Museoihin tullaan erikoisnäyttelyiden takia mutta myös yleisen kiinnostuksen ja uteliaisuuden vuoksi. Museoissa voi myös yleisesti viettää vapaa-aikaa. Museoissa käydään, koska ollaan kiinnostuneita menneistä ajoista. Museoissa käydään erityisesti, koska halutaan tietoa tai halutaan viedä ystävä tai tuttava museoon. Tiedon lisäksi museoilta odotetaan muun muassa elämyksiä ja kokemuksia, kansainvälisyyttä, ajankohtaisuutta sekä lapsille mahdollisuutta koskea esineisiin. Luonnontieteelliset museot ovat kiinnostavimpia museoita. Taideteollisuusmuseot ovat myös kiinnostavimpien museoiden joukossa. Kulttuurihistoriallisten museoiden ja taidemuseoiden kiinnostavuus on huomattavasti vähäisempää verrattuna edellä mainittuihin.

Tutkimuksen mukaan museot on tarkoitettu koko kansalla. Museon keskeinen merkitys on toimia kulttuuriperinnön säilyttäjänä ja välittäjänä. Museolla on merkitystä myös

tietoa välittävänä, yleissivistävänä ja kasvattavana toimijana. Museon tulee kuitenkin myös tarjota virikkeitä. Museoilta toivotaan lisää tiedottamista. Museokävijät pitävät museoiden pääsylippujen (0,50–6 mk) hintoja kohtuullisina mutta museoiden käyttö lisääntyisi, jos museoissa olisi ilmainen sisäänpääsy. Jos museot olisivat lähempänä, kävijämäärät kasvaisivat. Suurin osa on tyytyväisiä museoihin kokonaisuutena.

Toinen valtakunnallinen kävijätutkimus vuonna 1991 (julkaistiin 1992)

Lähteenä käytetty: Saresto, Sari 1992: Museot kävijän silmin. Valtakunnallinen museoiden kävijätutkimus. Suomen museoliiton julkaisuja 38. Helsinki: Suomen museoliitto.

Suomen museoliiton toinen valtakunnallinen museokävijätutkimus toteutettiin vuonna 1991. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Tilastokeskuksen ja Suomen Gallupin kanssa. Tutkimus koostuu kyselylomaketutkimuksesta ja mielipidetutkimuksesta kotitalouksille.

Tyypillisen museokävijän kuvaus vastaa ensimmäisen kävijätutkimuksen kuvausta. Eniten museossa käyvät korkeasti koulutetut, toimihenkilöinä työskentelevät henkilöt. Museoissa vähiten käyvät yhä maanviljelijät ja työttömät. Ikää tarkasteltuna eniten museoissa käyvät 25–44-vuotiaat. Eläkeläisten osuus on kaksinkertaistunut edelliseen tutkimukseen verrattuna. Tutkimukseen osallistuneista kymmenen prosenttia ei koskaan käy museoissa. Joka toinen suomalainen käy museoissa ainakin kerran vuodessa. Museossa käynti on sosiaalinen tapahtuma, joten museossa useimmiten käydään yhdessä esimerkiksi ystävän tai perheen kanssa.

Museokäyntiin vaikuttaa erityisesti museosta saatu tieto tuttavilta ja ystäviltä, mikä on selkeä muutos verrattuna edelliseen tutkimukseen. Museoista saadaan tietoa myös matkailuesitteistä, lehtiartikkeleista sekä -ilmoituksista. Lähes puolet kävijöistä on kesäaikaan yli 150 km etäisyydeltä museoon tulleita kävijöitä. Kesällä ulkomaalaisia on keskimäärin hieman yli kymmenesosa kävijöistä. Suurin osa syksyllä museoissa käyneistä asuu alle 50 km etäisyydellä museosta. Museoiden yleinen harrastaminen sekä museo ja sen esittelemät aiheet vaikuttavat eniten museoiden kiinnostavuuteen. Muiden halu vieraila museoissa on myös yksi syistä tulla museoon. Taidemuseot ja historialliset museot ovat kävijöiden mielestä kiinnostavimpia. Museokäynniltä odotetaan, aikaisemmasta tutkimuksista poiketen, ensisijaisesti elämyksiä ja esteettisiä nautintoja. Museokäyntiä ei suunnitella pitkään, vaan suurin osa tekee päätöksen käyntipäivänä. Suunnitelmallisuus kuitenkin kasvaa iän kasvaessa. Museossa vietetään aikaa keskimäärin puolesta tunnista yhteen tuntiin.

Tutkimuksen mukaan museot ovat tarkoitettuja kaikelle kansalla. Museolla on merkitystä tietoa välittävänä, yleissivistävänä ja kasvattavana toimijana. Opetuksellinen rooli on kasvanut edelliseen tutkimukseen verrattuna. Museolla on merkitystä myös kulttuuriperinnön säilyttäjänä ja välittäjänä. Museon merkitys vapaa-ajan viettopaikkana on vähentynyt selkeästi edelliseen tutkimukseen verrattuna. Museokävijät toivovat, että museot näkyisivät paremmin eri tiedotusvälineissä. Museot voisivat sijaita lähempänä. Museoissa voisi olla myös ilmainen sisäänpääsy. Edellä mainittujen seikkojen uskotaan lisäävän museokävijöiden määriä. Museoiden oheispalveluista opastus koetaan tärkeimpänä. Koulujen ja museoiden tiiviimpi yhteistyö koetaan myös merkittäväksi.

Kolmas valtakunnallinen kävijätutkimus vuonna 2002 (julkaistiin 2003)

Lähteenä käytetty: Taivassalo, Eeva-Liisa 2003: Museokävijä. Valtakunnallinen museoiden kävijätutkimus 2003. Suomen museoliiton julkaisuja 53. Helsinki: Suomen museoliitto.

Suomen museoliiton vuoden 2002 valtakunnallisen kävijätutkimuksen toteuttamiseen osallistuivat myös Suomen Gallup Markkinatutkimus Oy ja Mobile Mirror Oy. Tutkimus koostuu kyselylomaketutkimuksesta, Mobile Mirror Oy:n toteuttamasta nuorille suunnatusta tekstiviestitutkimuksesta sekä GallupKanava -tutkimuksesta kotitalouksille.

Eniten museoissa käyvät yhä 25–44-vuotiaat. Yli 64-vuotiaiden osuus museokävijöistä on yhdeksän prosenttia. Tyypillinen museokävijä on korkeasti koulutettu, ylempänä toimihenkilönä työskentelevä nainen, joka on kotoisin pääkaupunkiseudulta. Vähiten museoissa käyvät yhä maanviljelijät ja työttömät. Museoissa vierailu on sosiaalinen tapahtuma, joten museossa käydään erityisesti perheen kanssa loma- tai vapaa-ajan matkalla yli 150 kilometrin päästä kotoa. Tutkimukseen osallistuneista neljä prosenttia ei koskaan käy museossa. Neljännes kävijöistä vierailee museoissa 1–5 kertaa vuoden aikana.

Tietoa museoista saadaan ensisijaisesti tuttavilta, ystäviltä ja sukulaisilta (yli 30 %). Lehtiartikkeleiden, matkailuoppaiden ja esitteiden (33 %) merkitys museoiden näkyvyydessä on kasvanut edelliseen tutkimukseen verrattuna. Radion ja television (5 %) merkitys on pysynyt melko samana. Internetistä (8 %) saadaan myös jonkin verran tietoa.

Museoissa käydään, koska ollaan kiinnostuneita museon tai sen näyttelyiden aiheista. Museon käydään myös, koska halutaan viihtyä ja yleisesti harrastaa museoissa käymistä. Museokäynniltä saadaan ensisijaisesti tietoa mutta myöskin viihtymistä ja elämyksiä. Tiedon saamisen merkitys on kasvanut edelliseen tutkimukseen verrattuna. Museoissa eniten käyvät odottavat museoilta yhteiskunnallista vaikuttamista. Museoissa käyntiin vaikuttaa, onko museo ennestään tuttu. Museoissa ei käydä, jos aiheet eivät kiinnosta tai aikaa ei ole käytettävissä. Erityisesti nuorten käymättömyyteen vaikuttaa myös se, että monet nuoret eivät tunne museoita eivätkä niiden tarjontaa.

Museo koetaan yhä merkityksellisenä koko kansan paikkana. Käsitys museon merkityksestä kulttuuriperinnön säilyttäjänä on vahvistunut edellisiin tutkimuksiin verrattuna. Museoiden palveluista tärkeimpinä pidetään opastusta sekä yhteistyötä museoiden ja koulujen välillä. Museokävijät ovat pääosin tyytyväisiä museoiden henkilökuntaan ja palveluihin. Museoiden pääsymaksut ovat kohtuulliset, ja sopiva pääsylipun hinta on noin 4 euroa. Kiinnostusta museoita kohtaan lisäävät kuitenkin ilmaiset sisäänpääsyt. Kiinnostusta lisäävät myös kiinnostavat, vaihtuvat näyttelyt sekä museotoiminnasta tiedottamisen lisääminen. Museoissa tulisi käytyä enemmän, jos museot olisivat lähempänä ja jos olisi enemmän aikaa käytettävänä. Erityisesti nuoria voisi saada lisää museoihin lisäämällä hyviä tarinoita näyttelyihin sekä visuaalisuutta kehittämällä. Museoihin toivotaan lisää tietoa näyttelyiden aiheista sekä mahdollisuuksia koskea esineisiin.

Neljäs valtakunnallinen kävijätutkimus vuonna 2011 (julkaistiin 2012)

Lähteinä käytetty:

Taivassalo, Eeva-Liisa & Levä, Kimmo 2012: Museokävijä 2011. Suomen museoliiton julkaisuja 62.

Helsinki: Suomen museoliitto. Saatavilla:

http://www.museoliitto.fi/doc/SML_Museokavija_2011_uusi.pdf [viitattu 9.12.2014].

Joensuu, Elina & Viik-Kajander, Maarit 2011: Mikä museoissa on tärkeää?

Suuren yleisön käsitykset tämän päivän museosta. Fountain Park Oy

25.3.2011. Saatavilla: http://www.museoliitto.fi/doc/koulutusarkisto/Fountain_Park-raportti.pdf [viitattu 4.4.2015].

Neljäs ja perusteellisin kävijätutkimus järjestettiin vuonna 2011. Tutkimuksessa oli mukana myös Fountain Park Oy. Tutkimukseen osallistui yli 12 000 museokävijää kaikista museoryhmistä. Vapaaehtoisvoimin ylläpidetyt paikallismuseot eivät olleet aikaisempien tutkimusten tapaan mukana vuoden 2011 kävijätutkimuksessa, mikä on jossain määrin saattanut myös vaikuttaa tuloksiin. Tässä tutkimuksessa tutkittiin myös ei-kävijöiden mielikuvia museopalveluista internetin kautta. Näitä tutkimuksia tukevia selvityksiä tehtiin maksuhalukkuuden osalta Helsingin kirjamessujen yhteydessä ja viestinnän osalta sähköisen kyselyn kautta. Tutkimuksesta vastasi Suomen museoliiton projektisuunnittelija Eeva-Liisa Taivassalo. Tutkimusta rahoitettiin opetus- ja kulttuuriministeriön hankeavustuksilla.

Tutkimuksen mukaan tyypillinen museokävijä on nainen, joka asuu Etelä-Suomessa. Hän on ammatiltaan ylempi toimihenkilö, jolla on korkeakoulututkinto. Iältään tyypillinen museokävijä on 46–65-vuotias, mikä on edellisiin tutkimuksiin verrattuna muuttunut. Tyypillinen museokävijä käy museossa 1–5 kertaa vuoden aikana. Museossa käydään useimmiten perheen tai ystävien kanssa.

Museoista saadaan eniten tietoa yhä tuttavien, ystävien ja perheen (26 %) kautta. Osa museokävijöistä hyödyntää internetiä (12 %) saadakseen tietoa museoista. Tutkimuksen mukaan sosiaalinen media ei ole vielä merkittävä tekijä kasvattamaan ihmisten käyntimotivaatiota. Museoon tullaan ensisijaisesti kiinnostuksesta museon aiheeseen tai näyttelyyn. Museokäynniltä odotetaan elämystä, toiseksi tietoa ja kolmanneksi viihtymistä. Yli puolet tutkimukseen osallistuneista eivät kuitenkaan odota mitään erityistä museokäynniltä. Suomen kansallismuseon osalta halu oppia on muita museoita suuremmissa roolissa. Museossa vieraillaan museon tunnettuuden tai museotyyppin perusteella. Näyttelyillä ja niiden aiheilla on myös suurta merkitystä. Ateneum, Helsingin kaupunginmuseo ja Suomen kansallismuseo herättävät kiinnostusta erityisesti juuri museon aihepiirillä ja näyttelyillä. Luonnontieteelliseen keskusmuseoon tutustutaan ensisijaisesti lasten vuoksi. Kiasmassa vierailun tarkoituksena on esimerkiksi halu viihtyä. Kulttuurihistoriallisia museoita kuvaillaan yleisesti taiteellisiksi ja kiehtoviksi mutta toisaalta niitä pidetään myös vanhanaikaisina.

Tyypillinen kävijä on pääosin tyytyväinen museovierailuunsa. Sopiva sisäänkäyntimaksu on noin 4–7 euroa. Ilmaisen pääsymaksun kannatus on jonkin verran vähäisempää verrattuna edeltäviin tutkimuksiin. Museokävijät ovatkin valmiita maksamaan museovierailustaan, mutta ilmainen sisäänkäynti saattaa lisätä käyntikertoja museoissa. Näyttelyt koetaan kiinnostavina ja palvelu laadukkaana. Erityisen tyytyväinen museokävijä on saamaansa tiedon määrään. Museovierailu olisi täydellinen, jos saisi lisää tietoa näyttelyistä, esineisiin saisi koskea ja museoelämystä lisättäisiin interaktiivisuudella. Museokävijä tulee museoon uudestaan ja suosittelee museota muillekin. Museoryhmistä tyypillisen museokävijän kuvaus vastaa parhaiten taide- ja kulttuurihistoriallisen museon asiakkaita. Luonnontieteellisissä museoissa kävijät ovat erityisesti lapsiperheitä. Erikoismuseoissa suurin osa on mieskävijöitä.

Suomen museoliiton vuoden 2011 kävijätutkimuksen yhteydessä tehtiin verkkohaastattelumenetelmällä, Facebookin ja Museopostin kautta, yhteistyössä Fountain Park Oy:n kanssa tutkimus, jonka tarkoituksena oli saada selville, minkälaisia ajatuksia museoihin liitetään ja minkälaisia odotuksia niihin kohdistetaan. Tavoitteena oli tutkia erityisesti juuri niitä, jotka eivät museoissa käy. Tutkimukseen osallistui 629 vastaajaa, joista naisia oli 459 ja miehiä 161. Vastajien suhde jakautui seuraavasti: ei koskaan museossa käyneitä 2,1 prosenttia, satunnaisia museokävijöitä noin 38,8 prosenttia, säännöllisiä museokävijöitä noin 30,2 prosenttia, museoalan ammattilaisia noin 28,9 prosenttia. Tutkimuksessa museo puhututti eniten oppimisen, historian (yhteys menneeseen) ja elämysten kautta. Tutkimuksen mukaan kuitenkin museon tärkein tehtävä on tallentaa ja säilyttää yhteistä kulttuuriperintöämme. Toiseksi tärkeimpänä museon tehtävänä on toimia taiteen ja kulttuurin tuottajana. Seuraaviksi tärkeimpinä ovat oppiminen, yhteys menneeseen ja ymmärrys ihmisyydestä. Elämyksellisyys jäi tärkeysjärjestyksessä edellä mainittujen jälkeen. Tutkimuksen mukaan rauhoittuminen ja yleisen vapaa-ajan viettämisen merkitykset museoissa voivat olla tulevaisuuden nousevia teemoja merkittävyyden kannalta. Tutkimuksessa tulee myös ilmi, että museoammattilaisten ja muun museoyleisön ajatukset eivät kovinkaan paljon poikkea toisistaan.

Suomen museot on jaettu valtakunnallisiin keskusmuseoihin, maakuntamuseoihin, aluetaidemuseoihin ja valtakunnallisiin erikoismuseoihin. Museon nimen perään on merkitty vuosi, jolloin museo on nimetty korotetun valtionosuuden piiriin. Maakunta-, aluetaide- ja erikoismuseoiden kohdalle on merkitty myös toiminta-alue.

Lähteenä käytetty: Vilkuna, Janne 2010a: Suomen museoalan organisoituminen 1945–2009. Teoksessa: Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: Suomen museohistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1265, ISSN 0355-1768. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 27–46.

Valtakunnalliset keskusmuseot (3 kpl)

Luonnontieteellinen keskusmuseo: LUOMUS / Helsingin yliopiston erillislaitos, 1988
Taiteen keskusmuseo: Kansallisgalleria (entinen Valtion taidemuseo), 1990
Kulttuurihistoriallinen keskusmuseo: Suomen kansallismuseo, 1992

Maakuntamuseot (22 kpl)

Keski-Suomen museo, Jyväskylä, 1980
Kuopion kulttuurihistoriallinen museo, Pohjois-Savo, 1980
Lahden historiallinen museo / kaupunginmuseo, Päijät-Häme, 1980
Pohjanmaan museo, Vaasa, 1980
Pohjois-Karjalan museo, nyk. Joensuun museot, Joensuu, 1980
Pohjois-Pohjanmaan museo, Oulu, 1980
Satakunnan museo, Pori, 1980
Tampereen museot Vapriikki, Pirkanmaa, 1980
Etelä-Karjalan museo, Lappeenranta, 1981
Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseo, Seinäjoki, 1981
Helsingin kaupunginmuseo, Keski-Uusimaa, 1981
Kainuun museo, Kajaani, 1981
Kymenlaakson museo, Kotka, 1981
Tornionlaakson maakuntamuseo, Tornio, 1981
Turun maakuntamuseo, nyk. Turun museokeskus, Varsinais-Suomi, 1981
Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, Kanta-Häme, 1982
Lapin maakuntamuseo, Rovaniemi, 1982
Porvoon museo, Itä-Uusimaa, 1982
Savonlinnan maakuntamuseo, Etelä-Savo, 1985
Tammisaaren museo, Länsi-Uusimaa, 1985
Kuopion luonnontieteellinen museo, Pohjois-Savo, 2006
K. H. Renlundin museo, Kokkola / Keski-Pohjanmaa, 2008

Aluetaidemuseot (16 kpl)

Joensuun taidemuseo, Pohjois-Karjala, 1980
Tampereen taidemuseo, Pirkanmaa, 1980
Alvar Aalto -museo, nyk. Jyväskylän taidemuseo, Keski-Suomi, 1981
Kemin taidemuseo, Lappi, 1981
Lahden taidemuseo, Päijät-Häme, 1981
Mikkelin taidemuseo, Etelä-Savo, 1981
Turun taidemuseo, Varsinais-Suomi, 1981
Porin taidemuseo, Satakunta, 1982
Hämeenlinnan taidemuseo, Kanta-Häme, 1983
Oulun taidemuseo, Pohjois-Pohjanmaa, 1983
Pohjanmaan museo, Vaasa, 1983
Etelä-Karjalan taidemuseo, Lappeenranta / Kymen lääni, 1986
Kuopion taidemuseo, Pohjois-Savo, 1988
Helsingin kaupungin taidemuseo, Uusimaa, 1993
Rovaniemen taidemuseo, Lappi, 1993
Nelimarkka-museo, Alajärvi / Etelä-Pohjanmaa, 1995

Valtakunnalliset erikoismuseot (17 kpl)

Opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämät:
Suomen kotiteollisuusmuseo, nyk. Suomen käsityön museo, Jyväskylä, 1993
Suomen rakennustaiteen museo, nyk. Suomen arkkitehtuurimuseo, Helsinki, 1993
Suomen Urheilumuseo, Helsinki, 1993
Taideteollisuusmuseo, nyk. Designmuseo, Helsinki, 1993
Tekniikan museo, Helsinki, 1993
Suomen lasimuseo, Riihimäki, 1994
Suomen valokuvataiteen museo, Helsinki, 1994
Teatterimuseo, Helsinki, 1994
Työväen keskusmuseo, nyk. Työväenmuseo Werstas, Tampere, 1996
Suomen Rautatiemuseo, Hyvinkää, 1997
Suomen Ilmailumuseo, Vantaa, 1997
Mobilieria auto- ja tiemuseo, Kangasala, 1997
Saamelaismuseo Siida, Inari, 1999
Forum Marinum, Turku, 2004
Lusto – Suomen Metsämuseo, Punkaharju, 2010
Suomen Maatalousmuseo Sarka, Loimaa, 2010
Puolustusministeriön nimeämät:
Sotamuseo, Helsinki, 1986

Liite 3: Lomakehaastattelupohja museokävijöille.

MUSEO:	
PÄIVÄMÄÄRÄ:	HAASTATTELIJA:
TAUSTATIEDOT: SUKUPUOLI: NAINEN / MIES	IKÄ:
ASUINKUNTA:	
1.MIKÄ SAI SINUT TÄNÄÄN TULEMAAN MUSEON JA KUINKA USEIN YLEENSÄ VIERAILET MUSEOISSA VUODESSA ?	
2.MITKÄ TEKIJÄT VAIKUTTAVAT SIIHEN, ETTÄ VIERAILET MUSEOSSA ?	
3.MITKÄ TEKIJÄT VAIKUTTAVAT SIIHEN, ETTÄ <u>ET</u> VIERAILE MUSEOSSA ?	
4.MIKÄ ON MUSEO ? MIKÄ MUSEON MERKITYS / ROOLI ON NYKYPÄIVÄNÄ?	
5.MILTÄ TULEVAISUUDEN MUSEON TULISI NÄYTTÄÄ ? MITÄ MUSEON TULISI OLLA ?	

Liite 4: Teemahaastatteluaiheet museoammattilaisille.

Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden merkitykset

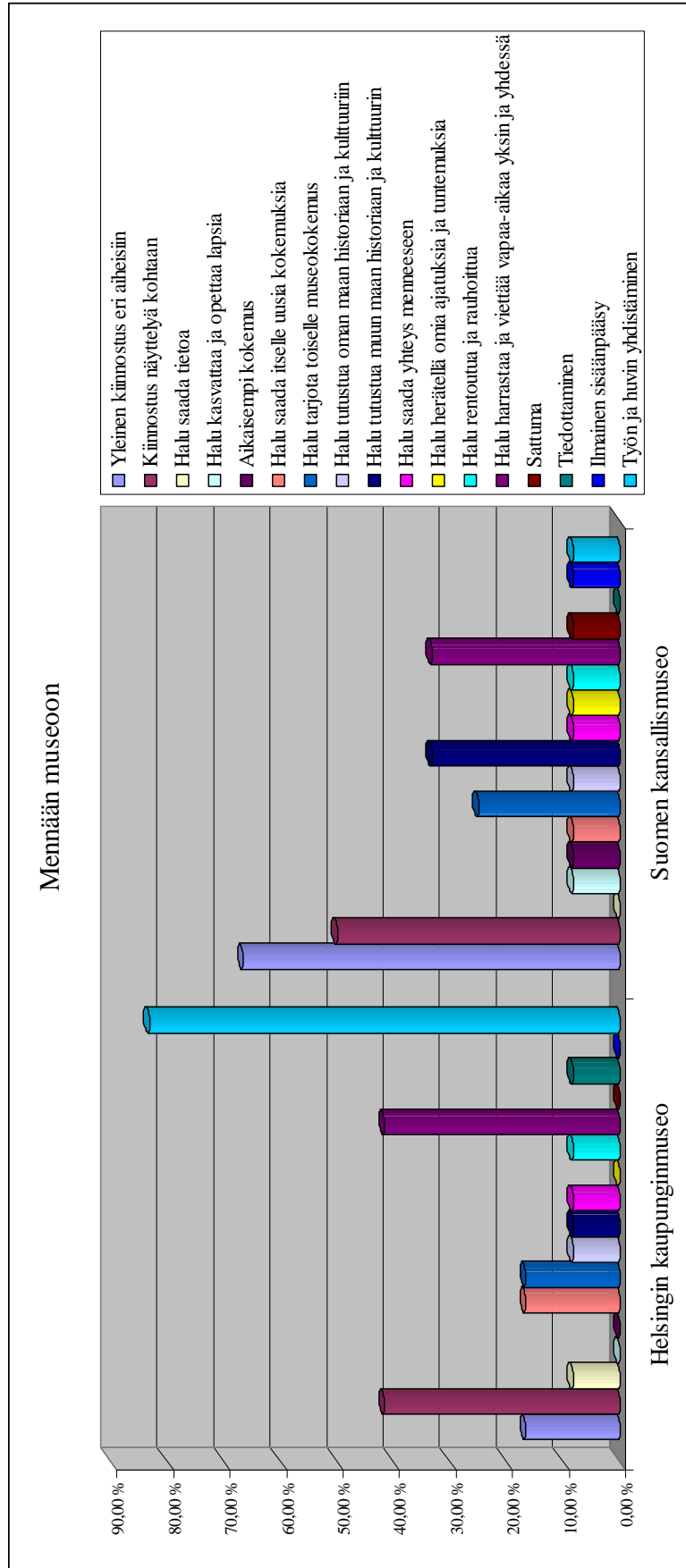
nyt ja tulevaisuudessa

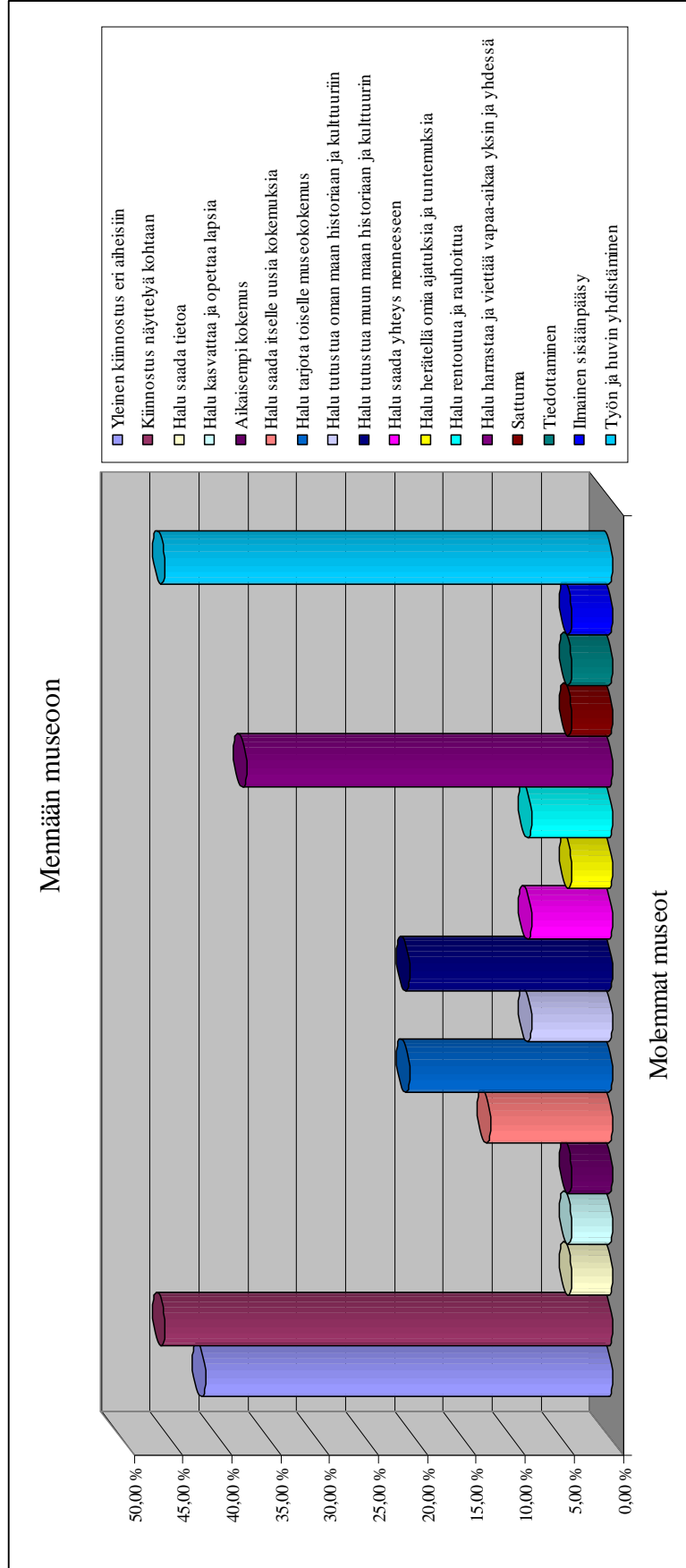
Miksi mennä museoon?

Toiveet ja uhkat museonkentän tulevaisuudennäkymissä

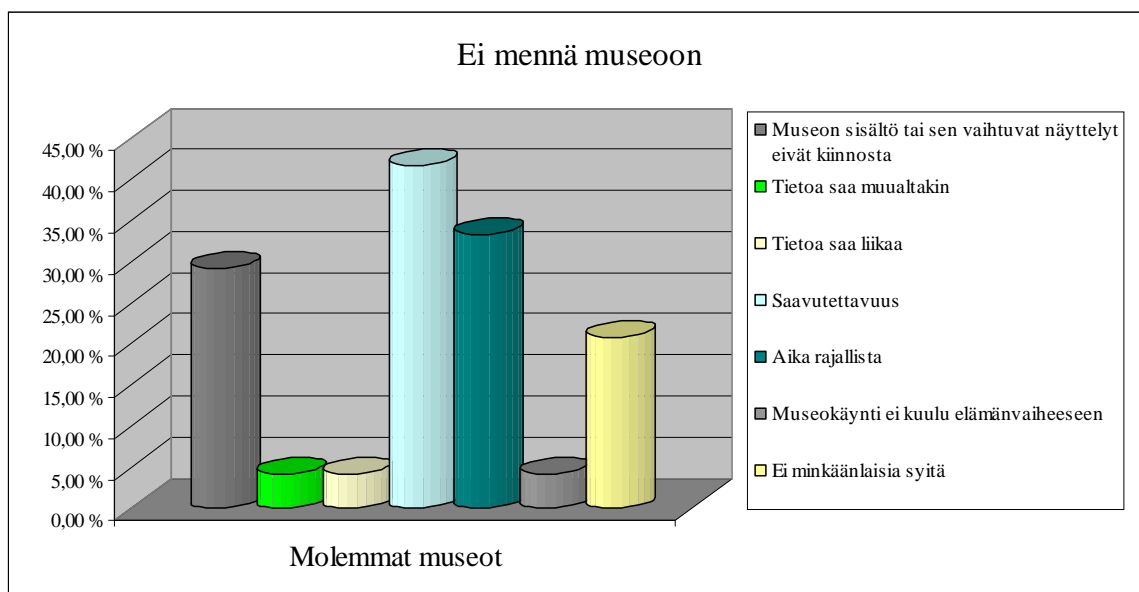
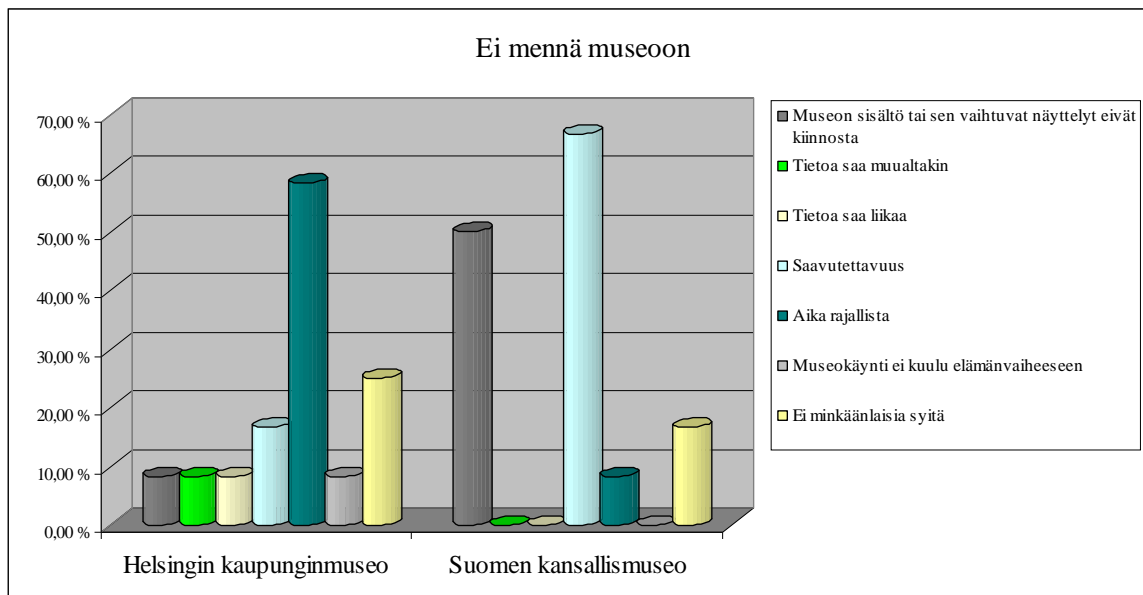
*Ulkopuolisten tekijöiden vaikuttavuus museoiden
merkityksiin*

Museot ja brändäys

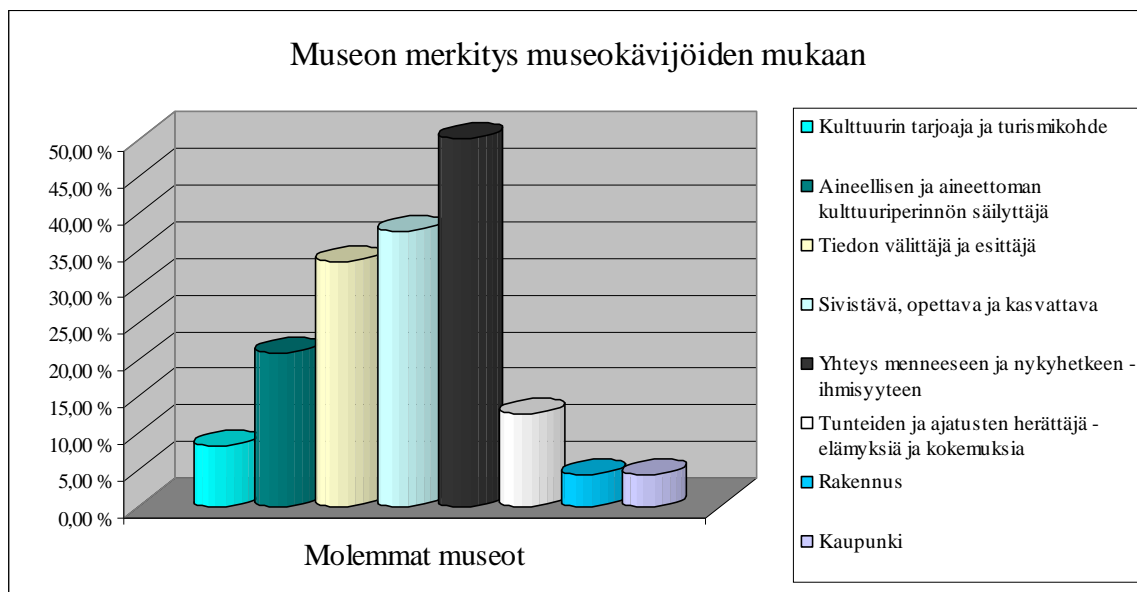
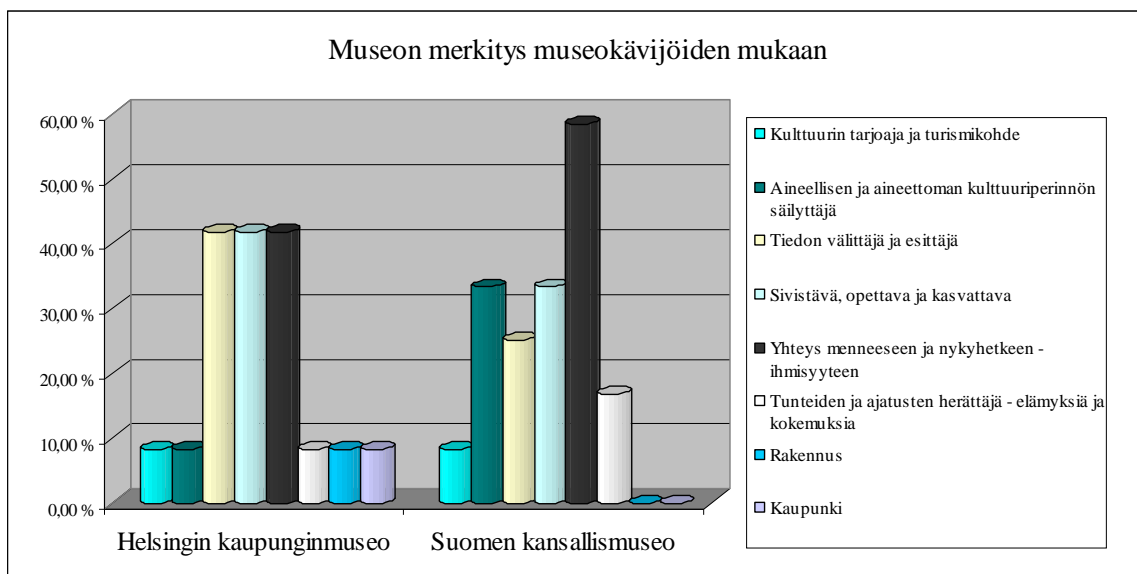

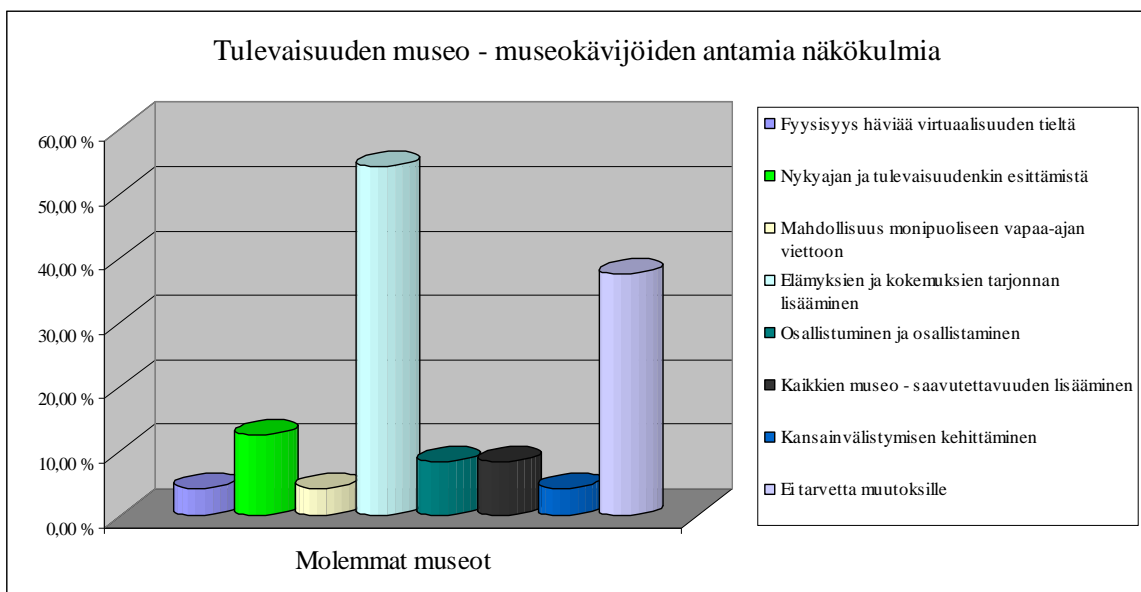
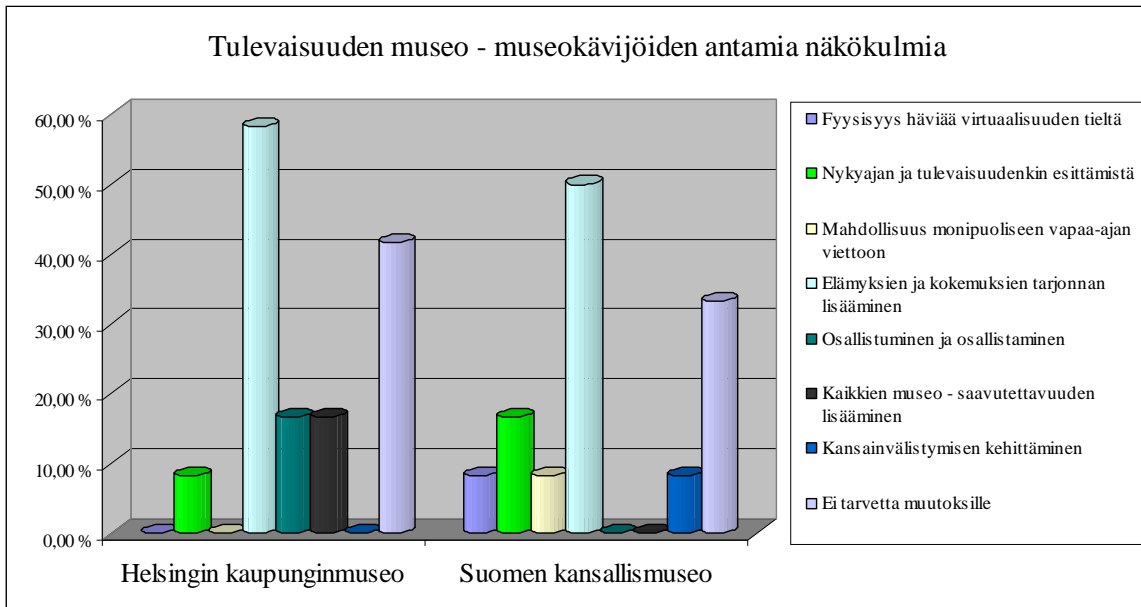
Liite 6: Museokävijöiden antamia syitä käymättömyydelle museoissa.

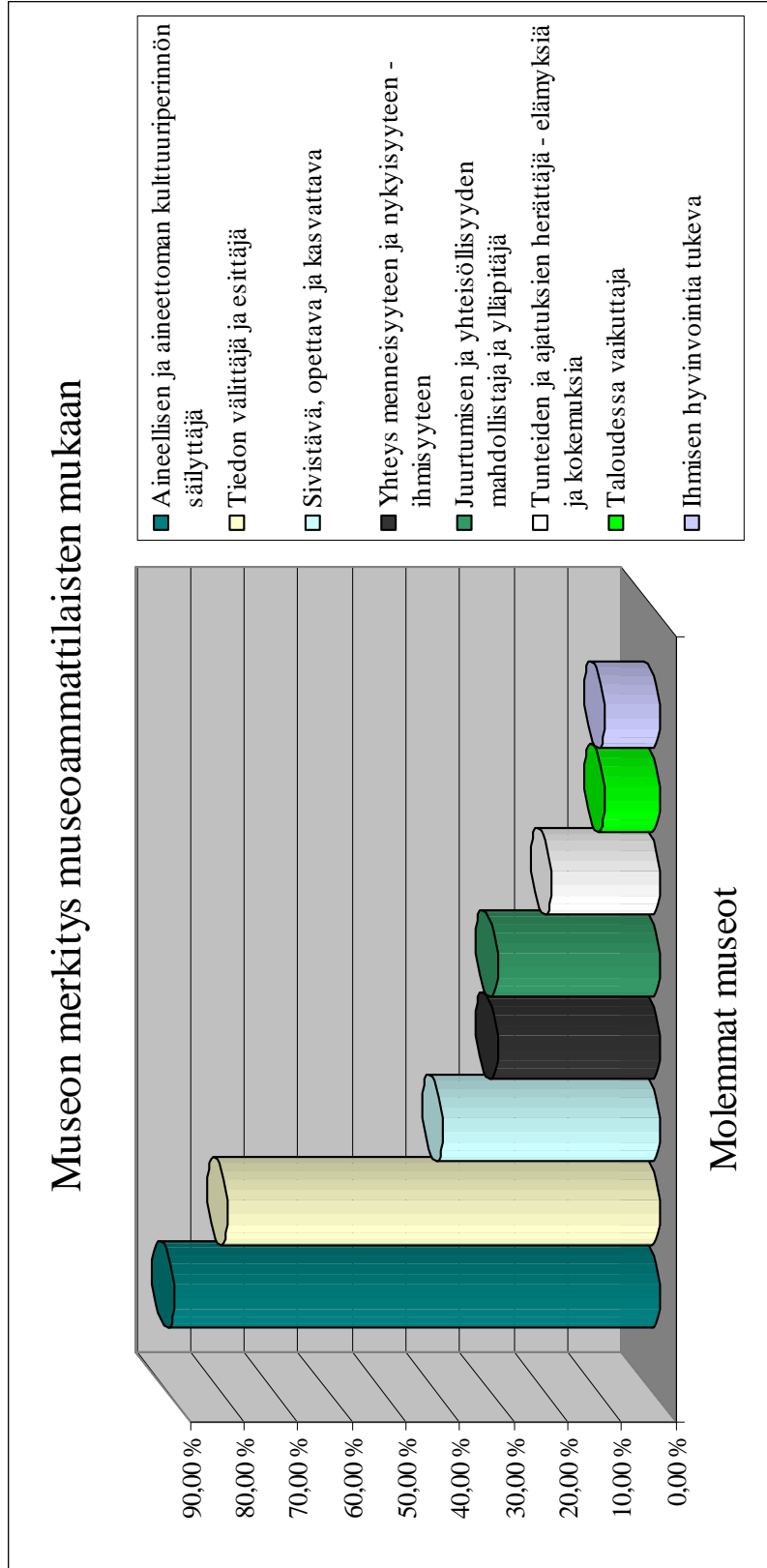
Liite 7: Museon merkitys museokävijöiden mukaan.

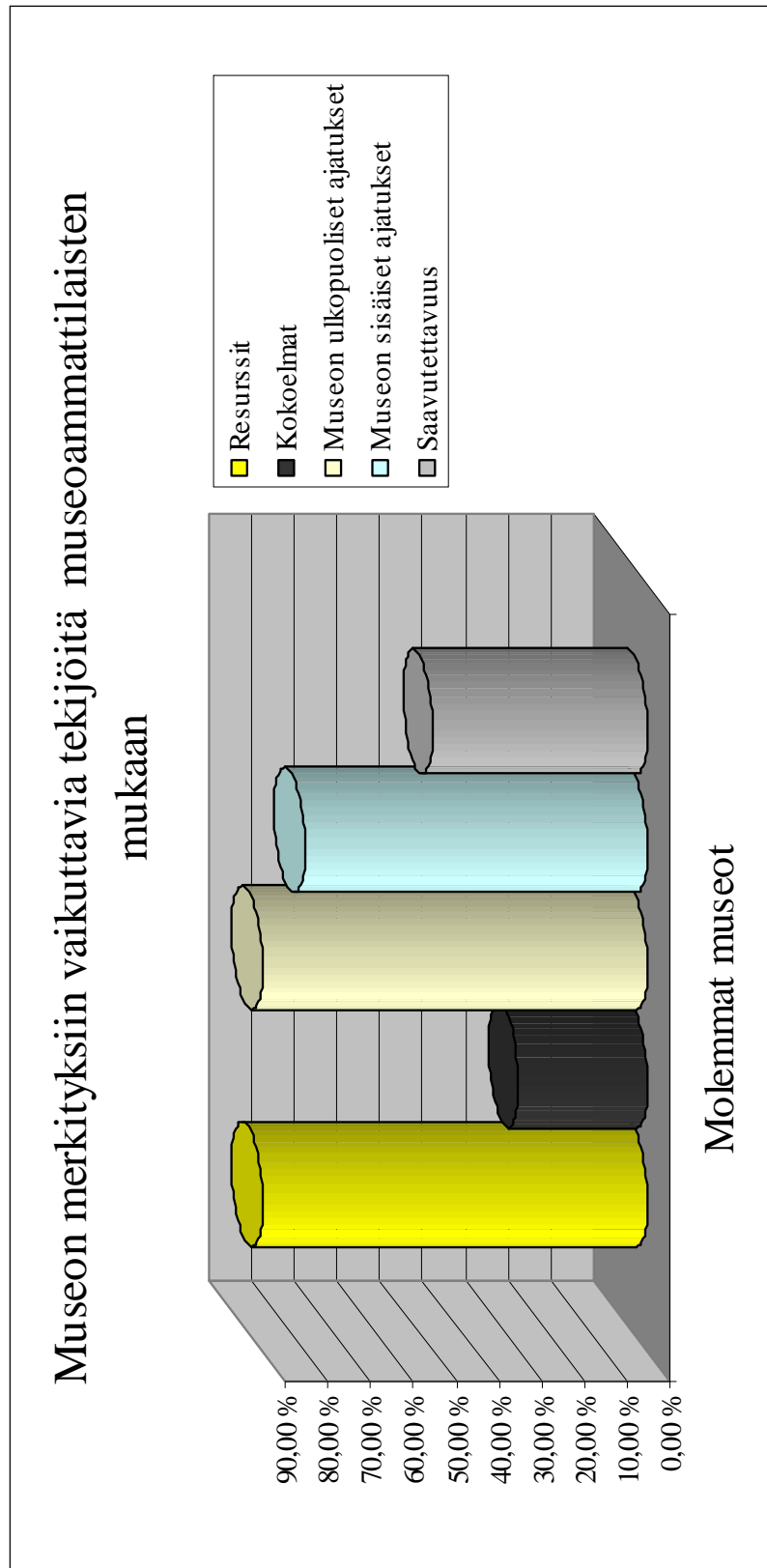
Liite 8: Tulevaisuuden museo – museokävijöiden antamia näkökulmia

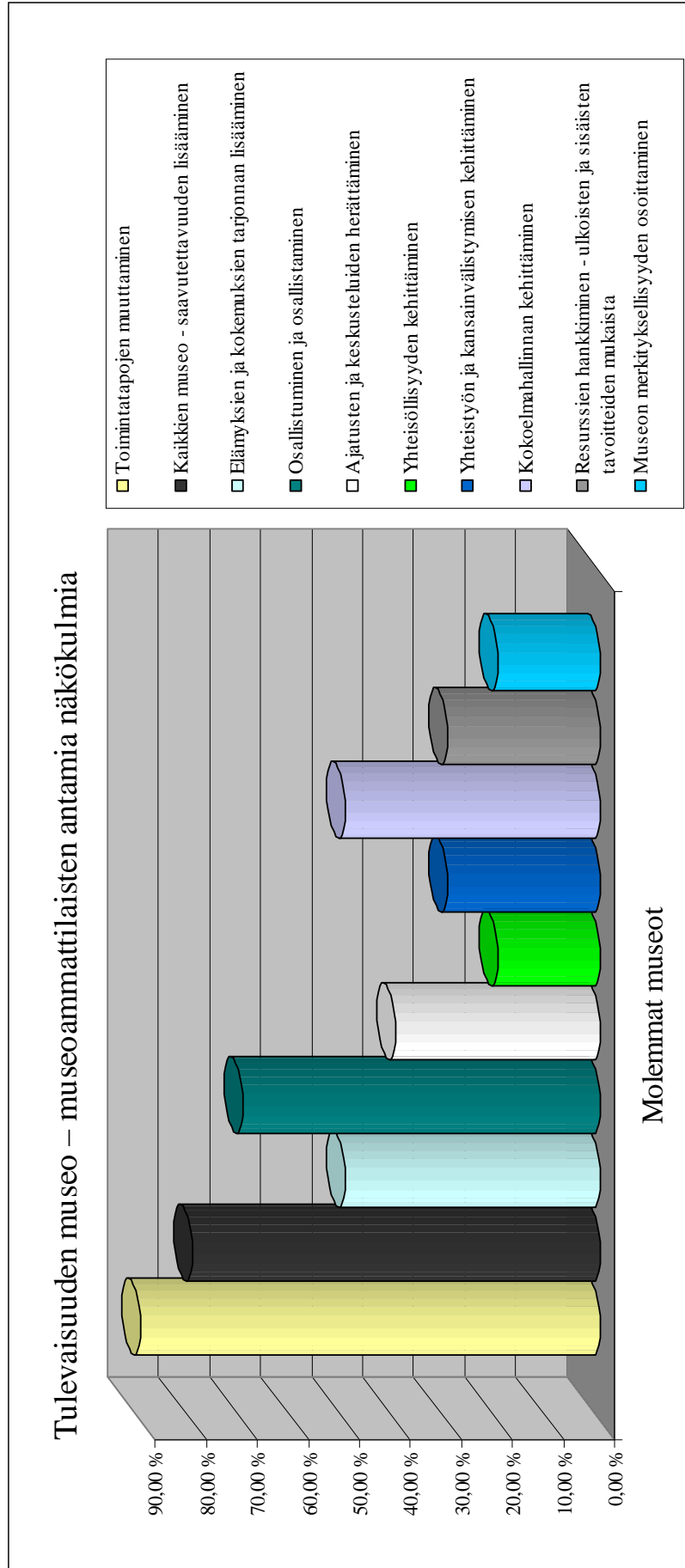
Liite 9: Museon merkitys museoammattilaisten mukaan.

Liite 10: Museon merkityksiin vaikuttavia tekijöitä museoammattilaisten mukaan.

Liite 11: Tulevaisuuden museo – museoammattilaisten antamia näkökulmia.

Liite 12: Brändäyksen merkitys museoammattilaisten näkökulmista.

